

politički
ZATVORENIK

GODINA X. - RUJAN 2000. CIJENA 15 KN

BROJ **102**

- Vraća li se Hrvatska u Jugoslaviju
- Pismo Andriji Hebrangu iz 1945.: nema razlike između četnika i srpskih komunista
- Bezočne laži tzv. antifašista: Lepoglava je masovno stratište političkih uznika
 - Dr. Ante Sekulić i dvije subotičke presude
 - Dokumenti, sjećanja, svjedočenja

IN TYRANNOS

SAKIVAJTE lance, umujte o mreži,
Al su ovo dani, kada mrije zloba,
Pjeva ptica zore, ptica mraka bježi,
Spavali smo dosta i javi je doba.
Krvav eno oblak diže se nad nama,
Ja ga vidim, ja ga prorokujem vama!

Znam, da vaše strasti nad osvetom strepe,
Znam, da jeste voljni svezat usne moje.
Klonu oči vaše, jer ih munje slijepe,
A te munje prsi osvetnice goje.
Možete me stvorit i žednim i gladnim,
Ali nikad, nikad izdajicom jadnim!

Blizu vam je pokop - ja ga moram javit,
Pjesma je da kažem, ne da tajim puku.
Već je rođen junak, koj^l će ropstvo smlavit:
Taj je junak pero u sputanih ruku!
A sva vaša briga, da ga u prah srva,
Trzajem se čini pogaćenog crva!

Svezaste nam dušu - bar ste tako htjeli -
Mislići ste srcu srce otet pravo.
Ne ludujte, ljudi, - tko slobodu želi,
Željet će ju, makar gladom očajavo!
A kad roblje kipi, tad ne znade straha:
Sputana je miso slobodnijeg maha!

Ajte sa mnom, ajte - ne bojte se mene,
Ne vodim vas smrti, ja vas žalim pače.
Kazat će vam samo grozne uspomene,
Slušat ćete samo, kako obijest plaće,
Gledat ćete, kako sve kod groba gine,
Tek ne značaj, ali ni prokleto ime!

Otvorit će vami grob krvnika koga:
Vidite ga, crvi poješe mu zlato,
Srušila ga sila puka osvetnoga;
Što velite na to, što velite na to?
Posipo je povijest pepelom i solju,
Danas mu nad grobom psi se o kost kolju.

Hrpio je i on život do života,
Da na tužnih leđih gvožđe svoje kuša.
Bila mnoga majka - ostala sirota,
Al on nije čuo, kako kune duša,
Kopao je samac dubok jaz pod sobom,
Rušile se žrtve i bile mu grobom.

Da, uzalud sve to - gdje da tama traje,
Kad već jedan tračak svjetlaju prorijedi.
Svezat će te jednog dana koračaje,
Ali sputan korak za tri druga vrijedi.
Dok čovjeka bude, ljudstvo neće mirjeti;
Okovi su krila, da se brže leti!

Oj, najednoj iskri planut će mrtvaci,
Oj, najednoj vatri zgrijat će se grudi.
Danas smo vam niski, danas smo prosijaci,
Al će povijest pisat, tko su bili ljudi.
Dizalo je pero nož i barikade,
A da palme niču, lovori se sade!

Ubijte nas dakle - pjesmom ćemo živit,
A gdje pjesmu pjevaš, tuj sloboda zbori.
Na osvetne grudi narod će nas primit,
Ondje, Bože, ondje nek nam život gori.
Znajte, nisu misli žrtve zlobe puke.
Ja vam rekoh svoju i ja perem ruke!

politicke
ZATVORENIK
**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**
PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovnoj strani:
Medvedgrad

Silvije S. Kranjčević

"ZLOČINAČKA ORGANIZACIJA"

I mi, kojima nikad ni na trenutak nije palo na pamet postati članovima Hrvatske demokratske zajednice (pa makar zbog toga trpjeli i stanovite negativne posljedice glede tzv. građanske karijere), kao uvredu moramo doživjeti nedavne izjave nekih intelektualnih perjanica i zaštitnih znakova nove vlade, da je ta stranka (ili pokret, svejedno) puka "zločinačka organizacija", pa bi joj, dosljedno tomu, valjalo i represivnim sredstvima zabraniti djelovanje.

U uljuđenom bi društvu takva skandalozna kvalifikacija naišla na općenitu osudu. Ne samo zbog toga što zaudara na staljinizam, nego i zbog toga, što je apsolutno nedopustivo da se demokratskim plaštem pokuša zaognuti jedan nepatvoren izraz mržnje, kojim se, između ostalog, pri-padništvo zločinačkoj organizaciji obilježava (vjerojatno) nekoliko stotina tisuća članova ili pristaša te stranke, ali i njezina ključna politička postignuća.

Jer, njezinim se ključnim političkim dostignućem ne može nazvati ni korupcija, koja je doista bila zahvatila velike dijelove narodnog tijela, ni baha-tost, kojom se nemali broj istaknutih članova te stranke dičio, ni proces pretvorbe i privatizacije, koji je u mnogim aspektima bio doista nemoralan, a počesto nesumnjivo i nezakonit.

Njezino je ključno političko postignuće predvodnička uloga u procesu uspostave neovisne hrvatske države, htio to tko priznati ili ne htio.

I da taj velebnji čin nije bio začinjen katastrofom u BiH, ta bi stranka imala i veći broj pristaša. Da tamošnje pustolovine nije bilo, mnogi bi, ne-sumnjivo, nalazili i našli mnoštvo isprika i izgovora za strančaranje, za tendenciju poistovjećenja stranke s državom, za nepotizam u državnim službama, za jeftini trijumfalizam, za laktaštvu, za rasipanje i pljačkanje na-cionalnog bogatstva i za slične *blagodati* hrvatskoga postokomunističkog poredka. Jer, onaj koji hoće pronaći ispriku, lako će je naći. A uspostava države doista je valjana isprika.

Nu, kad se ima na umu, da današnjim tužiteljima HDZ-a nije na pamet palo predložiti da se komunistička ideologija i komunistički poredak proglaše zločinačkim, da se zabrani svako veličanje zatornika slobode i bla-gostanja, da se raskrinka svako idealiziranje tvoraca jugoslavenskoga komunističkog monstruma, teško se oteti dojmu, da je upravo uspostava hrvatske države ključni razlog, zbog čega bi suvremenii *inkvizitori* htjeli Hrvatsku demokratsku zajednicu proglašiti zločinačkom organizacijom.

Otklanjajući s prezirom taj *malleus maleficarum* opskurnog Čede Pro-danovića & Co., nipošto se ne želim svrstati uz napore nekih hrvatskih novi-nara i publicista okupljenih oko jednog tj ednika, koji i misle da će izgradnjom nekakvoga *kulta HDZ-a* doskočiti promjeni vlade koja se zbilja u siječnju ove godine. Ako je cilj možda i opravdan, izabranu mi se sredstvo čini krivo. Ta je stranka odigrala svoju povjesnu ulogu. Kad prode ovaj val mržnje, budući će narastaji tu ulogu u glavnim crtama nesumnjivo ocijeniti pozitiv-nom. Međutim, u toj se borbi ta stranka istrošila, zbog mnoštva razloga, među kojima smrt dr. Franje Tuđmana, koji je jedini imao dovoljno snage da na okupu zadrži pojedince i skupine, što se se međusobno više razlikovali od razlika prema drugim strankama, nesumnjivo nije na posljednjem mjestu.

Hrvatska doista vapi za alternativom sadašnjoj vladi. Snažna i kvalitetna oporba uvijek je jednako potrebna kao i kvalitetna vlada. Bez nje, zapravo, i nema kvalitetne vlade. Štoviše, hrvatski će nationalist u sadašnjim prilikama i jače čeznuti za snažnom, nepatvorenim, a ne verbalnim rod-jubljem nadahnutijom političkom snagom, koja bi dokrajčila ovu oseku ponosa i plimu servilnosti. Međutim, ne bi se reklo, da je razdrobljena i iznu-tra podijeljena Hrvatska demokratska zajednica ona kohezivna snaga, koja bi u tom smjeru mogla pozitivno djelovati. Stoga ne treba isključiti, da ovo podgrijavanje vatre oko HDZ-a upravo ima svrhu onemogućiti stasanje nove i zdrave jezgre. A *korisnih budala* uvijek je lako naći.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA:

VRAĆA LI SE HRVATSKA U JUGOSLAVIJU?	2
Mato MARČINKO	
TREBA LI ŽALITI ZA KOSOVCEM?	5
Mijat TOMIĆ	
EKUMENIZAM I OPLENAC	6
Kaja PEREKOVIC	
OD KROASANA DO TALIBANA	7
Husein KADIĆ	
ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (IV.)	9
Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (21.)	14
Tomislav HERES	
KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (XIV.)	17
Tomislav JONJIĆ	
POHOD MARKOVIĆA JAMI - STRATIŠTU DOMOBRANA	19
Ivan ALILOVIĆ	
POGLED UNATRAG: PISMO ANDRIJI HEBRANGU	21
Kaja PEREKOVIC	
SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (VII.)	24
Vjenceslav TOPALOVIĆ	
STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (VI.)	26
S. GAZDA - D. PELIKAN	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (III.)	29
Dr. Josip JURČEVIĆ	
RIFAT	35
Ranka NOVOSEL	
DVIJE SUBOTIČKE PRESUDE (1948. I 1972.)	37
Dr. Ante SEKULIĆ	
USPOMENE ŠTEFA DOLENCA (VI.)	41
Stjepan DOLENEC	
TUNA BUTURAC 17 GODINA BEZ SLOBODE	43
Lojzo BUTURAC	
KNJIGA O KOMUNISTIČKIM ZLOČINIMA U LEPOGLAVI	46
"MUKA PO BLEIBURGU" MATE MARČINKA	49
Kaja PEREKOVIC	
TOMISLAV JONJIĆ: "HRVATSKA VANJSKA POLITIKA 1939.-1942."	51
Ivan GABELICA	
SJEĆANJA BLAŽA BORDIĆA	54

VRAĆA LI SE HRVATSKA U JUGOSLAVIJU?

Utorak, 25. srpnja 2000. Večernje vijesti na HTV Zagreb u 19'30 sati. Na televizijskom zaslonu pojavljuje se predsjednik hrvatske vlade (u službenom novogovoru: premijer) Ivica Račan. Uz njega su **europska trojica**: posebni izašlanik Europske Unije (EU) u Hrvatskoj Per Vinther, francuzki veleposlanik Albert Turot i švedski veleposlanik Bjorensen. Sastali su se u Banskim dvorima, da se dogovore o organizaciji sastanka na vrhu (u novogovoru: summit) Europske Unije i zemalja jugoistočne Europe najesen ove (2000.) godine u Zagrebu. Jezgru rečenoga sastanka činit će, kako gledatelje i slušatelje upoznaje veleposlanik Turot, «zemlje regije» (hrvatski: područja) koje pregovaraju ili se pripremaju pregovarati s EU-om o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Predsjednik hrvatske vlade Račan, govorči o tome što su se dogovorili, iztiče, da je organizacija visokoga skupa u Zagrebu «prije svega afirmacija Hrvatske, a toga ne bi bilo daju Hrvatskoj nije došlo do političkih promjena» («Vjesnik» od 26. srpnja 2000., str. 1.). Gospodin Per Vinther se kao i obično cinički smije. Zadovoljno se smije i veleposlanik Turot. Kako i ne bi. Umjesto očekivanoga odpora ili barem kakve ograde ili uvjeta predsjednik hrvatske vlade je «sa zadovoljstvom» potvrdio, da je Sporazum («Pakt») o stabilizaciji, kojim se popločuje put u Jugoslaviju, hrvatski interes. Još k tomu će troškove zagrebačkoga sastanka snositi hrvatski porezni obveznici.

Zašto je Ujedinjenim Američkim Državama (UAD) i Zapadnoj Evropi još uvijek u mislima i na srduč Jugoslavija? Da bismo to shvatili, vratimo se na kratko u ne tako davnu prošlost.

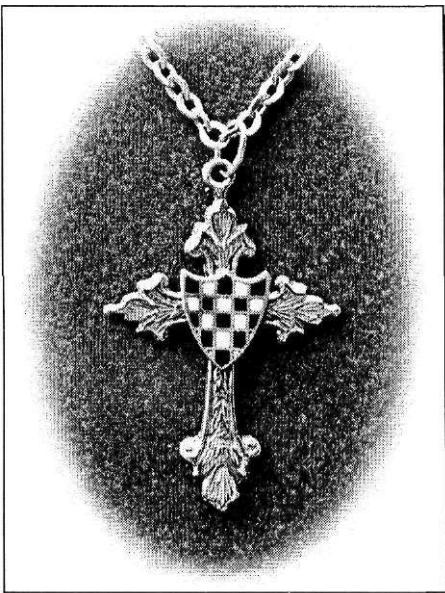
Zapadna Europa i EU, uz svesrdnu podrpu UADA (dalje: Međunarodna zajednica) još prije raspada SFRJ sve su učinili, da bi se Hrvatska zadržala u njima tako dragoj Jugoslaviji. Dok su blagonakloni ili tek preko volje prijekorno gledali na velikosrbsku politiku Slobodana Miloševića, prema Hrvatskoj su se odnosili izrazito neprijateljski. I zborom i tvorom pomagali su predsjedniku vlade SFRJ Anti Markoviću u pokušaju, da se gospodarskim reformama spasi njihovo čedo versaillesko nedonošće Jugoslavija.

Kada su izbile borbe između napadačke velikosrbske JNA i napadnutih republika Slovenije i Hrvatske, Međunarodna zajednica je sve učinila, da SFRJ i njezinu oružanu silu opet učini «sposobnom za funkcioniranje». Njezini su predstavnici hladnokrvno i bez prosvjeda gledali kako ranjenike iz vukovarske bolnice Srbi odvode na klanje i ubijanje. Takvu su politiku

Piše:

Mato MARČINKO

ponajprije odredivale Francuzka (predsjednik Mitterand) i Engleska (ministar vanjskih poslova Hurd). Politika ponovne uzpostave Jugoslavije nastavljena je na Haažkoj konferenciji pod predsjedanjem lorda Carringtona. Ta je politika propala samo zbog ogluhe Slobodana Miloševića na svaki prijedlog spomenute konferencije.

Nu Zapadna Europa, EU i UAD su unatoč tomu nastavili s politikom srbocentrizma. Srbija, s Miloševićem ili bez njega, mora stalno biti vodeća područna sila na prostoru bivše SFRJ. Međunarodna zajednica obsjednuta je Srbijom. Od «demokratizacije» Srbije i od srbske oporbe očekuje rješenje svih otvorenih pitanja na Balkanu. Zapadni političari ne vide, da se uklanjanjem Miloševića s vlasti ništa ne može i ne će riješiti. Na svim su izborima Srbi pokazali, da razmišljaju jednako kao i Milošević. Ni srpska oporba ne razmišlja drugčije.

Stabilizacijski sporazum, utemeljen gromoglasno kao rješenje svih balkanskih problema i najavljen kao nepristrano mjesto za usklađbu obnove čitavoga takozvanoga «bivšega jugoslavenskoga područja», sve više postaje agencija za buduću obnovu Srbije.

Dok Međunarodna zajednica glasno povijeda područnu suradnju, povjerenik Eua za iztočnu Evropu Verheugen izjavljuje u Sloveniji, da se «slobodni trgovачki odnosi unutar stare Jugoslavije ne bi mogli prenijeti na EU» («Vjesnik» od 26. srpnja 2000., str.

6.). To drugim riječima znači, da Hrvatska ulazkom u balkanske udruge bilo koje vrste gubi samostalnost i da u europske integracije može ući samo u balkanskom odnosno jugoslavenskom paketu. Da bi se postigao zatrtani cilj ponovne «jugoslavizacije» prostora nekadašnje SFRJ, odgovlače se pregovori o pristupu u Europsku Uniju. Izovice se podgrijavaju zamisli o posebnoj «euro regiji» balkanskih zemalja (ne zaboravimo da auktori tih zamisli i Hrvatsku smatraju balkanskim zemljom), koja će imati «posebne odnose» s Europskom Unijom.

Međunarodna zajednica misiju izvoza demokracije u Srbiju povjerila Hrvatskoj. Tu je uđicu varalicu novo hrvatsko državno vodstvo «u interesu Hrvatske» prihvatiло «sa zadovoljstvom» - kao što je sa zadovoljstvom prihvatiло i prihvaća i sve drugo što mu naređuju međunarodni pokrovitelji. Kako su zamislili činovnici Međunarodne zajednice, ta bi se demokracija izvozila emitiranjem radiotelevizijskih programa s područja Hrvatske. Tu zamisao novinarka Jelena Lovrić, ne rekavši zbog čega, smatra glupom, opasnom i kontraproduktivnom.

Novi hrvatski vode užurbanio izpunjavaju u obećanja, koja su dali Međunarodnoj zajednici prije ovogodišnjih siječanjskih izbora. Već su ponudili podršku i pomoć Crnoj Gori, koja je također u obrambenu ratu 1991. - 1995. genocidno i kulturocidno napala Hrvatsku - posebice Dubrovnik. Hrvatski državni sabor izglasao je Rezoluciju, kojom podupire Sporazum o stabilizaciji. Zahtjeve Međunarodne zajednice izjavljaju i više, nego što to traže odredbe Daytonskoga sporazuma. Kršeći odredbe Hrvatskoga Ustava, guraju hercegbosanske Hrvate od Republike Hrvatske i uzkrćuju im Ustavom zajamčenu djelotvornu zaštitu i pomoć. Za uzvrat Međunarodna zajednica Hrvatskoj daje prazna obećanja.

Primitkom Hrvatske u «partnerstvo za mir» Hrvatskoj je oduzeto suvereno zapovjedništvo nad hrvatskom vojskom, koja će od sada služiti tudim interesima kao nekada Trenkovi panduri. Predviđa se, da će biti poslana i na Kosovo u sklopu međunarodnih snaga. Obećani pristup Hrvatske u EU sve je dalji. Ako ga i bude, bit će samo «u paketu» sa zemljama jugoistočne Europe, koje se u službenom nazivlju Međunarodne zajednice nazivaju «zapadnim Balkonom». Tako je Hrvatska iz siednjoeuropsko-mediterskoga okruga iznovice vraćena u močvarni Balkan. Zapadnobalkanskim zemljama EU za početak nameće uvedbu monetarne i carinske unije bez slobodnoga prometa ljudi i robe na području tih zemalja. Ako žele dobiti pomoć, zapadnobalkanske

zemlje morat će se povezati «u nešto što bi se zvalo Balkanska unija, a koja bi imala sve karakteristike ujedinjene Europe - ali u malom» («Vjesnik» od 24. srpnja 2000., str. 2.). Ne treba posebno ni naglasiti, da kao vodeću zemlju te Balkanske unije Međunarodna zajednica predviđa Srbiju.

Za ulazak Hrvatske u Balkaniju obavljaju se užurbane pripreme. Prva novobalkanska lasta već je doletjela i savila gnezdo u predsjedničkim dvorima Stipe Mesića. Predsjednik Republike Hrvatske primio je 24. srpnja 2000. u posebnički posjet srbsko-američkoga agenta Milana Panića. Taj isti Panić bio je predsjednik Vlade SR Jugoslavije od 1992.-1993., dakle u vrijeme kada je agresorska srbizirana JNA s pridruženim joj paravojnim srbskim horđama žarila i palila po Hrvatskoj. Strašni posljedak njihova divljanja opisan je u knjizi Josipa Pečarića **Srpski mit o Jasenovcu I** (Zagreb 2000., posebno na stranicama 186.-187.).

U razgovoru s Mesićem Panić je rekao, da je Mesić «za skoro ujedinjenje Jugoslavije, ali pod EU-om». Pokojnoga predsjednika hrvatske države Dr. Franju Tuđmana Panić je izjednačio s ratnim zločincem Slobodanom Miloševićem i španjolskim diktatorom generalom Francom. Govoreći pak o Domovinskomu obranbenom ratu Panić je izravno uvrijedio sve žrtve srbske agresije i sve ubijene i poginute Hrvate u tomu ratu. Predsjednik hrvatske države Stipe Mesić sve je te uvrijedljive i genocidne Panićeve izjave odšutio, čime je u najvećemu stupnju prekršio predsjedničku obvezu obrane ustavnopravnoga poredka i hrvatske državne nezavisnosti.

Naknadno u jednomu razgovoru za novine, na pitanje novinara zašto je uobče primio Panića i ograđuje li se od njegove uporedbe Tuđmanova režima s režimom Slobodana Miloševića i Franca, Mesić je odgovorio: «Ono što želim je da u susjedstvu imamo demokratsku Srbiju... Nama ostaje, da, pošto Europa ide u udruživanje, Hrvatska to želi i želi ubrzati svoj pristup evropskim integracijama. Želimo i na svojoj granici imati demokratsku Srbiju i zato nam je interes da dode do demokratizacije. Ono što sam tražio od Panića, on je to i rekao: Srbi izvan Srbije moraju biti most suradnje Srbije s njezinim susjedima i s dragim narodima i drugim državama. A sve drugo treba njega pitati. Pristao sam na razgovor uz tu poruku, a onju je dao. Sve drugo treba njega pitati. Svakako da je Milošević glavni uzročnik, on je provocirao sve ratove na ovom području i da je glavni remetilački faktor, ali da je Tuđman pristao na podjelu Bosne zajedno s njim, to je valjda svakome jasno. Ako netko misli da toga nije bilo, da je nekakva velika razlika između stvaranja Republike Srpske i Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, treba to dokazati... A s kim tko koga uspoređuje, taj

odgovara za svoje riječi. Nisam ja njegov mentor niti Panićev skrbnik.» («Vjesnik» od 29. srpnja 2000., str. 3.).

Ovim je Mesić i riječima potvrdio, daje za ujedinjenje Jugoslavije pod Euom. Jer ne opovrgava Panićevu izjavu, niti se od nje ogradije. K tomu je još Hrvatsku obtužio neizravno za agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Zatu obtužbu kao inače ni za druge ne iznosi dokaze. Premda je po struci pravnik, on kao i Haažki sud od nevinih traži da dokažu svoju nevinost.

Međunarodna zajednica, kao što je svatko pametan i očekivao, nije zadovoljna ni s novim dodvom joj hrvatskim vodstvom, jer ne izpunjuje sve njezine želje brzinom koja se od njih očekuje. Najviše prigovaraju, što se u Hrvatsku nije vratio više Srba nego što je iz nje dobrovoljno otišlo. Međunarodna zajednica je na riječima za dvosmjerni povratak, ali u praksi je zanima samo povratak Srba u Hrvatsku. A taj po njezinoj ocjeni teče presporo.

*Predsjednik Mesić i predsjednik SAB-a,
mr. Ivan Fumić, u razdaranom
razgovoru*

Kako se ostvaruje dvosmjerni povratak ugovoren između Hrvatske i Republike Srpske opisuje banjalučki biskup Franjo Komarica u Promemoriju (Spomenici), koji je poslao hrvatskom ministru vanjskih poslova Toninu Piculi. Biskup Komarica upozoruje, da ni izdaleka nije ostvaren dvosmjerni povratak: «Mnogi od Srba koji su tijekom rata napustili Hrvatsku i privremeno se nastanili u okolici Banje Luke i drugdje u RS, vraćaju se u Hrvatsku, dok Hrvati izbjegli i protjerani iz BiH nemaju prilike vratiti se na svoja ognjišta» («Vjesnik» od 28. srpnja 2000., str. 2.).

Vlada UADA utemeljila je Investicijski fond od 150 milijuna dolara namijenjen jugoistočnoj Europi. Upravu toga fonda povjerila je - Georgeu Sorosu. Novac iz fonda teoretski mogu dobiti Albanija, BiH, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Rumunjska, Slovenija i Turska, ali uz jamstvo Fonda za jugoistočnu Europu (SEEF). Ako Hrvatska nešto i dobije iz fonda kojim upravlja Soros, morat će to potrošiti za povratak Srba. I to je jedan od oblika prisiska, kojim se Hrvatsku gura u Jugoslaviju.

Hrvatski jugofili već se sada vladaju kao daje Jugoslavija već tu. Dne 27. srpnja 2000.

članovi Saveza antifašističkih boraca Hrvatske (SAB) položili su vijence na spomen obilježja poginulim borcima NOBea u Srbu, Popinu Polju i Srpskom Klancu pokraj Srbije. Taj dan se u bivšoj SFRJ slavio kao «Dan ustanka naroda Hrvatske».

Ciji je i kakav taj «ustanak» bio svjedoči ing. oec. MILE ANTE KRVARICA: «27. srpnja 1941. bio je samo i isključivo velikosrpski četnički ustanak u prostorima Hrvatske gdje su Srbi činili većinu, a ne nikako antifašistički ustanak. Ja sam još živi svjedok, stari Kninjanin. Proživio sam kao i svi Hrvati iz Knina stravične pljačke, ubijanja, klanja baš na dan 27. srpnja 1941. godine u kninskom kraj. Sva hrvatska sela dana 27. srpnja 1941. bila su od srpskih tzv. 'antifašista' poharana. Hrvati istrijebljeni, kao i za 'balvan revolucije'. Na tisuće i tisuće trsova loze i voćaka u vlasništvu Hrvata bila su sasjećena i izvađena od sipskih 'ustanika'.» (To isto su Srbi radili i godine 1991. za vrijeme «balvan revolucije», na primjer u selu Hrastovici pokraj Petrinje i u drugim hrvatskim selima na području Banovine - nap. M.M.).

«Ja sam - svjedoči dalje Krvavica-te 'ustanike' (Djoku Jovanića, Stojana Mitića i Ljubu Babića) osobno poznavao. Svojedobno liječili su se pojedinačno u kninskoj bolnici u kojoj sam bio upravitelj. S njima sam bio u kontaktu. Osjećao sam da im je u duši samo velikosrpsvo i lažno jugoslavensvo - bratstvo i jedinstvo. Evo dokaza njihova 'antifašizma'. O tome sam još davne 1987. godine u tisku pisao što se dogodilo 27. srpnja 1941. u Drvaru, a na čelu tih ustanika tada je bio nitko drugi nego baš Ljubo Babić, Djuro Pucar Stari i dr. Svi Hrvati u Drvaru osim par njih bili su istrebljeni. Devedeset i sedam fizičkih radnika u Drvaru zaposlenih u tvornici celuloze u Drvaru živo je bilo ubačeno u kotlove celuloze zajedno s njihovim ženama i djecom. Nikada, nikada i nikada o tome u bivšoj Jugoslaviji nije se smjelo pisati.»

«U Bosanskome Grahou veoma bogata hrvatska sela (Kardumi, Žulji, Sarići i dr.) s tisućama i tisućama stoke sitnoga zuba bila su opljačkana i poharana. Njihova župnika, rodom s otoka Brača, u prisutnosti njegove majke nabili su na ražanj i živoga pekli. Sve seljane Hrvate koji nisu uspjeli uteći iz Grahou i skloniti se u Knin - zarobili su. Oni su morali gledati kako se njihov župnik peče na ražnju uz urluk ove pjesme: 'Nema Rada, nema Milorada - / Srbin vlada sve do Cariograda.' Nakon toga zločina sve prisutne Hrvate s djecom i ženama odvezli su u selo Tiškovac i pobacali žive u tamošnje jame» (Josip Pečarić, **Srpski mit o Jasenovcu II**, Zagreb 2000., str. 63.-64.).

Predsjednik UAD Bili Clinton i njemački kancelar Schroder, kako piše u novinama **International Herald Tribune**, ponovno su 28. srpnja 2000. podržali srbsku

oporbu i crnogorskoga predsjednika Milu Djukanovića. A tu srbsku oporbu čine oni isti, koji su pomagali Miloševiću u agresiji na Hrvatsku, a neki su od njih i riječju i djelom sudjelovali su u toj agresiji. Milo Djukanović poticao je i hrabrio vojnike, koji su napadali i rušili Dubrovnik. Srbska se oporba nije ni izpričala niti je požalila agresiju. Jedan od srpskih oporbenjaka čak je i pozvan na ustoličenje Stipe Mesića za predsjednika hrvatske države. Na ustoličenju je govorio u stilu: «Ko nas, bre, posvadi!» Nazočni su to mirno primili kao da se s tim slažu. Milo Djukanović je na sastanku s Mesićem u Cavatu požalio agresiju, ali ni on se nije izpričao. A Mesić se zadovoljno smješkao. Međunarodna zajednica pak ne bi odbacila ni ratnoga zločinca Vojislava Šešelja, ako bi odigrao ulogu koju je 'obraćenica na demokraciju' ratna zločinka Biljana Plavšić imala pri odstupu Radovana Karadžića. Protiv Šešelja još nije podignuta hačka obtužnica.

Dugogodišnji dopisnik za jugoiztočnu Europu Viktor Meier piše u vodećemu nječkomu listu **Frankfurter Allgemeine Zeitung** kako na Zapadu postoji ideja, «da će Srbija s Miloševićem ili bez njega, ostati vodeća regionalna sila na području bivše Jugoslavije, pa i izvan toga područja». Na temelju Meierova članka Carl Gustav Strohm dolazi do zaključka: «Gotovo je devedeset posto Meierova izlaganja potvrda da stari Tuđman nije pogriješio, kad se - u okviru svojih mogućnosti - ogradio i suprotstavio zapadnoj politici, koja je - kako sam Meier tvrdi - bila i ostala opasna ili čak i kobna za nesrske narode i države bivše Jugoslavije» («Hrvatsko slovo» od 28. srpnja 2000., str. 7.).

Takvoj se zapadnoj politiki novo hrvatsko državno vodstvo ne suprotstavlja, a niti se od nje ograđuje. Za to se vodstvo ne može reći, da se ponaša kao «guske u magli». Na protiv. Kao guske u magli ponašali su se birači, kad su to vodstvo izabrali.

U Magazinu «Tjedan» novina «Slobodna Dalmacija» Andjelko Milardović piše: «Unatoč prvobitnom negodovanju i odioznosti pojma 'zapadni Balkan', na kojemu se našla Hrvatska, neki političari i diplomati nastoje dokazati da je Hrvatska na Balkanu i da 'zapadni Balkan' zapravo nije ništa loše. A što operativno znači taj pojam, možda će nam pojasniti naslov iz lista **Die Tageszeitung**: 'Između Beča i Soluna treba izbrisati granice'... Uvezi Chiracove inicijative o sastanku zemalja Eua i bivše Jugoslavije, Račan i Picula su optimistični, Budija je s pravom skeptičan, a Mesić kao ras-kalašeni pragmatičar oduševljava Panića. Ukoliko je Mesić doista za ujedinjenje Jugoslavije pod EUom, kako je rekao Panić, i ukoliko je Mesićevu oduševljenje iskreno, jesu li realna strahovanja svih onih koji su se na referendumu opredijelili za samostalnu

Hrvatsku?» (Magazin «Tjedan» od 30. srpnja 2000., str. 6.-7.).

Balkanske integracije podržavaju i novinari skloni novom hrvatskomu vodstvu. «Nikakvi argumenti, nikakve potvrde i dokazi ne pomažu našim novinskim papagajima da shvate kuda vode tzv. balkanske integracije. Zato treba izraziti najdublju zahvalnost gospodinu **Milanu Paniću** koji je tako jasno rekao nedvojbenu istinu nakon svog susreta s hrvatskim predsjednikom **Stipom** Mesićem. Da su zalaganja za balkanske integracije zapravo samo drugi izraz za nove jugoslavenske integracije. Panić je posvjedočio da on i predsjednik Mesić dijele oduševljenje za ujedinjenje Jugoslavije pod Europskom unijom.

Ati Salvaro: Spomenik braniteljima Domovinskog rata u Slunju

Sirova Panićeva iskrenost najavljuje da smo praktički već u završnoj fazi priprema za čin velike balkanske prijevare Hrvata. Oni koji sanjaju o Europi, umjesto u Austriji, Italiji ili Njemačkoj, mogli bi se uskoro probuditi negdje u Bugarskoj, Albaniji ili Srbiji. Jer kako nas uvjeravaju, bez Srbije mi ne možemo u Europsku uniju. Zato nam treba što više Panićeve srbjanske neposrednosti, jer jedino tako ima nade da bi se mamurni Hrvati mogli trgnuti iz političkoga bunila» (Magazin «Tjedan» od 30. srpnja 2000., str. 12.).

Sve one, koji su protiv balkanskih i jugo-integracija, balkanofili i jugofili obtužuju za eurofobstvo. O tomu piše Zoran Vukman: «Godinama se kod nas govorio o eurofobima koji su bili dobar izgovor za odbijanje europskih integracija Hrvatske. U političkom

smislu, u smislu opiranja pritiscima EU-a i SAD-a, može se govoriti o eurofobima, ali u kultulorškom smislu, uvjeren sam da eurofoba ima vrlo malo. U tomu i jest paradoks: opiranje nije bilo usmjereni protiv Europe nego protiv Balkana u koji nas gura Europa, odnosno protiv koncepta nove Europe koji Hrvatsku vidi isključivo na Balkanu! Sad kad se govoriti o vanjskopolitičkim uspjesima aktualne hrvatske vlasti, Hrvatska nikad nije bila bliže Balkanu, pa čak i obnovi Jugoslavije u širem smislu! Najprije su nas uvjerali da je obnova Jugoslavije tlapnja, a sad kad se o tome sve otvoreniye govoriti pokušavaju nas uvjeriti da su balkanske integracije upravo naš interes! Nije valjda da ćemo se jednog jutra probuditi i pomisliti da je samostalna Hrvatska bila samo jedan nedosanjani san, a za neke, i noćna mora?» («Vjesnik» od 1. kolovoza 2000., str. 2.).

Da je strah od Balkanije i Jugoslavije opravdan, potvrđuje nam najnovija namjera Međunarodne zajednice o kojoj piše novinar «Glasa Slavonije» Dražen Boroš: «Prema nekim najavama iz Europske unije, već od 1. rujna ove godine (2000.) granica ujedinjene Europe trebala bi se proširiti na Sloveniju. Tim bi činom zapravo hrvatsko-slovenska granica postala fizička, ali i administrativna granica između zemalja Europske unije i jugoistoka Europe» («Vjesnik» od 3. kolovoza 2000., str. 2.). Slovenske su vlasti ovo potvrdile.

Iugoslavia ad portas - Jugoslavija je pred hrvatskim vratima. Skrivenaje u trojanskemu konju Sporazuma o stabilizaciji, koji nam nosi danjske darove lukavih moćnika Međunarodne zajednice. Jedan od tih moćnika je predsjednik talijanske vlade Giuliano Amato. On Hrvatskoj nudi, da bude lijek za balkansku bolest: «Hrvatska ima ključnu ulogu na ovoj strani Balkana i lijek je za tešku bolest koja je zahvatila regiju. Vaša je zemlja primjer demokratskog suživota i tu ulogu obavlja vrlo dobro u odnosu na BiH i Crnu Goru, koja se nalazi u teškoćama zbog stanja u SRJ» («Večernji list» od 30. srpnja 2000., str. 2.).

Po Amatu Hrvatskoj, dakle, balkanska zemlja. Lijek je zapravo namijenjen Hrvatskoj, da se ona sama njim otruje. Timeo Danaos et dona ferentes - treba se bojati Međunarodne zajednice i kad ovake darove nosi. Trojanskoga svećenika Laokoonta, koji je odvraćao Trojance od trojanskoga konja, udavile su zmije. Hrvatsku državu udavit će hački sudci, ako se ne odupremo. Prestrašimo li se i primimo na dar trojanskoga konja - to jest Sporazum o stabilizaciji, sami ćemo kao i Trojanci sebi zadati smrt.

(nastaviti će se) •

TREBA LI ŽALITI ZA KOSOVCEM?

Qbrade, vrat se! Sve ti je oprošteno. Nema televizijskog kritičara u Hrvatskoj koji nije u svojoj kolumni uputio ovakav ili sličan vapaj. Iznimka nisu ni oni tv kritičari koji su godinama zarađivali kruh pljujući po djelu i liku bivšeg glodura HTV-a Obrada Kosovca. Doista, Hrvatska televizija nije bila na nižim granama nego danas nakon «velikih demokratskih promjena» u Hrvatskoj. Isti oni koji su godinama zahtijevali promjenu državne u javnu televiziju sada su od bivše «katedrale duha» načinili najdosadniju i najsluganskiju medijsku ustanovu u naprednom dijelu Europe.

Prava sreća u nesreći za tv gledatelje tijekom ljeta bio je odlazak «velikih» urednika, poput Dubravka Merlića na godišnji odmor. U tom su razdoblju uredničku palicu Dnevnika preuzeeli mlađadna Nensi Brlek i veteran Vladimir Rončević, pa je u toj informativnoj emisiji bilo čak i vesti, i to iz Hrvatske, što nije zabilježeno u Merlićevim dnevnicima. Naime, prema Merlićevu formalnom konceptu bitne su samo vesti iz Gvatemale, Gvajane i, naravno, Jugoslavije, jer je televizija prozor u svijet a ne u naše prljavo dvorište. Prema Merlićevim dnevnicima, u Hrvatskoj se ništa zanimljivo ne događa, a ako se slučajno i zbije neki događajći koji zasludi pozornost, najbolje je da ga prokomentiraju premijer ili predsjednik Dnevniku plus. I to je javna televizija.

Koga briga što cijela hrvatska obala gori dok su izabrane vode na odmoru, gdje se bave uglavnom podmetanjem afera jedan drugome. Koga još zanima što je za devet mjeseci vladavine takozvane šestorka još 70.000 ljudi ostalo bez posla, a vojska od gotovo pola milijuna nezaposlenih stalno se povećava. Kao da je to tema za Dnevnik. Doduše vlastodržci su s Plitvica poručili kako će u iduće tri godine otvoriti novih 90 000 radnih mjesta u Hrvatskoj. Sve i da ostvare to obećanje, u što nitko pametan ne vjeruje, to bi u najboljem slučaju bilo vraćanje na stanje od 3. siječnja 2000. godine.

Našim bajnim televizijskim urednicima bitno je samo da smo skinuli «mrsku» hadzezeovsku vlast koja nas je držala u mraku punih deset godina. Sad u «demokraciji» sve je dopušteno, pa i to da u Rijeci fizički (šakama) napadaju saborskog zastupnika HSLS-a, a u Zadru pučaju iz vatrenog oružja na kuću saborskoga zastupnika HDZ-a. U «pravoj državi» koja je, kako kažu naši državni čelnici, konačno profunkcionirala, otvorena je sezona slobodnog lova na saborske zastupnike. Što mogu tek očekivati obični građani? I dok razbojnici potežu šake i pištolje na saborske zastupnike, policija se bavi pametnjim poslom, sluša i izvršava zapovjedi šefa koordinacije za borbu protiv gospodarskog kriminala, potpredsjednika Vlade Slavka Linića.

Čovjek koji je, kako je javnosti poznato, kao gradonačelnik Rijeke bez javnog natječaja vlastitoj supruzi dodijelio dva

Piše:

Mijat TOMIĆ

atraktivna poslovna prostora u središtu Rijeke, danas odlučuje koga treba uhititi i kome suditi. Dakako, to Linić može, jer on je oduvijek bio iznad zakona. Kada su ga svoje-

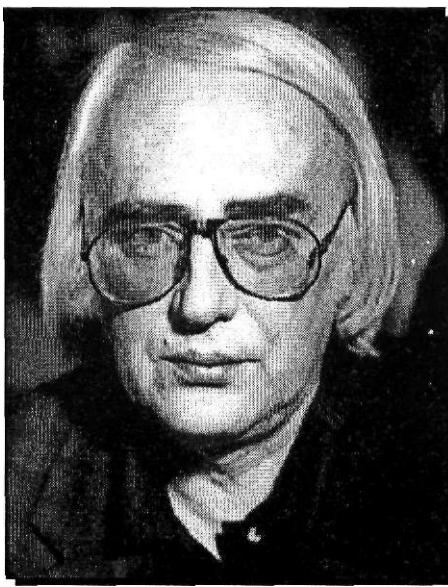
stečajnog upravitelja hrvatskog gospodarstva.

Ako netko misli da su Riječani ostali zakinuti odlaskom Linića u Zagreb, vara se. Naime, Linić je kao svog nasljednika na mjestu gradonačelnika voljenog Rijeci ostavio svoga dobrog učenika Vojka Obersnela. Ovaj je odlika više puta potvrdio kontinuitet Linićeve politike. Tako je na upozorenja daje nemamenski potrošio ogromna sredstva od komunalne naknade, u stilu svog velikog prethodnika, lakonski odgovorio otprilike ovako: Da, istina je da Zakon ne dopušta nemamensko trošenje tih sredstava, ali ja sam to učinio u interesu građana Rijeke. Dakle, ponovno je na sceni kršenje nevaljalih zakona što, prema riječima aktualnog riječkog gradonačelnika nije kazneno djelo. U pitanju su viši interesi, a što je to viši interes, viši čak i od zakona određuje, naravno, gradonačelnik Rijeke, Vojko Obersneljer je iznad zakona kao što je bio i njegov prethodnik, mentor i učitelj Slave Linić.

Kad bi u Hrvatskoj postojala javna televizija ona bi se time bavila. Nažalost, postoji samo Galić-Merlićeva televizija, vjerna sluškinja Ivice Račana i njegovih ministara. Doista, HTV nikada osim možda i najcrnjim razdobljima komunističke strahovlade (tada se i nije zvala Hrvatska televizija nego TV Zagreb) nije bila vjernija sluškinja politike nego danas. Osvetnik Merlić, čim se dočepao vlasti zahvaljujući politici a ne struci, ukinuo je Motrišta i uveo takozvani treći Dnevnik, pet puta manje gledanu emisiju od zaboravljenih Motrišta. Drugi Dnevnik, doduše nije ukinuo, ali je u njemu ukinuo vijesti i zabranio gostovanje svih Hrvata, izuzev onih dvadesetak na vlasti i blizu nje. Crni Dubravko i njegov sudionik u medijskom tvzločinu, glasnogovornik SDP-a Tihomir Ladišić, ostat će upamćeni kao tv urednici koji su potpuno uneredili informativni program HTV-a. Ono su nam umjesto «HDZ-ovog mraka» ponudili istinski mrak.

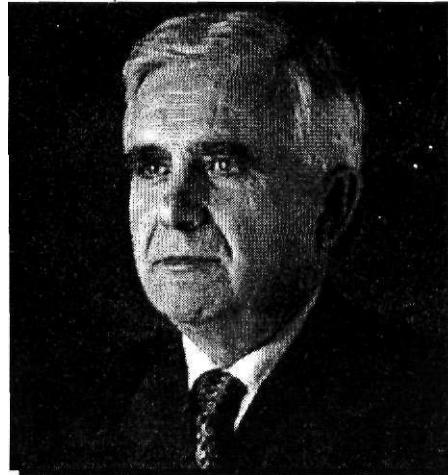
Kažu da je nedavno u Splitu negdje na zidu osvanuo ovakav grafitt: 3X24 JEDNAKO JE 0, a 1X24 JEDNAKO JE 00. To je najbolji komentar tv gledatelja na nove uredničke snage s Prisavlja, koje očito žive u nekom svom fantastičnom svijetu daleko od realnosti. Da nije tako, ne bi se Mirko Galić usudio tražiti još jednom povećanje tv-preplate u vrijeme kada bi televizijski gledatelji imali pravo tražiti od televizije odštetu za duševnu bol. Da, čak se ni u najplodnijim razdobljima služenju politici izrazito sklonog Obrada Kosovca novinarska profesijanije tako prostituirala kao današnjoj hrvatskoj televiziji.

Jeste li čuli...? Niste. Znam da niste jer se informirate gledajući Dnevnik HTV-a, a u toj emisiji, možda niste znali, ne objavljaju vesti, barem ne iz Hrvatske. To je, naime, jako dosadno. Pitajte Merlića. A jeste li čuli da je u Tunguziji tigrica okotila dva lavića? Jeste. Znam, gledate HTV. •

Obrad Kosovac

dobno kao gradonačelnika Rijeke upozoravali da krši zakon, on je lakonski odgovarao: «Da, to činim jer taj zakon ne valja.» Dakle, potpredsjednik Vlade Slavko Linić još kao riječki gradonačelnik odlučivao je koji zakon

Mirko Galić

valja i treba ga poštovati, a koji pak ne valja pa se može ignorirati ili kršiti. Takav je čovjek idealan da određuje policiji koga će privoditi, a sudovima kome će suditi. Uostalom, što će nam uopće policija i sudstvo, kad već imamo genijalnog Slavka Linića,

EKUMENIZAM I OPLENAC

Rad je zagrebački nadbiskup ovog ljeta krenuo u protokolarni posjet vjernicima na području Srbije, bilo je to kao utiranje puta ekumenizmu. Oduševljeno su ga primili vjernici koji su osjećali daje duh zajedništva vjetar na zapad iz Zagreba. Ali, gde čuda, nadbiskup Bozanić, vjerojatno u dobroj namjeri, svoj put na području Srbije temelji na ekumenskom susretu s patrijarhom Pavlom i njegovim suradnicima, predvodnicima Srpske pravoslavne crkve.

Tako je čitano u *Večernjem listu* od 6. kolovoza 2000.: "Bozanić danas u Beogradu s patrijarhom Pavlom". Dobro je da se crkveni ljudi sastaju, ali kako razumjeti da su srpske vlasti nedavno odbile kardinalu Kuharicu ulazak u SRJ, a danas nadbiskup Bozanić slobodno ulazi u SRJ u posjet prvom čovjeku srpske pravoslavne crkve, patrijarhu Pavlu? Doduše, nadbiskup Bozanić slobodno je, uz prisustvo domicilnih biskupa Đakovačke biskupije, mons. Srakića i drugih dostojačstvenika, predvodio misno slavlje u Tekijama kod Petrovaradina. Je li to bila cijena da nadbiskup Bozanić posjeti Oplenac? Ilijje prvi biskup u Hrvata zaista bio na Oplencu kao turist??

A gosp. Bozanić izjavljuje u beogradskom Danasu: "Ratove su vodili političari, a ne crkva". Zašto ovaj naš nadpastir i predsjednik Biskupske konferencije zaboravlja daje zapravo obrnuto, jer su patrijarh Pavle, drugi mitropoliti i svećenstvo bilo poticatelj svekolikom srpstvu da brani "svouj" zemlju u srcu Hrvatske? Ne mogu vjerovati da je kod mladog čovjeka kao što je gosp. Bozanić pamćenje ishlajpelo, a znamo da je još u početku ovoga našeg Domovinskog rata patrijarh Srpske pravoslavne crkve prizivao svoje Srbe na obranu "srpskih zemalja" i zaštitu srpskog. Pavle je blagoslovio i temelje patrijaršije u Dalju i crkve u Lovašu koju su srpski osvajači podigli na zemljištu u vlasništva Hrvata. Sad su ova hrvatska vlast i ministar Kovačević morali, u ime pravde, tu istu, bespravno podignutu crkvu srušiti da se udovolji zakonu.

Kao kruna posjeta Srbiji i SRJ, gosp. Bozanić veli: "Kao privatni - običan turist bio sam na Oplencu." Tko je tako naivan da u to povjeruje? Ipak, mi, hrvatski politički zatvoreni mislimo da prvi čovjek zagrebačkoga Kapitola i prvi biskup u Hrvata ne bi smio učiniti ovako krupan politički čin i ozlojediti vjernike katoličke crkve u Hrvata. Gosp. Bozanić je svoje osjećaje prema Oplencu i kralju Aleksandru i ostalim članovima obitelji Karadžorđević mogao zaista imati, pa možda i po uzoru na biskupa Strossmayera i s jugoslavenskim osjećajima, jer mu to omogućuje naš demokratski zakon, ali je skandalozno da se zagrebački nadbiskup klanja kralju Aleksandru koji je bio tiranin hrvatskog naroda.

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Ovih dana sav tisak piše o sučeljavanju branitelja s njihovim ministrom. Gdje je istina? Teško je povjerovati da ministar ima pravo. Ali tu stvar prepustimo stranama kojih se to tiče. Zanas je ovog trena mnogo važnije mišljenje generala Bobetka, koji je u vrijeme drugoga svjetskog rata bio aktivni borac u partizanskim redovima, a u vrijeme Domovinskog rata čelnici čovjek u obrani Hrvatske.

Vukovarski dvorac Eltz, uništen u velikosrpskoj agresiji

Slobodna Dalmacija u broju od 6. travnja piše: "Istražitelji kopaju jame po Hrvatskoj kako bi naše junake poslali u Haag." Taj prisebni starac energično brani Domovinski rat, Bljesak i Oluju. General Bobetko bio je zapovjednik na južnom bojištu u od-sudnjim danima za Dubrovnik. Čula sam od Dubrovčana, da je njegova vojna strategija obranila Dubrovnik koji je bio na dlanu osvajača - četnika. I kad Janko Bobetko, prema napisu u *Slobodnoj Dalmaciji* od 8. lipnja, izjavljuje: "Domovinski rat na stupu srama", to je bolan jecaj starog ratnika iz II. svjetskog rata, koji osjeća što nam nameće "demokratski svijet" da omalovaži pravednu borbu za oslobođenje Hrvatske.

Ali, Haag i dalje visi nad sudbinom hrvatskih generala. Zašto taj "demokratski" zapad nije hrabar pa javno reče da nije u pitanju osobna krivica, već (skupna) odgovornost za rušenje Jugoslavije i osamostaljenje Hrvatske. A istražiteljica Del Ponte upravo traga tko je to vodio i zapovijedao Domovinskim ratom. Zna se, u svakom velikom pokretu mora biti vođa - zapovjednik i izvršitelj. Ali vođa ne može uspjeti bez ljudi - izvršitelja, onih koji žele ostvariti ideju koju nosi glavna osoba. Dakle, čitav hrvatski narod je kriv što je izašao iz nakaradne tvorevine Jugoslavije i što je, tom demokratskom svijetu usprkos, obnovio svoju državu Hrvatsku.

Zašto oni koji su uredili Haag kao lakiđiju od pravde, prozivaju samo Hrvatsku i njezinu vladu da izruči ljudi koje zatraže, a nemoći su doprijeti do pravih zločinaca - Srba i drugih što učiniše vapijuće zločine nad Hrvatima. Kako razumjeti žalopoke kad se HHO i tamo neki predstavnici SFORA iz Beograda brinu zašto je hrvatska vlast zatvorila npr. jednoga od četvorice zločinaca osuđenih zbog zlodjela na području Banovine (Milana Drobnjaka), a eto, ova mu je vlast dala uredne papire za boravak u Hrvatskoj.

To je u redu! Ali, zločinac kad je imao hrabrosti tražiti povratak u Hrvatsku, morao je biti svjestan svojih djela i njihovih posljedica. Zahvaljujemo policiji što je energično postupila. Pravda se mora izvršiti ako ne želimo reagiranje onih koji su zločinom pogoden. Kako to da taj Čičkov HHO i njegovih istomišljenika samo brine o zločincima Srbima, a dobro mu je znano koliko je jada i zla učinjeno Hrvatima i onima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj. Oni šapču Haagu za Judine škude, a ne po savjeti i pravdi. Haag dovode na stranputnicu pravde. Kako shvatiti da su istražitelji "pravde" kopali oko Gospića i našli - ništa. A kako piše *Slobodna Dalmacija* 14. srpnja o.g. pod naslovom: "Sjetite se Gospića: laži su razodkrivene, ali je ljaga ostala!"

Slažem se kad gosp. Tonči Tadić veli: "Ako Haag želi krivnju, neka traži lorda Ovvena". Jer, istina je da ti ambasadori zapada nisu, a mogli su spriječiti zlo i rat na početku. A teško je bilo kontrolirati događaje kasnije kad se razbuktao.

Zašto se prizivaju naši čelnici i zapovjednici iz Bljeska i Oluje? Zašto sad i generala Stipetića optužuju oni iz HHO i Haaga? Ili je to samo igra javnih medija da izluduju branitelje? Čitam u *Večernjem listu* izjave Zlatka Krovarščanina i Antuna C. kad vele: "Iz ništa smo krenuli, u nešta smo došli. Nekima su srce i duša zarobljeni i nemirni. Još uvijek traže svoju slobodu i mir." Zašto je osuđen Blaškić? Zašto se optužuje Hrastar koji je branio Karlovac? A u hrvatskoj više od tisuću djece - branitelja pati od PTSP-a.

Kako je razborito progovorio gosp. Tomac u Vukovaru kad je kazao: Mi smo rekli gospodi iz Haaškog suda - dosta je, ne možemo i dalje prihvataći stalna proširivanja optužnice i sve ono što nam rade. Dosta je neprestanog optuživanja za ratne zločine, a koji se ne mogu dokazati.

Ako su zločinci neuhvatljivi u SRJ Republici Srpskoj, zašto je onda stvoren Haag? A Nikola Poplašen, u razgovoru za *Večernji list* 10. srpnja veli: "Ne poričem da je u Banja Luci ubijeno 500 Hrvata i 2.000 muslimana". Zašto se optužuju samo Hrvati, a uistinu mi smo žrtve agresije i genocida?

OD KROASANA DO TALIBANA

(K jugoistočnim asocijacijama budućih povijesnih zbiljnosti)

Nedavno nije u ruke došao posljednji (god. VII, broj 6-7/77) dvobroj časopisa «Hrvatska ljevica» - lista za demokraciju i socijalnu pravdu. U nizu raznovrsnih članaka, intervjuja, osvita, analiza i prikaza, za (dvo)mjesečnik takvog oblija i formata posve logično nejednakih vrijednosnih, znanstvenih i novinarskih dosega - od onih vrlo kvalitetnih do manje vrijednih - osobitu nije pozornost privukao prilog u rubrici «TRACTATUS HISTORICUM» pod nazivom «Kroasani na bespućima povijesne zbiljnosti» autora Žarka Miličevića iz Zagreba.

Uz zamjetnu tematsku neusklađenost spram ostalih priloga otisnutih u časopisu, jer parodijsko izvitoperivanje etnogenetskih «dvjobji», zakašnjele i stilski a i primitivnim pristupom, bar osam godina za prvim takvim «ozbilnjim» protudokazivanjima neslavenskog podrijetla Hrvata što su svojedobno tvorila duplerice tjednika «Feral Tribunea», uglavnom ne spada u područje radnih prava i temeljnih odrednica socijalne pravde, ovo «traktatus historičenje Kroasana po bespućima povijesnih» (post-tudjmanovskih) etnogenetskih zbiljnosti ipak zasluguje kraći osvrt.

Taj usporedni povijesni slalom, prema Miličeviću nedjeljivih «prapovijesno-praistorijskih» sijamskih jugo-blizanaca Hrvatosrba ma koliko na prvi pogled zaoštijek nedovoljno upućenu čitateljsku javnost djelovalo šaljivo, moguće i simpatično, sve je prije nego li smiješan. Uvezši u obzir lako uočljivu, posvemašnu neinformiranost autora o takvoj tematiki u kojoj bi on, onako s visoka, iz sebi samozadanog «von oben» položaja, unutar rasternog jugo-srpsko-hrvatskog okvira želio iznova «ispravno» posložiti na sve strane razletje puzzle komadiće dvaput propale državne krpljevine u neku, prema njegovim promišljanjima suvislu zaokruženu cijelinu očekivanog budućeg južnoslavenskog zajedništva, ipak je iz tog članka vrlo razvidno da se i njemu samom pravo stanje stvari uopće ne pričinjava tako vedro-idiličnim.

Naslućuje naime, premda još u zamagljenom obliku da su se kod pitanja podrijetla različitih «južnoslavenskih» naroda prilike bitno promijenile, pravo stanje stvari, etnogenetsko «Stand der Forschung» danas je posve drugčije nego što je to bilo još prije samo desetak godina. Neizravno to i priznaje u VI. činu svoje «kroasanske» «traktatijske» riječima: «Teorija o slavenskom podrijetlu Hrvata, eksplicitne

Piše:

Husein KADIĆ

i implicitne naravi, kao da više nije vladajuća teorija». Stoviše, instinkтивno zabrinut što se u uvjetima slobodnog društva, bez prisile i diktata odozgora, u vrijeme intemeta i sveobuhvatne mogućnosti globalnog komuniciranja, više ne može pseudo-znanstveno trabunjati o nekakvom skupnom srpskohrvatskom jugo-podrijetlu iz zajedničkog praslavenskog lonca. Miličević sve pokušava pretvoriti u lakrdiju namijenjenu izgleda isključivo svojim partijskim suborcima, jer takvi prokisli pokušaji izjednačivanja polaznih osnova kod većine stanovništva u Republici Hrvatskoj više ne pale.

Nesvesno im, jer je neizobražen, pa i priglupo pokušava podmetnuti okoštali mentalni sklop s početka II. svjetskog rata, tj. onaj iz 1941. Pa i tu se vara ili pak svjesno obmanjuje neupućenu javnost i svoje stranačke istomišljenike jer općepoznata datost da ni 1941. niti 1991. nije bilo nikakvog «dvоjаjčanog» iransko-hrvatskog i iranskoipsko etnogenetskog paralelizma ne govori mu u prilog.

No ako baš hoće, može mu se odgovoriti na način koji takvim izjednačiteljima po svemu sudeći ponajviše dolikuje. Naime, da prema dosegnutom stupnju znanstvenih istraživanja danas više nema nikakvih dvojbi

kako i hrvatski ustaše (n. pr. Maks Luburić, Rafael Boban i Mladen Lorković) i hrvatski partizani (n. pr. Ivo-Lola Ribar, Vladimir Bagat), novopečeni automobilsko-novinski magnat Pavo Zubak, pok. mafijaški šef Bagařić kao i Miličevićev stranački šef dr. Stipe Šuvare, posljednji odvjetak ranoarijske dinastičke loze «Šuvardata», svi listom podrijetlo vuku iz prednje i srednje Azije - od sjevernosirijskih obalnih i priobalnih područja, preko Kurdistana, suvremene iranske provincije Lorestan (antički Luristan) do sjevernoistočnih područja Islamske Republike Iran, današnjeg talibanskog Afganistana i šireg područja petorječja suvremene sjeverozapadne Indije i zapadnog Pakistana.

Na Miličevićevu veliku žalost, slični etnogenetski parametri, etnonimski pokazatelji, top onomastički raster rasprostranjeni i drugi čimbenici isto govore i za Srbe, bud partizane, bud četnike ili «neopredeljene». Oni svojoj niski bisernih perli «pradomovinskih» kontinenata, uz Europu («Srbka», «Sorba», «Sorbas», «Srbica», «Sorabi» i dr.), Aziju («Serbi», «Serboi», «Gordoseron», «Sarobi», «Sorab», «Sorba», «Sarbisch», «Sarbaz» i dr. sada mogu dodati i Afriku (Gebel «Serbal», «Serabit el-Khadem», «Sereba», «Serba», «Serbit», «Serbones» i dr.) i to prema vlastitom izboru.

Sukladno gornjem svaki bi od uzdignuta tri prsta kod Srba trebao označivati pojedini kontinent na kojemu su jednoćili. A uzdignuti zajedno prsti bi značili da su Srbi već tada bili svi i svuda. Uostalom kao i danas, raseljeni po svijetu na svih šest kontinenata. Vrlo slično kao i Hrvati. Srba i Hrvata, trajno naseljenih jednih pokraj drugih nema jedino na Antarktiku. Tako je očito bilo prije nego što su došli i privremeno-trajno naselili se opet jedni pokraj drugih, ovaj puta jugo-srbsko-hrvatskoj slavenskoj Balkaniji. Tu im se izgleda i kako se po svemu čini jako dopalo. Pa su odlučili ostati na tim prostorima nešto duže.

Ne vidim što bi tu bilo loše i ne znam zašto to Miličevića toliko smeta. Nije nakaradno ako su narodi u prošlosti živjeli jedni pokraj drugih, nije neologično da i u sadašnjosti kao i u budućnosti opet budu susjedi. Bitno je dane žive jedni na drugima ili jedni ispod drugih. Vrlo je vjerojatno da su takvi nepravični odnosi u prošlosti prouzročili mnoge sukobe i ratove. Posve je sigurno da su istima znatno pridonijeli lažni stavovi, na vlas isti koje propagira i Miličević, pogrešne prosudbe o njihovom is-

AN INSCRIPTION OF THE ACHÆMENIAN KING ARTAXERXES THE THIRD IN OLD PERSIAN IN
TWENTY-SIX LINES ON THE NORTH WALL OF HIS PALACE AT PERSEPOLIS, AND IN
THIRTY-FIVE LINES ON THE WESTERN STAIRCASE OF THE PRIVATE PALACE OF DARIUS THE GREAT.

(A3 Pa - Artaxerxes III Persepolis A)

1. Baga: vazraka: Auramazdā hya:
2. imām: būmām: adā: hya: a
3. vam: asmānām: adā: hya: marti
4. yam: adā: hya: sāyatām: adā: mart
5. ihyā: hya: mām: Artaxassā: xšāya
6. 0iya: akunaus: aivam: paruvnām:
7. xšāyaθiyam: aivam: paruvnām:
8. : framatāram: 0ātiy: Artaxassā:
9. xšāyaθiya: vazraka: xšāyaθiya
10. : xšāyaθiānām: xšāyaθiya:
11. DHyunām: xšāyaθiya: ahyāyā: BUyā: ada
12. m: Artaxassā: xšāya
13. 0iya: pussa: Artaxassā: Dārayavaus
14. s: xšāyaθiya: pussa: Dārayavaus: A
15. rtaxassā: xšāyaθiya: pussa: Artaxassā
16. ssā: Xšayārsā: xšāyaθiya: pussa: X
17. tayārsā: Dārayavaus: xšāyaθiya
18. iya: pussa: Dārayavaus: Vištāspa
19. hyā: nāma: pussa: Vištāpahyā:
20. Aršāma: nāma: pussa: Haxāmanisi
21. ya: 0ātiy: Artaxassā: xšāyaθiya
22. ya: imam: ustašanām: ačaganām: mā
23. m: upā: mām: kartā: 0ātiy: Arta
24. xšassā: xšāyaθiya: mām: Auramazdā:
25. utā: M'ōra: baga: pātuv: utā: imā
26. m: DHyam: utā: tya: mām: kartā:

Napis Araxerxes III

tovrsnom podrijetlu iz zakarpatskih močvara.

I stoga, ako u Srbiji danas ljudi više ne žele slušati himnu «Hej Slaveni», nego neku drugu, to je njihov problem i njihova odluka. I ako usprkos svemu, unatoč činjenici što ih čitav Veliki Svet želi oslobođiti, zapravo hoće pomoći da se oslobole te nakaze, dakle ako i po četvrti puta na budućim izborima ponovo izaberu Miloševića, i to će biti njihova odluka i njihov izbor. I nek' si ga imaju, dok ne pronadu adekvatnu zamjenu ili još bolju inačicu-varijantu. Pritom im podrijetledbena mešetarenja ovakvih mutikaša i spletkaša mogu biti malo od pomoći. Od takvih bi umjetnih mijehanja tijesta opet mogla nastati neslana pogica.

Osobito stoga što isti, premda «de facto i de jure, eksplikite i implicite» priznaju da slavenska teorija o podrijetlu Hrvata «kao da više nije vladajuća teorija», sami ne znaju tko su i odakle dolaze, a posve sigurno da u

svojim «ludim zagrebačkim popodnevima» još manje znaju kamo odlaze. Olakotna su okolnost za ovakva promišljanja svakako učestale i dugotrajne velegradske ljetne zarebačke sparine.

No i one će proći, pa Miličević više ne će morati lomiti jezik huritskim, staroperzijskim, avetičkim i sličnim pojmovima koje ne zna ispravno prepisati čak i kada ih namjerno ne izvrće sprdnji, u rijetkim trenutcima povremenog kratkotrajnog popuštanja nesnosnih vrućina od kojih kipi mozak, primjerice Dušrrata (ispravno: Dušrata), Sarduri (ispravno: Sardur), Agistan (ispravno: Bagistan /Bisun/), Horetos (ispravno: Horites), Oroslus (ispravno: Orosius) i drugima, listom navedenih na početku članka, kad se Miličević još nije počeo šaliti i namjerno iskrivljavati imenske oblike zabilježene u starim jezicima, prije svega u huritskom a ne «huratskom» ili «hunatskom» kako krivo navodi (a

ne šali se!) gospodin Žarko Miličević. On istodobno ne shvaća, jer je zaostao u razvoju, da većina hrvatskih i srpskih slavista južnoslavensku teoriju o zajedničkom podrijetlu Hrvata i Srba podržava ponajviše iz vokacijskih i tradicionalno-materijalističkih (etatističkih) razloga, a ne iz neke možebitne obnoviteljsko državno-jugoslavenske pozicije.

Većina navedenih ionako su zadri nacionalisti i karijeristi protiv kojih Miličević toliko rogorobi, a ne razumije da se pri tome bori protiv vjetrenjača i da skreće vodu na njihov mlin. Jer oni su istodobno i «pokazivač smjera vjetrova» i u sadašnjem su intervegnumu pretežno zaokupljeni zauzimanjem startnih pozicija i okretanjem smjera plovidbe na narodnoj grbači prema novom kursu, u napetom su iščekivanju početka puhanja novih, ovaj put državnih vjetrova, jer dosad su prema tom najnovijem pravcu zapuhivali jedino slabšni povjetarci, sigurni predznaci stalnih vjetrova.

Takve se vremensko-ideološke projmene čini se zbivaju istom nakon svakih 150-200-tinjak godina i oni ih žele što spremnije dočekati. Iz tog razloga ne vidimo potrebu da ih brane ovakvi obogaljeni nostalgičarski jugo-naivci, jer oni će to puno bolje i djelotvornije znati napraviti sami, za što imaju potrebno iskustvo, sredstva i stručnu akribiju. Zašto bi ovaj osrvt završili, da ne velimo «okončali» citatom iz knjige Ralphe Normana Sharpa: «The Inscriptions in Old Persian Cuneiform of the Achaemenian Emperors», tiskane u Teheranu, u više izdanja, citirano izdanje iz 1997. Na 130. stranici navedenog izdanja donosi se u transkriptu (prijevodu) nadpis ahemenidskog kralja Artakserksa III. (359-338/7. pr. Kr.), u 26 nizova sa sjevernog zida njegove palače u Perzepolišu kao i istovrsni nadpis, u 35 nizova sa zapadnog stubišta osobne palače kralja kraljeva Darija I.-og Velikog (522-486 pr. Kr.).

U redima 21-23 doslovce na staroiranskom jugozapadnom dijalektu stoji: «21. ya: čatiy: Artaxassa: xšayači

22. ya: imam: ustašanam: ačaganam: ma ili u engleskom prijevodu:

21-23. Artaxerxes the King says: This stone staircase was built by me in my reign tj. u hrvatskom prijevodu:

21-23. Artakserks Kralj govori: Ove kamene stube napravio sam ja, u vrijeme svoje vlade.

Ustaške smo «stube» («ustašanam») eto pronašli, potraga za partizanskim («Partišanam») «steponicama» u tijeku je!

P.S. Pojam «partizan» mogao bi biti u svezi s staroiranskom riječi «Parthava» = ratnik, jahač. Istraživanja se nastavljaju, rezultati tek slijede. •

ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (IV.)

išeslojnost ciljeva velikosrpske politike kontinuirano se nastavlja i u tzv. Titovoju Jugoslaviji.

Ogleda se prije svega u posrbljivanju i zauzimanju ključnih pozicija u komunističkoj partiji, komitetima, policiji, vojsci, državnoj administraciji, prosvjeti, školstvu i gospodarstvu. Dobar dio onih koji su visoko pozicionirani na tim hijerarhijskim ljestvicama potječe iz redova četničkih koljača, amnestiranih za užasne zločine pristupom partizanskim jedinicama. Neposredno po prevratu izmijenili su zapovjedni sastav u vojsci, specijalnim jedinicama i policiji. Na mjesto zapovjednih oficira iz redova Hrvata, postavili su Srbe ili iz same Srbije ili iz drugih republika.

Nešto onih koje su ostavili iz redova drugih naroda, trebalo je služiti u svrhu održavanja iluzije bratstva i jedinstva. Na ovaj način preuzimaju odlučujuću ulogu i svode participaciju drugih komunističkih kadrova na dekor proklamiranog bratstva i jedinstva. Kako bi osujetili, imobilizirali i sprječili, napose iz hrvatskih redova, zahtjeve i pokušaje da se pozivom na proklamirano bratstvo i jedinstvo zatraži i ishodi drugaćaja raspodjela vlasti, razvijaju tezu o kolektivnoj odgovornosti hrvatskog naroda i siju sumnju u sve stoje hrvatsko. Na temeljima nepovjerenja stvaraju pravo za opravdanu upotrebu srpske kontrole i supremacije.

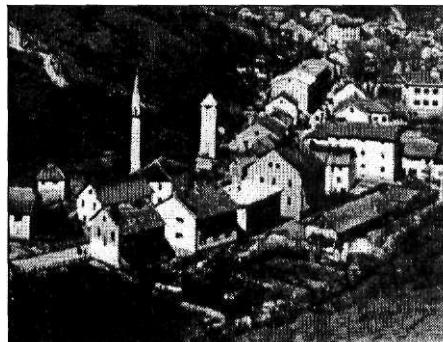
U okviru razvijanja ovakovih postupaka, posebno i dodatno su bili stigmatizirani Hrvati islamske vjere. Sljedbenicima islamske vjere poricali su činjenicu etničke pripadnosti hrvatskom narodu. Tvrđnjom da muslimani nisu nacionalno Hrvati već da su se opredijelili politički za ustaštvom i da su svi redom zbog toga manji ili veći zločinci, kao što to uostalom i svi Hrvati, postigli su pravo gotovo legitimnog proganjanja.

Na ovaj način postižu smanjenje supstance hrvatskog stanovništva na teritoriju BiH. K tome, muslimane su oduvijek označavali Turcima, kako bi nasilnim naturanjem i stalnim ponavljanjem ove teze, postigli animozitete i kod neukog i primi-

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, Dr. iur.

tivnog svijeta razvili predrasude koje će biti presudne u postizanju srpskih ciljeva. Na taj način postižu više ciljeva. Razdvajaju Hrvate obje vjerske komponente, slabe nacionalnu svijest o potrebi jedinstva i vjerske komponente, slabe nacionalnu svijest o potrebi jedinstva i dolaze do procesa denacionalizacije kojeg će provoditi sami Hrvati izopćenjem muslimana iz redova hrvatske nacije. To hoće i gotovo postižu. Provedbom ovakovog koncepta lako će priključiti BiH Srbiji i potom obračunati s preostalim hrvatskim kataličkim stanovništvom.

Prozor: mjesto stravičnih četničkih pokolja

Kako i na koji način, to su nam neprekidno jasno stavljali do znanja prije prvoga svjetskog rata, tijekom tog i tijekom prve Jugoslavije, pa tijekom drugoga svjetskog rata, poslijeratne Jugoslavije i sad u postdevedesetim godinama ovog stoljeća. U cilju priključenja BiH Srbiji, izazvat će prvi svjetski rat i izravno poslati u smrt i pod zemlju preko 2.000.000 stanovnika svih nacija, vjera i rasa. Nema za njih te sile koja će obuzdati provedbu pripojenja BiH Srbiji. Sve je dopušteno radi postizanja tog cilja. Stoga, ponovno su afirmirali prastaru velikosrpsku šovinističku tezu o identifikaciji vjere i nacije, koja je nanijela toliko zla na ovim prostorima.

Ova šovinistička velikosrpska teza kroz primjenu brahjalne sile i prakticanja nasilja kao oblika srpsko-

komunističkog načina vladanja, ima za cilj pripremiti teren za potpunu dominaciju u Bosni i Hercegovini. Potonje lukavstvo, propagandno usađivano preko sto godina, rezultiralo je, naročito u posljednjih desetak godina, gotovo potpunim uspjehom.

U cijeloj toj duboko osmišljenoj taktici, hrvatskim komunistima benevolentno su udijelili mogućnost razvijanja iluzije da predstavljaju politički faktor, iako su morali biti svjesni da su od sipske strane tretirani samo i isključivo kao provoditelji ove politike, bez obzira na rang u hijerarhijskoj ljestvici. Cjelokupna srpska politika, bez obzira koji predznak nosila, velikosrpski ili srpskokomunistički, ima za cilj absorbiranje cijele Bosne i Hercegovine u srpsku državu.

To će najeksplicitnije izraziti Draža Mihajlović u jedinstvenom pisanom zločinačkom dokumentu pod nazivom Instrukcije. U točci 5 ovog zločinačkog dokumenta stoji: «Stvoriti neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore, kao i Srbije i Slovenačke čišćenjem Sandžaka od muslimanskog življa i Bosne od muslimanskog i hrvatskog življa». Ukoliko je netko od duhovnih patuljaka iz redova hrvatskog naroda gajio iluziju da se novovjeki srpski program mijenja utočniko, što se čišćenje Bosne i Hercegovine odnosi samo na muslimane, i da su od čišćenja izuzeti katolici Hrvati, grdno se je prevario. Redoslijed je napravljen tako da se prvo unište jedni, a potom drugi, što se najbolje vidi iz srpskih dokumenata donesenih u novije vrijeme.

Prije svega Memorandum srpske akademije nauka reafimira »program« Draže Mihajlovića. Čak što više, u tom Memorandumu ide se i dalje, pa se kaže: «da je srpska zemlja sve ono gdje postoji srpski čovek i srpski grob». Vjerujem da to nije potrebno posebice tumačiti. Spomenuti Memorandum ponovno je i nakon svih stravičnih iskustava kroz koje smo prošli, ponovno reafirmiran u svim detaljima i ciljevima koji su prema Hrvatskoj postojali. Ova činjenica dovoljno zorno pokazuje da su ciljevi srpske poli-

tike ostali isti i da će se samo čekati pogodna prilika.

Nažalost postoje pojedinci u hrvatskom narodu koji neprestano promoviraju tezu, kako Hrvatima nisu neprijatelji Srbi, već Muslimani, i ovu tezu podgrijavaju, vjerujući da će uspostavom dobrih međunarodnih odnosa sa današnjom Srbijom odnosno tzv. Jugoslavijom, riješiti sve bivše i sadašnje probleme. I što je najžalosnije, vjeruju da će se Srbi odreći svoje imperijalističke politike i da će na taj način biti obuzdana srpska agresivno teritorijalna politika prema Hrvatskoj.

Ovima se mora odgovoriti jer oni svjesno ili nesvesno rade i pomažu srpsku stvar. U svojoj političkoj nezrelosti koja odvodi u neispričivu zabludu ne razumiju ili to ne žele pojmiti, da ideologija ne pozna međunarodne sporazume i da granice neke države, ma kako bile sigurno čuvane, nisu, niti će biti prepreka ideološkom penetriranju. Štoviše, granice su upravo ratio ideoloških provedbi. Zagonvincima navedenih tvrdnji stoje pred očima jasni dokazi da su u krivu na primjeru Crne Gore, koja je ideološki, vjerski i gotovo etnički najbliža Srbiji, pa ipak, unatoč svih tih činjenica na meti je apsorpцијe od strane Srbije. Zašto ovakve dokaze ne vide ili zašto bi došlo do izmjene politike Srbije u odnosu na suverenu Hrvatsku?? Možda radi nekog sporazuma?? Ma nemojte, molim vas!!!

Potrebno je na koncu da dopre do hrvatske svijesti, da je u naravi srpske politike bezočna laž i izigravanje svakog sporazuma, pa tako i sporazuma koji bi bio po mjeri ovih hrvatskih političkih parvenija. Politički patuljci drže da će činjenica suverene Hrvatske sama po sebi onemogućiti srpske apetite. Kakvo je to tragično pomanjkanje realnih političkih viđenja, najbolje će se vidjeti uskoro, kad uspije program povratka i dođe do novih izbora. Prvo lokalnih, a potom općih.

Srbi su dugo i uporno razrađivali planove kako razdvojiti katolike i muslimane i time olakšati pripojenje Bosne i Hercegovine, a potom ostvariti i daljnje ciljeve kako Draža jasno instruira. Konačno, godine 1969. smislili su «konačno rješenje» kako «definitivno» na teritoriju BiH odvojiti jedne od drugih. Srpskokomunističkim komitetskim dekretom, promovirali su stvaranje muslimanske nacije. U pozadini tog čina nipošto nije bila volja poštivanja

temeljnih odrednica. Povelje Ujedinjenih Naroda o pravu na opredjeljenje i poštovanju tog prava svakog naroda. Mislili su, ovim činom, da su zakovali posljednji čavao u mrtvački sanduk jedinstva Hrvata pripadnika dviju vjera. Bili su uvjereni da više nikada ne će biti zajedno muslimani i katolici, što bi značilo njihovu punu pobjedu. Međutim, stvari su se obrnule i po njih krenule neželjenim tokom. Istina, ne u smislu stvaranja zajedništva katolika i muslimana, već u ratnom neuspjehu osvajanja i pripajanja cijele Bosne i Hercegovine.

Kako bi proveli sve svoje osvajačke planove, valjalo je pripremiti i preparirati javnost za ono što će kasnije uslijediti. Za te potrebe pokrenuli su prije svega ljudе koji su predstavljali tzv. intelektualnu elitu Srbije, pisce, akademike, da svojim radovinama stvore podlogu razloga srpskog osvajačkog pohoda. Potrebno je bilo naći razloge za takovu rabotu. I našli su, gdje drugdje nego u navodnom ponovnom razbuktavanju ustaštva a za muslimane u navodnoj islamskoj opasnosti od proširenja i u njihovom ustaštvu. Kako je ovakovo etiketiranje uvijek nalazilo na uspjeh i odjek, računali su da će svijet «popiti» ovaj zločinački bučkuriš i da će tako steći unaprijed oprost i opravdanje za sve što će učiniti. U početku je doista tako i krenulo.

Jedan od nositelja takvog koncepta svakako je tobožnji književnik Vuk Drašković, osoba koja je pomno izabrana od strane Srpske Akademije kao najpogodnija za promoviranje i širenje takovih ideja. Posve je sigurno da Drašković nije stvarni autor napisane trilogije, već da je to timski rad povjesničara i književnika potpisani po ovom autoru, predviđenom od Srpske Akademije za velika «dela». Da je točna ova tvrdnja, proizlazi iz činjenice da niti prije a nit poslije objave ovih «romana» nema Vuka Draškovića na književnoj sceni, pa čak niti srpskoj. Na ovakav zaključak upućuju i činjenični opisi događaja, kao i upotreba imena stvarnih i postojećih osoba iz muslimanskih, katoličkih i komunističkih redova, kojima naravno pripisuje sve zločine koje su po izvornim povijesnim ispravama sami Srbi počinili, kako u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj odnosno na području NDH-a. Vidljivo je daje za poznavanje činjenica o događajima i akterima tih događaja, te

poznavanja ukupnosti materije koja je predmet «romana», potrebno gotovo enciklopedijsko znanje, koje ovaj potpisani «romanopisac» posve sigurno nema. Za stjecanje ovakovih znanja potreban je mu-kotrpan rad a za utvrđenje činjenica, desetljećima ustrajna znanstvena akribija koji se kod ovog po svemu intelektualno inferiornog i nedoraslog Draškovića ne može pronaći. Kod njega se može pronaći isključivo sposobnost izvršanja činjenica i utoliko, mogao bi biti jedan od autora «romana». Upotreba imena Vuka i hercegovačko porijeklo trebalo je figurirati da se prikriju stvarni autori ovih zločinačkih pamfleta. Na ovaj način tobožnjem piscu stvaraju «ugled» i time utiru put osobi koja će kasnije po njihovim željama biti nositelj cjelokupne politike stvorene u retorti srpske Akademije. Analizom stila pišanja ovih romana, lako se može doći do ovog zaključka. Roman «Nož» predstavlja obračun s muslimanima, «Prva molitva» - obračun s katolicima, a treći i posljednji roman u opusu ovog «pisca» - «Druga molitva» - obračun je s komunistima izdajicama srpstva. Osim što predstavlja falsifikat opisanih događaja, predstavlja i izričito zločinačko štivo, čiji je cilj razbuktati najniže nagone i nacionalne naboje i pružiti opravdanje svima koji će krenuti putem zločinačkog poziva Vuka Draškovića. Radi se o trilogiji punoj mržnje i pripisivanja zločina svima osim pravednim Srbima. Oni su stalni stradalnici od katolika, muslimana i izdajničkih komunista.

Razloge i motive navodnih zločinačkih postupaka pripadnika citiranih konfesija i komunističke ideologije traže i nalaze, u činjenici...» što svi posežu za fizičkom eliminacijom Srba jer su prije prihvatanja katoličanstva bili pravoslavci, kao što su to bili i muslimani i ateistički komunisti. Da bi prikrili razloge izdaje pradedovske vere, ubijaju i uništavaju pravoslavce koji su Srbi, kako bi fizički uništili svedoke njihove izdaje i prelaska s pradedovske vere. Zbog toga trebaju biti kažnjeni. Monstruozna, sukluda i pokvarena konstrukcija o kojoj ne bi valjalo niti raspravljati, da nije u istoj poziva na zločin i pružanja opravdanja za sve zločine koje će počiniti. To je lajtmotiv na koji se nadozidava fabula ovih «romana» i ujedno je to sažetak brojnih stranica. Da bi sve o izdaji pradedovske vere izgledalo vjerodostojno, potkrijepili

su to stvarnim imenima i prezimenima osoba s katoličke, muslimanske i komunističke strane koji su, naravno, odreda zločinci. Ovakva monstruozna konstrukcija može se roditi u glavama ljudi nabijenih mržnjom, glavama ljudi čije obrazovanje isključivo služi kako bi se opravdala potreba i upotreba nasilja svake vrste i zločina kao nacionalnog programa.

Nakon spoznaje o ovoj konzervativnoj politici, vjerujem da će se spoznati kolika je potreba i korist za čvrstim saveznistvom s narodom koji pozna svoje korijene i koji je predmet neprekidnoga sprskog izbijavanja. Saveznista, potrebnog ne iz razloga stvaranja proturske koalicije, već iz razloga zajedničke zaštite, kao se ne bi ponovno uletjelo u počelo, podijeli pa vladaj i time omogućilo da razdvojeni postajemo lakši plijen. Ne smije se zabaviti da gubitci ratova uvijek inspiriraju srpsku politiku na kovanje novih ratova i osveta.

Suprot tome, nesretni rat između Bošnjaka i Hrvata izazvan je za potrebe velikosrpske politike, pa unatoč strašnih žrtava, ipak predstavlja ekscesnu situaciju u zajedničkoj, uzajamnim poštovanjem ispunjenoj prošlosti. Stoga je moguće zajedničku nesreću prebroditi spoznajom da je isključivu korist od toga imao samo treći i da to treba ubuduće sprječiti. Valja znati za činjenicu da ni u Hrvata, ni u Bošnjaka nema bilo kakove ideološke podloge nalik srpskoj, koja bi stvarala i održavala neprijateljstvo jednih prema drugima. Zbogtoga i nastoje umjetno i naručeno predstaviti Islam kao prijetnju majorizacije nad vjernicima katoličke vjere, da bi ova izmišljena opasnost razbuktala vjerske strasti i definitivno antagonizirala jedne prema drugima, čime bi se postigli ciljevi «podjeli pa vladaj» i ujedno stvorio izvor neprekidnih nesporazuma. Time ina taj način sprječila bi se mogućnost saveza muslimana i katolika ovog područja. U ostvarenju tog cilja primijenit će sve metode kojimabi se ostvarili prohtjevi srpske politike.

Da ilustriram način rada opisane stravične srpske politike, citirat ću dio predgovora Mite Đorđevića o romanu «Zlatarevo zlato» napisan 1. septembra 1892. god u Beogradu u povodu izlaska ovog romana na cirilici iz kojeg možemo sve iščitati. ...» Smatram da je potrebno da progovorim nekoliko reči o životu i radu

ovog književnog velikana naše braće Srba katoličke vere. Da mnogobrojni i lukavi neprijatelji Srpstva nisu u svoje vreme bacili seme razdora među braću, da nije bilo usijanih i zanesenih glava, pa možda i prodanih duša, ne bi danas bilo potrebno, da prikazujemo našoj publici Augusta Šenoa; on bi i kod nas bio znan i poštovan, kao što je znan i poštovan u naše braće Srba katoličke vere — tako zvanih Hrvata. Neprijateljima našim išlo je u račun, da raskomadaju srpstvo, pa ako je moguće i da izbrišu ime «Srbin». Jedan deo Srba pokačilište, drugi poturčište, treći pounijatište. Jednima dadoše ime: «Hrvati», drugima rekoše da su «Dalmate», muhamedancima kazaše da su Turci, ma da do danas ne naučiše ni reci turski a one što predoše iz Srbije u Austriju, nazvaše Rascijanima — Racima. Početkom ovog veka pak umeša se u to nezvano kumovanje i Napoleon I, pa nazva sve Ilirima. Kršćavani tako raznim imenima, gonjeni raznim neprijateljima ljudi se pometoše, ne znadoše gotovo ni sami šta su, ili, ako i znadoše, nesmedoše reći, nego se počeše nazivati imenom svojih oblasti. Tako ponikoše Hrvati, Bošnjaci, Dalmatinci, Servijanci, Banačani, Sremci i t.d. Poče međusobno održivanje: katolicima behu pravoslavni «Vlasi» a pravoslavni nazivahu katolike Šokcima i nastupi mržnja, koju neprijatelji potpirivahu sve više i više. A da bi međusobno otuđivanje bilo što potpunije, onima što primiše latinsku veru natuře i latinsko pismo, kako bi taj, negda jedan narod i docnije, kad dođe do svesti, kad se kod njega razvije književnost, ostao pocepan. U koliko je koja oblast imala više plitkoumnih, zanesenih glava, u toliko se više otuđivala od svoje braće; ali nijedna se oblast nije odlikovala u tome kao Hrvatska. Nekoliko bezumnika iz te oblasti, zavedeni lukavim neprijateljima Srpstva, odrekoše se imena srpskog i rešiše se, da svoje oblasno ime nametnu celom srpskom narodu. Neprijatelji naši to jedva dočekaše, pa ih uzeše pomagati u tom izdajničkom poslu. Oni stvorile, izmisliše i napisale istoriju nekakvog hrvatskog naroda, hrvatske države, hrvatskih careva i kraljeva, hrvatskih junaka. I Stevan Nemanja i car Dušan i knez Lazar i Obilić i Kraljević Marko - sve se to za noć pohrvari. Srba nestade kao da ih nikada nije ni bilo, samo ostade, «neki vlaški nakot», kojeg valja istrijebiti, da mu ne bude traga u velikoj hrvatskoj državi. •

južnjačka utjeha

(domovini umjesto jadikovke)

Petar S. Ujević

kamen će jednom morati pući
u svečani prasak posred srca
ja ću se s Tobom poljima vući
dok zvijezda naša nebom vrca

i skupljati iskre što se viju
da jednom ovdje pronađu mjesto
pa da nikne sjeme što ga siju
ratari duša za Tebe često

u polja tiha s Tobom ću zaći
ledino modra brazdana tugom
znam da ću te zauvijek naći
dračo u škripu crtana jugom

a ako pravac odredi more
brod ću i dalje držati ravno
mučiti vjetre koji se bore
s plovidbom što je počela davno

uzduž Tvoga predivnog tijela
tisuće malih cvrkuta gnijezda
ko velikog tvorca remek djela
na putu u ništa do zvijezda

ja Te i sada osjećam dišem
čeznutljiv Tvojih valova zlata
pun nemira dok Ti pjesmu pišem
gorim strepim ispred Tvojih vrata

nisi od jučer vječnost Te čeka
ko mati sinove dalekih puta
s Tobom je u snu stoljetna jeka
i dobra vila čarobnih skuta

bolno u sebi prkosno nosim
otoke Tvoje bure i kiše
za Tebe plačem pijem i prosim
o imaš me! ja ne trebam više

LITVANSKI POUČAK O NAKNADI ŠTETE PROUZROČENE OKUPACIJOM I NASILJEM

Uprirodi današnjeg čovjeka jest da za nanesenu štetu traži odštetu, kako u materijalnom tako i moralnom obliku. Da mu se vradi dostojanstvo, ono što se danas podrazumijeva pod dignitetom, ali za onaj dio digniteta koji je *irreparabilan*, nepopravljiv, nadoknada u materijalnom obliku. U prvom redu da počinitelj osjeti kaznu i u buduće ne pokušava ponoviti nedjelo, a u drugom zadovoljštinu. Tko to ne traži, rob je u svojoj duši i osuđen je na ponovo proživljavanje prošlosti.

U dijelu naše novije povijesti Hrvatska je proživljavala vremena poniženja i golemih šteta, od prve zamjene novca nakon prvog svjetskog rata do stradanja i razaranja u ovome Domovinskom ratu. Hrvatska je imala i ekonomiste, koji su znali izračunati, ne i političare, koji bi to znali realizirati. Čak ni takve političare koji bi imali smjelosti pokušati takvu realizaciju nije imala.

Na sjeveru Europe primjerom se pokazuje ponosni litvanski narod, na istoku u Moldaviji javlja se predsjednik Nacionalne rumunske stranke (NRP), Gheorghe Ghimpu sa zahtjevom prema Ruskoj Federaciji, kao sljednici SSSR-a, u visini od 10,7 milijardi USD "za štete iz vremena sovjetske okupacije". Ovaj iznos "temelji se na računu moralnih i materijalnih šteta, koje je nanijela sovjetska vlast kroz masovna ubojstva, deportacije i podržavljenje privatnog vlasništva u Moldaviji".

U zatvorskim kartonima bivših hrvatskih političkih uznika zabilježeno je kuda su se prisilno kretali i na kojim su radnim mjestima izvršavali svoj prisilni rad, na koji su u početku bili i osuđeni, a kasnije, pod pritiskom

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

međunarodnih konvencija, koje je Jugoslavija lako podpisivala, presude nisu sadržavale klazulu prisilnoga rada, ali tko je imao snage odbiti posao bez obzira na uvjete u kojima smo se nalazili? Koja smo dobra ostvarili, a da nam nikada nitko nije išta platilo? Koliki su ostavili svoje živote, a da njihovim bližnjima nikada nije dana nikakva pomoć? Mi nismo radili samo u Republici Hrvatskoj: Novi Beograd gradili su hrvatski robovi na hrvatskoj zemlji u Zemunu.

Svjedoci smo da i Nijemci sada kad plaćaju za prisilni rad, žele potaknuti pitanje svoga prisilnoga rada u DDR-u, ali i u SSSR-u odnosno državi sljednici, u prvom redu Ruskoj Federaciji. Kada će hrvatska Vlada pokrenuti pitanje odštete ne samo pljačke 1918. ili 1945. ili agresije u Domovinskom ratu, nego masovnih ubojstava i eksploracije Hrvatske? Kao poticaj tomu, objavljujemo odgovarajući litvanski zakon:

REPUBLIKA LITVA ZAKON O NAKNADI ŠTETE PROUZROČENE OKUPACIJOM OD STRANE SSSR-a

13. lipnja 2000. Br. VIII - 1727

Vilnius

Seimas Republike Litve,
u skladu s:

općenito priznatim normama i načelima međunarodnog prava kao i međunarodne prakse naknade za štete prouzročene okupacijom, uključujući štete koje su počinjene njemačkom

okupacijom drugih zemalja i njihovim građanima tijekom Drugoga svjetskog rata,

rezolucijom Vrhovnog vijeća obnovljenoga Seimasa Republike Litve od 4. lipnja 1991. "O naknadi štete počinjene od strane SSSR-a u Republici Litvi i njezinim građanima između 1940.-1990.",

ugovorom između Republike Litve i Ruske Sovjetske Savezne Socijalističke Republike od 29. srpnja 1991. o temeljima odnosa između država, prema kojem su stranke ugovornice izjavile da "nakon što se uvjere da je Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika poništio posljedice aneksije od 1940. koja je kršila litvansku suverenost, uspostaviti će se dodatni preduvjeti za uzajamno povjerenje između Visokih strana ugovornica i njihovih naroda",

voljom naroda iskazanoj općim glasovanjem građana Republike Litve na referendumu 14. lipnja 1992. o povlačenju ruske vojske i naknadi za štetu i zahtjev da se "šteta učinjena litvanskim narodu i Državi Litvi namiri", a koji je prihvaćen 30. lipnja 1992. Rezolucijom om obnovljenoj Vrhovnog vijeća Seimasa,

člankom 15. Deklaracije helsinskih sastanka na vrhu od 10. srpnja 1992. i dodatne izjave Izaslanstva Litve, koja navodi da su obeštećenje za štete počinjene u Litvi kao i povlačenje ruske okupatorske vojske s teritorija suverene Litve, bitni preduvjeti otklanjanja posljedica okupacije i aneksije;

uzimajući u obzir činjenicu da je prema međunarodnom pravu Ruska Federacija sljednik prava i obveza SSSR-a i da je to sama priznala Rezolucijom Vijeća vrhovnika Zajednice

Neovisnih Država od 21. prosinca 1991., pismom B. Jeljcina, predsjednika Ruske Federacije, upućenim Glavnom tajniku Ujedinjenih naroda 24. prosinca 1991., notom od 13. siječnja 1992. Ministarstva vanjskih poslova Ruske Federacije, upućenom diplomatskim predstavnicima, i ostalim dokumentima, kao i činjenici da su 23. prosinca 1991. Europska zajednica i njene članice izjavile da će "Rusija naslijediti i provoditi međunarodna prava i obveze bivšeg SSSR-a";

izjavljujući da, iako je Rusija pokazala veliku volju i povukla je svoju vojsku u skladu s procedurom i prema uvjetima postavljenima u ugovorima od 8. rujna 1992., još uvijek nije eliminirala posljedice okupacije SSSR-a i priključenje Litve i još uvijek zaposjeda zemlju i objekte u vlasništvu Litve u Parizu, a slični objekti u Rimu još uvijek nisu razriješeni,

pa se stoga usvaja ovaj Zakon:

Članak 1. Vrijeme kad je počinjena šteta SSSR-ovom okupacijom Litve

Razdobljem u kome je sovjetskom okupacijom Litve počinjena šteta, smarat će se:

1) štete od sovjetske okupacije između 1940. i 1990., uključujući štete počinjene litvanskom narodu, koji je prisilno protjeran ili pritvoren na teritorij SSSR-a između 1941.-1945., kao i štete koju je počinila vojska SSSR-a i represivna struktura tijekom tog vremena;

2) štete počinjene od strane SSSR-a, njegovih represivnih struktura i vojske između 1990. i 1991. i štete počinjene od strane vojske SSSR-a (Ruske Federacije 1992.-1993.) između 1991. i 1993.

Članak 2. Obveze Vlade Republike Litve

Vlada Republike Litve će:

1) prije 1. rujna 2000. ustrojiti izašlanstvo za pregovore između Republike Litve i Ruske Federacije radi naknade štete prouzročene sovjetskom okupacijom Republike Litve;

2) prije 1. listopada 2000. u skladu s programom odobrenim Vladinom Rezolucijom Br. 242 od 13. veljače 1996. "O programu i procjeni štete počinjene protiv Republike Litve od strane vojske bivšega SSSR-a između 1940. i 1991., te vojske Ruske Federacije između 1991. i 1993.", odrediti točnije i okončati procjene štete počinjene za vrijeme ruske okupacije, uključujući isplate litvanskim građanima za štete počinjene tijekom okupacije SSSR-a i njegove posljedice kao i troškove vezane uz povratak prognanika i njihovih potomaka;

3) prije 1. studenog 2000. obratiti se Ruskoj Federaciji za naknadu štete počinjene tijekom sovjetske okupacije, podnoseći procjenu štete, te će informirati Ujedinjene narode, Vijeće Europe i Europsku uniju o tome i trajno tražiti podršku tih organizacija i njihovih država članica, dok rješavaju pitanja obeštećenja za sovjetsku okupaciju u Litvi;

4) otpočeti pregovore i stalno tražiti od Ruske Federacije da obešteći litvanski narod i Državu Litvu za štetu počinjenu tijekom sovjetske okupacije;

5) pričuvati sredstva dobivena od Ruske Federacije na ime naknade za štetu počinjenu tijekom sovjetske okupacije, na posebnom računu za obeštećenje tijekom okupacije pri Državnoj riznici i prvenstveno podijeliti ta sredstva za obeštećenje počinjeno litvanskom narodu kroz progone, prisilni rad, okupacijski režim, represiju i otetu imovinu.

Članak 3. Sredstva za povratak u Domovinu prognanika protjeranih od strane SSSR-a.

Imajući u vidu da se 25. siječnja 1996. Ruska Federacija obvezala pred Vijećem Europe da će pomoći osobe protjerane iz bivših okupiranih baltičkih država i/ili njihove potomke, kako bi se vratili u svoju zemlju u skladu s posebnim programima povratka i obeštećenja, Vlada Republike Litve će uspostaviti Fond za povratak u Domovinu ljudi protjeranih od strane SSSR-a i zatražiti će od Ruske Federacije dodjelu sredstava za povratak u Domovinu ljudi protjeranih iz Litve i njihovih potomaka.

Objavljujem ovaj Zakon koji je usvojio Seimas Republike Litve

PREDSJEDNIK REPUBLIKE
VALDAS ADAMKUS •

Pisanički fragmenti

KAŽNJENI BORCI

Tomislav PEĆARINA

Tako su nas zvali komanda i masa
nas sa grijehom skritim u sivoj
monduri.

Nakon svih nedača teškog Križnog puta
okrutni nas "vojni" potpuno izmiri.

Naše uniforme ko stari barjadi
mahali su pozdrav gospodnji Bohemi.

Poput dobrog Švejka ljubijasmo
porciju,
pričajući nježno samo o toj temi.

Bili smo paradoks nemirnog vremena
što ga ratni vihor prikači o lance.

Svatko se nasmija na te smjele "borce"
vidjevi u nama tekar - domobrance!

1950 . :

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (21.)

Jezpitivanjima je ustanovljeno, da su Hrvati na sjeveroistočnom podgorju Karpati bili prastaro stanovništvo. Njihove korijene treba tražiti u međurječju gornjega Pruta i Dnjestra, gdje su u prvim stoljećima po Kristu živjeli **Kašpijani**, o kojima govori Ptolomej u svomu Zemljopisu. Ime Karpi, Karpidi, Karpijani susreće se sve do IV. st. po Kristu. Mnogi znanstvenici Kaipide izjednačuju sa skitskim Kalipidima. Zbog podudarnosti imena Karpi - Hrvati Paščenko dopušta, da se o Karpima može govoriti kao o praotcima Hrvata. Hrvati poznati iz starokijevskih izvora živjeli su u doba starokijevske države u istomu području, gdje su bili i Ptolomejevi Karpi. Nu arheoložki podatci dokazuju, da su Hrvati u Kaipatima bili prije Karpa.

Među ukrajinskim i ruskim znanstvenicima prevladava mišljenje o selidbama Hrvata od istoka prema Karpatima, tijekom kojih su Hrvati šireći se na velikome prostoru dolazili u doticaj s različitim narodnostnim skupinama s kojima su sklopili veliki plemenski savez, koji je nosio ime Hrvata kao gospodajućega plemena. Paščenko predpostavlja, da su Hrvati bili u sklopu Kijevske Rus' sve do njezinoga pada godine 1240. pod Tatare, kada napuštaju njezin prostor. Do tada su Hrvati prema Karpatima išli različitim smjerovima. Brojni podatci potvrđuju, da su Hrvati u Karpatima bili najmožtvenije stanovništvo i da su naseljavali skoro sva najvažnija kaipatska područja. Hrvati se spominju i u **Galiciji** (ukrajinski: Galičina), važnomu karpatскомu prostoru.

Galicijaje obuhvaćala iztočni prikarpatski i zapadni zakarpatski dio. Već Porfirogenet povezuje Bijele Hrvate s tim prostorima. Po Safariku Hrvati su u Dalmaciju došli iz iztočne Galicije ili iz Crvene Rus' koja je nastala kasnije. Drugi češki izpitivatelji također su povezivali Bijele Hrvate, za koje su tvrdili da su sarmatskoga podrijetla, sa Zakarpatskom Galicijom.

Konstantin Porfirogenet u svezi s Bijelim Hrvatskom spominje zemlju Bojka. Bojki su živjeli u Prikarpatu. Misli se, da su Bojki ili Boji u stvari Kelti.

Bukovina je također područje u kojem se spominju Hrvati. Zapadno od rijeke Prut bijahu smještene važne utvrde Hrvata. U ukrajinskomu Zakarpatu pronađena su i druga velika hrvatska naselja.

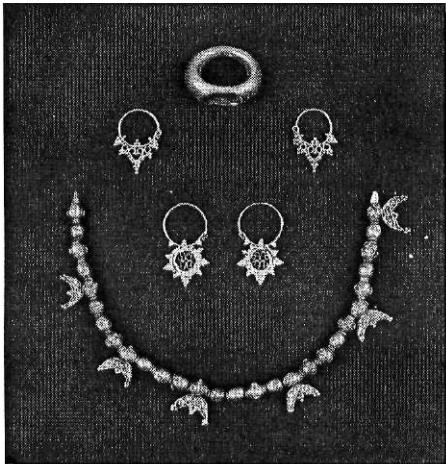
U Gornje Potisje Hrvati su ušli preko karpatskoga grla. Taj prastari put bijaše

Piše:

Tomislav HERES

poznati most između iztočne i središnje Europe.

Postupice napredujući prema Karpatima, Hrvati su zauzimali prostor gornjega Podnjestrovlja. Zatim su se selili u međurječje gornjega Pruta, Dnjestra i naseljavali sjeverni i južni dio iztočnoga Prikarpatja, pa sjevernu Bukovinu, dio suvremenoga Zakarpatja. Bijaše to područje plemena Karpi, Karpijana, ali je područje koje su naseljavali Hrvati bilo širje od onoga na kojemu su stanovali Karpi. Po odjecima hrvatskoga imena u mjestopisu predpostavlja se, da su Hrvati bili jugozapadni susjadi Dilibima i Volinjanima, koji su zauzimali područje Anta, odnosno gornje Podnjestrovlje. To iztočno Prikarpatje sada ulazi u područje Ukrajine, Poljske, Slovačke i Ugarske.

Nakit iz Golubića kod Knina

Osim arheoložke i jezikoslovne građe za uzpostavu slike o karpatskim Bijelim Hrvatima nezaobilazan je Nestorov ljetopis. Da podsjetimo, starokijevski ljetopisac i redovnik u kijevsko-pečerskomu samostanu Nestor (godina rođenja nepoznata, godina smrti 1113.) po mnogim izpitivateljima bijaše auktor i prireditelj poznatoga ljetopisa **POVEST VREMENIH LET** (Povijest minulih vremena), kako u suvremenomu ukrajinskomu jeziku glasi naslov toga djela, što je ujedno i prva rečenica kojom taj ljetopis započinje. To je danas najstariji od sačuvanih ljetopisa. Nu djelo nije do nas došlo u izvornu obliku. Naredbom kneza Volodimira Monomaha djelo je dva puta dotjer-

ano: godine 1116. i 1118. Očuvano je u priredbi iz god. 1118. Pojedini su odlomci uzpostavljeni na temelju različitih izvora uključujući i kasnije novgorodske spise, što je razsvijetlilo taj izvorni, važni i u mnogočemu jedinstveni izvor spoznaje o Kijevskoj Rus' od prvih stoljeća po Kristu pa sve do početka XII. st. U svomu ljetopisu Nestor Hrvate spominje tri puta.

Nestorov ljetopis upućuje na dugu nazočnost i široku razprostranjenost Hrvata na ukrajinskim prostorima. Vrijeme nazočnosti Hrvata na ukrajinskomu području obuhvaća razdoblje od osnutka Kijeva (Paščenko smatra, da se u legendi o nastanku Kijeva održuje ime Hrvat) pa sve do karpatskih predjela, gdje se spominju Bijeli Hrvati. Nestorova povijest kao da razlikuje Hrvate. Ona zna za svoje odnosno «ruske» Hrvate smještene između Vjatiča i Duliba (pod «ruskim narodima» Paščenko razumijeva suvremenu Ukrajinu). «Ruski» Hrvati su Bijeli Hrvati, koje spominju Konstantin Porfirogenet i Nestor. Izričaj «Hrvatska Rus» spominje se između mnogih zemljopisnih naziva za Rus'. O Hrvatima i Ukrajini govore i drugi izvori, primjerice arapski pisac Alj Masudi.

Nestor «svoje, ruske» Hrvate spominje u svezi s vojničkim pohodom na Bizant godine 907. pod vodstvom kijevskoga kneza Olega. U golemoj Olegovoj vojski Hrvati su bili mornari, konjanici i pješaci. Oleg je poveo na Bizant i Varijage, Slovine, Čude, Krivice, Mere, Poljane, Sivere, Drevljane, Radimiče, Dulibe i Siverce. Sve njih Grci nazivaju Skitima. U Olegovu pohodu na Bizant Hrvati sudjelovali su saveznici, što znači, da nisu bili podređeni Kijevu.

Hrvate Nestor ponovno spominje godine 992. U Povijesti minulih vremena on navodi, da je «u ljeto 992. Volodimir išao na Hrvate». Pohod velikoga kijevskoga kneza Volodimira Svjatoslavoviča na karpatske Hrvate tumači se dvojako. Jedni smatraju, da ih je htio kazniti zbog otpora kijevskomu centralizmu. Drugi pak misle kako ih je želio oslobođiti od poljskoga kralja Boleslava Hrabroga. Paščenko predpostavlja, da je u pitanju bio i jedan i drugi razlog.

S prastarim i najpoznatijim božanstvom iranskoga podrijetla Horsom povezivao se naziv Karpati. Korijen naziva Karpati sličan je korijenu imena Hrvata. S vremenom su se Hrvati upravo u Kaipatima najgušće naselili. Karpati bijahu samo jedna od postaja na njihovu putu prema Jadran-skomu moru. Tragove selidbenoga tijeka

Hrvata od Dona preko Kijeva do Karpatu nalazimo i u izričaju Bijeli Hrvati. Iranci kao i Kinezi odredili su strane svijeta ne prema suncu, nego prema simboliki boja: **crno - sjever; crveno-jug; bijelo-zapad; zeleno ili plavo - istok.** Bijeli Hrvati, koji se spominju u starokijevskim ljetopisima i drugim izvorima, u odnosu na Kijev živjeli su na zapadu.

Hrvati su dolazeći s istoka prema Karpatima postali zapadni, Bijeli Hrvati. Ti su pojmovi doneseni i na tlo buduće hrvatske domovine, gdje je također nazočna slična oporba: Bijela Hrvatska - Crvena Hrvatska. Bijeli Hrvati su naselili sjevernodalmatinsko područje. U odnosu na njih Hrvati naseljeni u južnodalmatinskom području bili su Crveni to jest južni.

Starokijevski ljetopisi poznaju Hrvate zvane **Hrovate Bili i Horutane.** Bijeli Hrvati, koji su se zvali Hrovate, Hrvate i Hovrate živjeli su u gornjim područjima Dnjestra i Visle. Bjelodano je, da su obstojali i Crni to jest sjeverni Hrvati. Starokijevski ljetopisac upućuje na srodnost Bijelih Hrvata s Hrvatima Podunavlja. Kako se navodi u Lavrentijevskom ljetopisu, sjevernokapački Hrvati potječu s juga. Osim ovih Bijelih Hrvata i njihovih južnih susjeda morali su još obstojati i treći, sjeverni Hrvati. To su vjerojatno Hrvati iz područja današnje Češke, Slovačke i Silezije (Poljske).

Središte i jezgra svih ovih Hrvata mogli su biti karpatski Hrvati. S Karpatu su se Hrvati selili dalje na sve strane. Izseljenici su na različitim stranama stvarali predočbu o Velikoj Hrvatskoj. Konstantin Porfirogenet smjestio je zemlje Velike ili Bijele Hrvatske sjeverno od Turaka (Ugra). Zapadne bi se granice Velike Hrvatske mogle odrediti na temelju djela Alfreda Velikoga (871. - 901.) i njegova opisa Njemačke. Kako on piše, na izтокu Morave je područje Visljana, sjeverozitočno od Moravljana žive Dalemanci, a iztočno od Dalemanaca Hrvati. Na Veliku Hrvatsku upućuju i neki arapski izvori IX. i X. st., koji je nazivaju **CHORDAB, DZRAVAT, CHRAVAT i CHUREDAB.**

Po raznim izvorima Velika Hrvatska se očrtavala po Kaipatima, uz gornji Dnjestar i Zakarpatje. Češki arheolog i antropolog Lubor Niederle povezivao je Hrvate s Karpatima. Država tih Hrvata imala je središte u Krakovu, no nakon njezina raspada dio Hrvata prelazi u Dalmaciju. Niederle kaže, da u X. st. jedno hrvatsko pleme još živi u Galiciji. Ruski jezikoslovac A. Sahmatov također je smjestio Hrvate u Karpatu, u Galiciju, a njihov je glavni grad nazvao Đervab. Povestnik Ljudmil Hauptmann također povezuje Bijelu Hrvatsku sa Zakarpatjem pozivajući se na bizantske, anglosakonske, arapske, kijevsko - ruske i češke izvore. Po Hauptmannu je dio Hrvata prebivao u

Češkoj na sjeveru rijeke Labe, a Bijeli Hrvati u Zakarpatju i u iztočnočeškim zemljama u susjedstvu s Česima, Dulibima i drugim plemenima odigravši važnu ulogu u etnogenesi češkoga naroda.

Zna se i za Bijele Hrvate, koji su živjeli na Gornjoj Visli. Između čeških plemena koje nabrala pražki biskup u svojim izpravama god. 1086., s obadvije strane Orličkih planina živjeli su i Hrvati. U povelji Henrika II. od god. 1108. govori se o Hrvatima na Saali blizu Merzeburga. Arapski pisac Abul Hasan Ali Masudi spominje Hrvate između Morave i Čehine, što potvrđuju i drugi iztočni izvori. Poljski povjestnici razlikuju zapadne (češke) ili Bijele Hrvate i južne, iztočne ili Ruske Hrvate; oni također Hrvate smještaju u Bukovini. Poznato je, da su se Bijeli Hrvati okupljali oko Krakova i u jugozitočnoj Češkoj. Tragovi Hrvata očuvani su ne samo na području Poljaka, Čeha, Slovaka, Slovenaca, Lužičkih Sorba, nego i na drugim područjima današnjih južnih Slavena - sve do Grčke.

Na temelju svega ovoga Paščenko zaključuje, daje ime Hrvat najčešće povezano s arhaičnom kulturom Ukrajine - Rus' i da se najranije učvrstilo upravo na njezinom području. Tipoložki je to ime povezano s rječnički srodnim staroukrainskim narodnim imenom Rus i najvjerojatnije je pripadalo iranogovomomu krugu. Postanak i razvoj imena Hrvat i Rus vjerojatno imaju niz srodnih društvenih i svjetonazornih odredbenica, smatra Paščenko.

Hrvati su za razliku od Rusa imali konkretnu arheoložku dokumentaciju, koja je potvrdila njihovu obstoјnost kao naroda od iztočnih do zapadnih predjela Kijevske Rus'. Po nekim pisanim izvorima taj je selidbeni tijek obuhvaćao vrijeme od II. i III. st. (Don) pa sve do X. st. (Karpati), a mogao je potrajati i duže sve do pada Kijeva (1240.) odnosno Galičke Rus' (1241.). Prihvatanje takvoga razmišljanja upućuje na predpostavku, da su se hrvatske selidbe ostvarivale u više navrata.

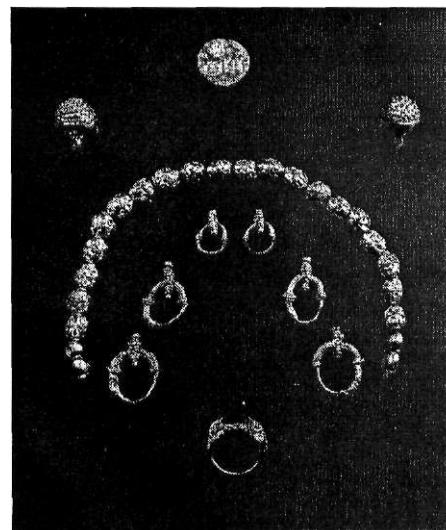
U Kaipatima su se Hrvati skupljali od pradavnih vremena.

Hrvati bijahu sastavni dio Kijevske Rus' i sudjelovali su u etnogenezi ukrajinske narodnosti kao što su i Ukrajinci imali udjela u etnogenezi Hrvata. Napuštajući Ukrajinu Hrvati su nosili sa sobom predaju, koja ih je povezivala s tim prostorom, što potvrđuju arhaični podaci u njihovu narodnomu pučkomu pamćenju. Stoga su očuvane hrvatske starine važne za uzpostavu staroukrainске kulture i obrnuto.

Na ulogu i mjesto koje su Hrvati imali u povijesti i na njihovu snagu u očuvanju predaje upućuje i jedan važna, ali rijedko izričana činjenica. Od svih četraest iztočnih plemena koje nabrala Nestor njih je trinaest nestalo tijekom povijestnoga razvoja. Samo zahvaljujući ljetopisu znamo, da su obstojali Drevljani, Tiverci, Radimići i drugi. Hrvatsko ime jedino se sačuvalo. Sva su ta druga imena nestala u hrvatskom imenu. Kad su Hrvati napustili ukrajinski prostor, Kijevska Rus' je čak izgubila i svoje ime. U početku VII. st. i ime Anti nestalo je sa stranica pisanih izvora. Ono što se u povijestnicama naziva savezantskih plemena zapravo je bila država Bijelih Hrvata.

Avari su, dospjevši do azovskocrnomorskih stepa, tamo zatekli iranogovorne Hrvate. U dalnjem svom nomadskom kretanju prema Podunavlju i Panoniji Avari su možda povukli i jedan dio Hrvata kao saveznike. Ti su azovskocrnomorski Hrvati, u odnosu na avarsku turkijsku kulturu, čuvali svoje predaje i iransko podrijetlo. Kada su Avari prenesli svoje središte u srednje Podunavlje, tamo su također zatekli Avare.

Nakon raspada države Bijelih Hrvata, karpatski Hrvati se množivo preseljavaju iz jugozitočnoga Prikarpatja u gornje Potisje i odlaze u smjeru Balkana. Predpostavlja

Nakit iz Trilja hod Sirja

Ukraini povestnik Mihajlo Gruševski Hrvate smješta negdje između Labe i Odra. Gruševski predpostavlja, daje Hrvatsku (povezana za južne Hrvate) obuhvaćala prostor uz karpatsko predgorje od bazena Labe pa sve do gornjega Đjestra. Stoga se on pitao o mogućnosti obstojanja jednoga tako velikoga naroda, zaključujući: «Iz svih tih raznovrstnih podataka proiztječe ovakvo jedno čudo: ...na ovomu su mjestu sjedila jedan uz drugoga tri istoimena naroda koja su pripadala trima osobitim, individualnim skupinama - češkoj, poljskoj i ruskoj (ukrajinskoj), a uključujući i južne emigrante koji su tu sjedili dobivamo neki hrvatski mikrokozmos u koji su ulazili narodi različitih slavenskih grana.» Dakle po Gruševskome prostor Velike Hrvatske obuhvaćao je različite skupine koje su imale zajedničko ime Bijeli Hrvati.

se da je dio Hrvata, pošto su im Avari presjekli južni put, krenuo ne prema Dunavu nego prema Savi. Oni su prešli preko karpatских prijevoja, gornjega Potisla i došli u Zadunavlje. Tamo su se ujedinili s ranije pridošlim Hrvatima. Sve te selidbe ne znače, da su svi Hrvati napustili svoju zakarpatsku postojbinu. Dio njih je ostao živjeti u gornjemu Potislu.

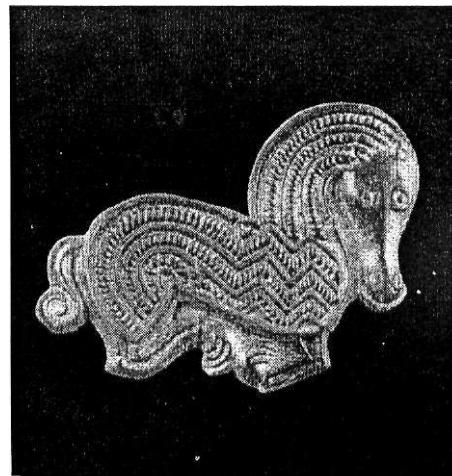
U razdoblju X. i XI. st. u sklopu Kijevske Rus' i dalje su bili Bijeli Hrvati. To su oni već poznani sudionici pohoda kijevskoga kneza Olegana Bizant godine 907., odnosno oni na koje je išao kijevski knez Igor krajem X. st. Oni pak Hrvati koji su došli s Avarima ili oni koji su išli svojim putem bez njih, kao i njihovi predhodnici bili su jedan od nekoliko selidbenih valova prema sadašnjoj Hrvatskoj. Također su obstojali različiti putovi prema području sadašnje Hrvatske. Nu bez obzira na različitost selidbenih putova Hrvati su sa sobom nosili ono, što je bio sastavni dio njih samih: duhovnu i tvarnu kulturu, tip izgradnje, stvari za svagdašnji život i ono najvažnije - svoje ime.

Putovi Hrvata od Karpat do Jadranu predmet su znanstvenih izpitivanja na različitim razinama: arheološkim, jezikoslovnim, etnološkim i dr. Hrvatski arheolog Zdenko Vinski skrenuo je pozornost na nazočnost antskoiranskih predaja na područjima s kojih se razseljavalo u doba avarskoga upada. Njegova se promatranja temelje na arheološkim nalazima (srebreni nakit u Čadjavici na dolnjoj Dravi, brončane matrice iz okolice Knina). On nalaze iz VI. stoljeća i početka VII. povezuje s martnovskom kulturom iz Ukrajine. Hrvatski arheolog Boris Graljuk uzporedio je niz pojava tvarne kulture, ponajprije naušnica, u smjeru kretanja hrvatskih selidbi od Ukrajine, preko Mađarske, sve do hrvatskoga prostora. Opazio je niz nalika (analogija) u mjestopisu (toponomiji) na ukrajinskom, karpatskom i hrvatskom prostoru. Imena mjesta i zemljopisni nazivi kao odrazi duhovne kulture i svjetonazora veoma su važan izvor za etnogenezu Hrvata.

Hrvati su prema svojoj budućoj domovini Hrvatskoj išli u različita vremena i različitim smjerovima, noseći sa sobom moćnu svjetonazornu mitoložku kulturu. Na Jadran i na druge hrvatske prostore dolazili su i Hrvati u čijoj je svijesti bila ukorijenjena jaka predkršćanska kultura. Kršćanski pisci (Atanazij u IX. st., Konstantin Porfirogenet u X. st.) naglašavali su mitoložku kulturu Hrvata, dakle poganstvo. Dolazkom na sadašnji hrvatski prostor svi se Hrvati nisu odrekli svoje stare religije. Oni nisu lahko prihvaćali kršćanstvo, jer su i u novoj domovini zatekli stoljetne predaje predkršćanskih poganskih naroda: Kelta, Ilira, Dalmata, Helena, Romana i njihovih predhodnika. Stara vjera Hrvata najduže se zadržala

na tlu nekadašnje rimske pokrajine Dalmacije.

Za **Krapinsku legendu** o trojici braće Čehu, Lehu i Mehu Paščenko kaže, da je ta legenda inačica kijevske legende o trojici braće Kiju, Šćeku i Horivu te njihovoj sestri LJVIDJ. Kijevska legenda bliza je staroarmenskoj o **tri** brata koji simboliziraju tri roda - Kuar, Meltej i Horean. S. K. Sakač je zaključio, da je nezasluženo odbačena krapinska priča dragocjen izvor za rekonstruiranje etnogeneze Hrvata promatrane iz široke perspektive iztočnoga prostora. Niz podataka potvrđuje duboku arhaiku krapinskoga tla na kojemu su rane selidbe oslanjajući se na prijašnje morale ostaviti tragove. Hrvatsko Zagorje bilo je uključeno u prastari prometni put do Karpat, a Karpi kao jedan od sastojaka hrvatske etnogeneze mogli su prometovati s Hrvatskim Zagorjem, koje je imalo sličan, mitologiziran okoliš.

Matrica za otiskivanje iz Biskupije kod Knina

Arheoložki su podatci važni putokazi kretanja hrvatskih skupina povezanih s ukrajinskim tlom. Niz arheoložkih nalaza svjedoči o njihovoj sličnosti na ukrajinskom i hrvatskom prostoru. Već je uočena napadna sličnost nekih staroruskih naušnica kijevskoga tipa i starohrvatskih, izrađenih tijekom IX. i X. st. u domaćim hrvatskim radionicama. Zdenko Vinski uputio je na kijevski smjer geneze **bjelobrdske kulture** smještene između rijeka Drave, Save i Dunava. Na temelju podataka iz hrvatskih grobišta u južnoj Hrvatskoj Paščenko zaključuje, da su naušnice kijevskoga tipa najtipičnija pojava starohrvatskoga kulturnoga blaga.

Na ukrajinskim prostorima iransko mjestopisje (toponomija) odjekuje od imena naroda (etnonima) do imena rijeka (hidronima) i drugih rječničkih (leksičkih) skupina. U tu skupinu spadaju i leksemi (dijelovi riječi koje nose njezino temeljno

značenje), kao što je slučaj s imenima rijeka Dnjepar, Don i dr. Prastari iranski nazivi očuvani su uglavnom iztočno od Dnjepira. Iranska imena rijeka izprepletena su s ilirskim, baltičkim i germanskim izvorima. Ilirski tragovi u imenima rijeka prostiru se do Dnjestra i srednjega Dnjepira.

Uočena su i imena rijeka sa sastojkom **HORVAT**. Imena rijeka na **horvat**-uvršćena su na ukrajinskomu prostoru od predjela Kijeva i Žitomira (grada u blizini Kijeva) pa sve na zapad do rijeke Pripjat te državnih granica s Poljskom. Poznati su nazivi rijeke **Horvatos** u području Tanaisa, **Horvatka** - pritok rijeke Višljanka; njihove inačice su - **Hovratka**, **Hovratka**, poznata su i naselja **Horvatka**, **Hovratka** na rijeci istoga nazivlja. U izvorima iz XVIII. st. spominje se i rijeka **Horvatka** u predgrađu Kijeva. Na zapadu Ukrajine, u okolini Ljvova na rijeki Gorynj poznato je naselje **Hors**. Od starijih tragova Paščenko spominje u srednjemu dijelu desne obale Dnjepira (Desnoobalska Ukrajina) nazive kao **Hovrat** // **Havrač** < **Horpativ**.

Neka su stara imena kasnije promijenjena kao što je na primjer ime naselja **Horvati**, koje je obstajalo prije god. 1947. na skrajnjem zapadu Ukrajine. Ime je toga naselja promijenjeno u Nagimij, a naselja Horvacke u Družnij. Mnogo je više hrvatskoga nazivlja bilo ili ostalo južno od ukrajinskih Kaipata. Tamo, u Transilvaniji postoje **Horvati** - naselje nad rijekom Bodva i blizu rijeke Krasne; Disnns - Horvat je naselje smješteno nad rijekom Suha; **Erdo** - **Horvat** je u području Šaroš - Potoka.

Mjestopisni su tragovi s imenom Horvat nazočni i u drugim područjima - na bjeleoruskom i ruskom području (na primjer u središnjoj Rusiji kod grada Orel, te u priuralskim područjima kod rijeke Oka).

Trebalo bi izpitati i očuvanost arhaičnih elemenata podrijetlom iz Ukrajine na današnjem hrvatskomu prostoru. Spominju se »očuvane ukrajinske vase» u južnoj Hrvatskoj, primjerice otok Sušak pored Maloga Lošinja s kulturnim elementima koji upućuju na staroukrajinske sličnosti.

Uži pokrajinski nazivi Neretvani, Konavljanji i Dukljani doneseni su s ukrajinskih prostora. Naziv Dukljani potječe od Duklje, a donesen je možda s Karpata, gdje je i poznati Dukljanski prijevoj. U Hrvatskoj obstoje mjestna imena nastala od ukrajinskih Bužana i Vol(i)njana. Još je Sakač uka-zao na podudarnost hrvatskih naziva Duljebe i rječice Dulepske s mjestnim imenom Dulebi koje spominje Nestor.

(nastaviti će se) •

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (XIV.)

I S ČETNICIMA I S TALIJANIMA PROTIV NDH

Jako je bilo slučajeva poduzimanja i s hrvatske strane, izuzetno stroge represalije su uglavnom - uz hrvatsko negodovanje - provodili Nijemci i posebice Talijani. Internacijama, uništenju imovine, paljenju kuća i čitavih naselja, pa i strijeljanjima, bili su podložene ne samo osobe, koje bi po nekim mjerilima mogle biti povezane s pobunjenicima, nego i, kako stoji u jednoj okružnici talijanske Druge armije od 1. ožujka 1942., "stanovnici iz kuća koje se nalaze u blizini mjesta gdje budu izvršene sabotaže".¹

Početkom listopada 1941., Pavelić je potpisao *Zakonsku odredbu o postupku kod komunističkih napadaja, kad se počinitelj ne pronađe*. U tom slučaju za svakoga poginuloga valja strijeljati deset osoba "iz reda redarstveno ustanovljenih prvaka komunista".² Ta je mjera donešena na njemački zahtjev, i to na traženje generala Glaisea, nakon što su komunisti 30. rujna izveli u Zagrebu napadaj na trojicu njemačkih zrakoplovaca. Mjesec i pol kasnije, na temelju *Zakonske odredbe o upućivanju nepočudnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore?* Ustaška je nadzorna služba dobila ovlaštenje da mimo bilo kakve sudske odluke u sabirne i radne logore uputi nepočudne i pogibeljne osobe u trajanju od tri mjeseca do tri godine. Protiv odluke UNS-a nije predviđen pravni lijek, niti mogućnost pokretanja upravnog spora. U logore su ljudi slani i zbog manjih prijestupa,⁴ a uz stalno pravo primanja paketa, u prvo je doba bilo moguće zatočenike i posjećivati.⁵

Piše:

Tomislav JONJIĆ

*Zagrljaj drugova boljševika:
Tito i Brežnjev 1971.*

Partizanski zločini

Partizanski "slobodni teritoriji", kako u Srbiji, tako i u NDH, zapravo su privid. Jednostavno se radilo o tome, da na drugoj strani nije bilo dovoljno vojske, pa su velika područja ostala vojnički nepokrivena. Time što su ih partizani proglašavali slobodnim teritorijem, stvarana je "lažna euforija".⁶

Međutim, "slobodni teritoriji" postali su poligonom za testiranje uspješnosti provedbe boljševičke revolucije. Iako je u komunističkoj hagiografiji takav biljež bio namijenjen samo "okupatorima i domaćim izdajicama", partizanske postrojbe nisu zaostajale u kršenju međunarodnoga ratnog prava. Naprotiv. Odlikovale

su se okrutnostima, mučenjem, klanjem i masakriranjem zarobljenika, te paljenjem čitavih sela.⁷ U prvoj su ratnoj godini većinu pokolja počinile zajednički s četnicima. Na hrvatskome području, ona ima jasan protuhrvatski značaj. Adil Zulfikarpašić svjedoči o prevlasti četničkih snaga unutar partizanskog pokreta krajem 1941. u BiH. Posebno su omrznuti bili muslimani, iako je opasnost prijetila svakom tko nije Srbin. U to je vrijeme postojao i zajednički partizansko-četnički stožer, u kojem je četnike predstavljao Jezdimir Dangić. Dangića je Draža Mihailović u Bosnu poslao još u kolovozu 1941., a on je od samoga početka uspostavio odnose s Nedićevom upravom, nastojeći u svakom slučaju izbjegavati konfrontaciju s Nijemcima.⁸

"U centralnoj Bosni", napominje Zulfikarpašić, "išlo se na muslimanska sela zajedno. Dok su četnici palili i klali, partizanske jedinice su im osiguravale leđa. (...) U to vrijeme vladala je podjela: muslimanska kao i hrvatska sela tretirana su kao neprijateljska, a za prijateljska sela važila su samo srpska".⁹ Iako svjesno velikosrpskog značaja četničkog pokreta, komunističko vodstvo bez oklijevanja surađuje s Dražom Mihailovićem. Ideološki se takva politika brani isticanjem potrebe pučkofrontaškog nastupanja, tj. objedinjavanja svih snaga koje se bore protiv okupatora, iako je nesumnjivo ključni razlog bio pragmatične naravi. Komunisti su uživali prema potporu i ugled u pučanstvu, da bi se u početku mogli samostalno upuštati u spomena vrjednije akcije, pa su odlučili

1 Usp. NOBD, II., dok. 267, s. 601-602.

2 *Narodne novine*, 2. listopada 1941.; *Hrvatski narod*, br. 231/III., Zagreb, 2. listopada 1941.

3 *Narodne novine*, 26. studenoga 1941.

4 U *Političkom zatvoreniku*, br. 60/VI, ožujak 1998., str. 7-10., dr. M. Blažeković spomenuo je kao ilustraciju slučaj služavke u hrvatskome poslanstvu u Berlinu, koja je zbog manjeg prijestupa otpravljena u Jasenovac. Nakon izdržavanja kazne vratila se na službu u - poslanstvo.

5 Gregorić pripovijedi i o mogućnosti ulaska u logor Danica kod Koprivnice. (P. Gregorić, *Narodnooslobodilačka borba u Zapadnoj Slavoniji...*, 201-202.)

6 V. Vurušić, Razgovor s Vladimirom Velebitom, n. dj., 103.

7 Usp. M. Grabarević, n. dj., 30-33.

8 J. Tomasevich, n. dj., 189. Pregovori Nedićevih i Dražinih izaslanika održani su od 1. do 4. rujna 1941.

9 Usp. L. Mičeta, n. dj., 16.

infiltirati se u četničke skupine u Srbiji, odnosno nametnuti se četničko-velikosrpskim pobunjenicima u NDH.

Za komunističku je taktiku ilustrativan proglaš "poštenom i rodoljubivom narodu Bosne", koji su 1. listopada 1941. u ime "vojno-četničkog odreda" potpisali Jezdimir Dangić, Sergije Mihailović i Pero Đukanović, a u ime "štaba narodno-oslobodilačkih (partizanskih) odreda Bosne i Hercegovine" Rodoljub Čolaković, Slobodan Princip i Svetozar Vukmanović. U tom se proglašu ukazuje na težak položaj Srba u NDH, te se sve Srbe u BiH poziva na slogu i jedinstvo. Ujedno se kliče Jugoslaviji, SSSR-u, Engleskoj i Americi.¹ Taj je proglaš rezultat sporazuma o formiranju zajedničkoga operativnog stožera i zajedničkih tijela vlasti, koji je sklopljen 1. listopada 1941. u Drinjači kod Zvornika, a razrađen 6. listopada u Milićima kod Vlasenice. Međutim, u idućem će razdoblju pretezati slučajevi da u Bosni čitave partizanske čete i bojne prelaze na četničku stranu, a ne obrnuto.³

Suradnja s četnicima

U selu Struganik 20. rujna 1941. prvi se put susreću Draža Mihailović i generalni sekretar KPJ, Josip Broz Tito. Iako su i tada, po svemu sudeći, bile vidljive razlike u pogledu oružane borbe protiv Nijemaca, zaključeno je da se međusobno ne će napadati, te je suradnja nastavljena. Mihailović i Tito susreli su se drugi put 26. listopada u Brajićima, blizu Ravne Gore. Mihailović je 26. listopada, prigodom sastanka u Brajićima kod Ravne Gore odbio konkretan prijedlog sporazuma o zajedničkoj oružanoj borbi. Međunarodna legitimacija, koju su četnici stekli uspostavljenjem veze s jugoslavenskom izbjegličkom vladom, krajem rujna, i dolaskom prve britanske misije, krajem listopada 1941., pripomogla je diferencijaciji u pobunjeničkim redovima i postupnom cijepanju na čet-

ničko krilo pod vodstvom Draže Mihailovića, te partizansko, pod vodstvom KPJ odnosno Josipa Broza.

Tomu su, dakako, pridonijele i vojne akcije, koje su ujesen 1941. protiv pobunjenika zametnule njemačke i srpske vladine snage. Pothvat, koji se u jugoslavenskoj historiografiji nazivao prvom neprijateljskom ofenzivom, podrazumijevaо je akcije razbijanja pobune u zapadnoj Srbiji i trajao je od 20. rujna do početka prosinca 1941. Tada je u prvi plan izbila suprotstavljenost dviju koncepcija: četničke, koja je išla za čuvanjem srpskih života i čekanjem poziva na ustank, te komunističke, koja je radi rasterećenja SSSR-a i rasplamsavanja pobune, pa makar pod cijenu izazivanja represalija, bila aktivistička. Prvi pravi oružani sukob između tih dviju struja izbio je u Uzicu, 1. studenoga 1941. Osim potpore, koju je dobio iz Londona, na Mihailovićevo ponašenje utjecala je i činjenica daje od druge polovice kolovoza uspostavio vezu i specifičnu suradnju s predsjednikom srpske vlade, M. Nedićem, a 1. studenoga 1941. u Divcima kod Valjeva se sastao s njemačkim predstavnicima.

Nu, sukobom u Užicu nisu prekinuti svi kontakti, niti svi oblici suradnje. U pogledu istočne Bosne, četnički zapovjednik, major Jezdimir Dangić sklopio je s komunistima dva ugovora o suradnji, kako u pogledu razmjene oružja i tvoriva, tako i u pogledu podjele vlasti odnosno borbe protiv hrvatskih i njemačkih snaga. Ugovori su potpisani 15. listopada i 1. studenoga, a ostali su na snazi do 16. studenoga 1941. Simovićev poziv preko BBC-a, od 15. studenoga, da se svi pripadnici pokreta otpora ujedine pod Mihailovićevim vodstvom, ovomu je bitno ojačao poziciju. Partizansko je vodstvo 20. stude-

noga prihvatio četnički prijedlog o primirju, a 28. studenoga Tito je ponovno pozvao Mihailovića na zajedničku akciju protiv Nijemaca, na što ovaj - slijedeći naputke izbjegličke vlade da se okani prenagljenih akcija - nije htio pristati.

U prvoj polovici 1942., nakon teških zločina nad istočnobosanskim muslimanima, u partizanskom vodstvu sve se više učvršćuje shvaćanje da zločini nad civilnim življem ne pomažu, nego upravo obrnuto, otežavaju jačanje pobunjeničkog pokreta. Zbog toga se, iz taktičkih razloga, počinju primjenjivati krilatice o zaštiti civilnoga življa. Kasnije, nakon pada Italije i Teheranske konferencije, partizani će se, osokoljeni međunarodnom potporom i izvjesnošću ratne pobjede, ponovno vratiti sustavnim progonima političkih neprijatelja i "sumnjivih" slojeva pučanstva, i to u dotad nepoznatim razmjerima. Ipak, unatoč taktičkome uzmaku tijekom 1942., i te će godine partizanske postrojbe počiniti niz teških i okrutnih skupnih zločina. Tako je tijekom partizanske uprave u Prijedoru, od 16. svibnja do 10. lipnja 1942. ubijeno više stotina (po nekim podatcima oko 400) Hrvata kataličke i islamske vjeroispovijedi, osumnjičenih za suradnju s NDH.⁴ Početkom listopada 1942. partizanske su snage napale zapadnoslavonsko selo Španovicu. Tom su prigodom partizani bez posebna povoda ubili oko 130 ljudi, uglavnom civila, istodobno sravnivši selo sa zemljom.⁵

Partizanske su postrojbe pod komunističkim nadzorom nemilosrdno gazile pred sobom sve što je stajalo na putu obnove Jugoslavije. A nova će Jugoslavija po nasilju i teroru daleko nadmašiti zlokobnu predratnu *tamnicu naroda*.

(svršetak)

¹ ZNOR, I V/2, dok. 1, s. 7-9. *Genocid nad Muslimanima*, 68-70.

² ZNOR, XIV/1, dok. 7, s. 29-31.

³ Usp. Titovu zapovijed Glavnom štabu NOP odreda Srbije, od 8. siječnja 1942., u: ZNOR, II/2, dok. 93, s. 178-191.

⁴ "Siva knjiga" donosi brojne dokumente o tim zvjerstvima, pa tako i imena 229 ubijenih. (Usp. Odmetnička zvjerstva..., 51-78.)

⁵ Opš. Tonči Erjavec, Španovica. *Kronika nastajanja i nestanka*, Novi liber, Zagreb, 1992.

POHOD MARKOVIĆA JAMI - STRATIŠTU DOMOBRANA

(UZ 57. OBLJETNICU PARTIZANSKOG POKOLJA 102 DOMOBRANA U PODIMA KRAJ TRILJA)

Nedavno sam putovao s prijateljem iz Zagreba u rodnu Hrvatsku. Kad smo došli u Cetinsku krajinu, odlučili smo posjetiti poznatu «Jazovku» - Markoviću jamu u Podima, općina Sinj, danas Trilj. U tu paklenu jamu pred kraj Drugoga svjetskog rata ubacili su partizanski zločinci 102 ubijena domobrana — ratna zarobljenika. Pošto su ti domobrani zarobljeni u Aržanu, njihov pokolj povezuje se s ovim mjestom, premda su poubijani u selu Podima kraj Graba, desetak kilometara od Aržana. Ja i moj prijatelj imali smo želju vidjeti Markoviću jamu, da na njoj upalimo svijeću i pomolimo se za naše domobrane - mučenike.

Kako nismo znali puta koji vodi u Pode, navratili smo se u Župni dvor u Grabu, zamoliti župnika da nam pokaže

Piše:

Ivan ALILOVIĆ

put. Međutim, kako je već bilo kasno nedjeljno popodne, nismo zatekli u kući ni župnika ni njegova pomoćnika, jer su bili izišli u prirodu da se odmaraju. Našli smo samo časnu sestru koja nam je rekla da se obratimo nekomu iz mjesta, da nam pokaže put u selo Pode. Tako smo i učinili. Susreli smo jednoga mlađeg čovjeka i upitali ga za Markoviću jamu, što je kod njega izazvalo malo čuđenje, ali je odmah pristao sjesti s nama u automobil i pokazati nam put u Pode. Iskreno je s nama počeo razgovor i rekao nam da je njegov otac bio u partizanima, a za sebe rekao da je sudjelovao u Domovinskom ratu, što nam je bilo dragو čuti. Još nam je

rekao da nije nikada bio kod Markovića lame, ali da otprilike poznaje u kojem se kraju selo nalazi.

Iz Graba do u selo Pode vozili smo se makadamskim putem dva i pol kilometra. Potom smo izišli iz automobila i sva trojica stali tražiti jamu. Osjećali smo se kao u planinskoj pustinji i Kamešnica planina bila je blizu, pa smo se bojali da ne ćemo doći do cilja. Ali naš pratitelj je znao da se «Jazovka» nalazi nedaleko ceste kojom smo došli, pa smo tako i usmjerili svoje traženje. Nakon desetak minuta traženja ugledali smo dvije crvene strjelice na kamenju pokraj puta. Krenuli smo uskom i zaraslom stazom, kojom je izgledalo da rijetko kroče ljudske noge. Pješaćili smo par stotina metara i ugledali drvene skele, koje su vjerojatno postavljene da sejama može promatrati bez opasnosti.

POBJEGAO SMRTI ...

Prošle godine su partizanske rulje po noći i uz brojčanu višestruku nadmoć napale našu malobrojnu posadu Aržana kod Imotskoga. Poslije junačke borbe, koja je trajala cielu noć, našoj je posadi ponesljato streljiva. Osiguravajući povlačenje drugovima, oko 80 domobrana dosjelo je u zarobljeničtvu. O tome što se dalje s njima dogodilo, neka nam priča čudom spašeni domobran, koji je zapisnički saslušan u Ustaškom logoru Imotski, pojedine stavke iz njegove zapisničke izjave donosimo kako slijedi:

... «Konačno smo se svi zarobljenici našli u selu Bandovi. Bilo nas je 105, vojnika i građanskih osoba. Čuvale su nas dve partizanske satnije. Vezani smo bili po dvojica brzoglasnom žicom. Tu su nas odvezali, naredivši nam da se svučemo. Na se su obukli

naše odore, a nama su dali svoje prnje. Pod jakom pratrnjom smo se uputili dalje. Pokraj mene je stupao neki Talijan, koji se smijao gledajući na nas. Kad smo ga upitali: zašto se smije, odgovorio je:

- Ustaše Al'azarare ...

Putem smo susreli dvije partizanke, koji su počele na nas pljavati i psovati nam hrvatsku majku. Opazivši jednoga između nas, povikao je: ovaj je imao šarca i ubio je druga majora!

Komandir zapoviedi i stadosmo. Partizanke su skočile na tog našeg druga, izvele ga iz reda, i poslije kratkog izpitivanja, počeli su ga strahovito mučiti. Klieštima su mu kidali nos, a igle su mu zabadali u oči. Komandir nam je rekao: ovako će se svima dogoditi koji se budu borili protiv nas. Naš je

Iz onodobnog tiska

drug ostao mrtav pokraj puta a mi smo pošli dalje. Nekoliko partizana skrenulo je u obližnje selo Tijaricu, i onda smo vidjeli kako gori jedna kuća. Putem smo doznali da je to bila kuća našeg druga. Tek pred večer gladni i izcrpljeni stigli smo u Pode. Komandir je lupnuo nogom u vrata neke kuće na cesti i zaviknuo: druže Ivane, otvorite, doveli smo roblje.

Smjestiše nas u jednu štalu, gdje smo proveli cielu noć. Međusobno smo tih razgovarali, da bi bilo bolje da smo se ubili, nego ovo dočekali. Rano ujutro opet smo se uputili dalje. Oko podne stigli smo u štab brigade, koji se nalazio u Krivodolu. Tu smo već našli zapovednika druge sati nadpor. Gospodnetića, i svi smo se začudili, jer nam je uvek govorio da će se prije ubiti, nego pasti u njihovo robstvo. Lice mu je bilo natečeno od udaraca, a iz očiju mu je

Kažu da je duboka 40 metara, a njezin dno ima površinu od tridesetak kvadrata. Nalazi se među stijenama obraslim sitnim raslinjem, nevidljiva je i neuobičajiva kao da ju je priroda sakrila od ljudskih očiju. Morao je netko od domaćih izroda kazati partizanskim komesarima gdje se ova jama nalazi. Najami — domobranskom stratištu nema križa, niti bilo kakvoga drugog spomen obilježja. Vide se samo ostatci dvije dogorjele svijeće, po čemu se može zaključiti da ipak netko od rodbine domobrana posvećuje ovo za njih sveto mjesto. U jamu se prvi spustio prof. Marko Kalaj džić pa mu treba i ovdje izraziti priznanje i zahvalnost.

I mi smo zapalili svijeću i pomolili se za naše hrvatske mučenike, koji su ubijeni samo zato što su bili Hrvati i što su se borili za svoju hrvatsku državu dok su se njihove ubojice — partizani borili za srpsku ili sovjetsku Jugoslaviju. Iako su međunarodnom konvencijom bile strogo određeni humani postupci prema ratnim zarobljenicima, te Ženevskom konvencijom da se u ratu mrtvi dostojno pokopaju, partizansko-komunistički fanatici,

curlila sukrvica. Kad nas je ugledao, oblike su ga suze. Jedan je partizan stao pokraj njega vezana i derao se: došao si mi u šake. Zatvorili su nas sve u jednu štalu, a s nama i nadpor. Gospodnetića, koji nas je zaklinjao da ga ubijemo.

Poslije podne počelo je preslušavanje. Zvali su nas pojedinačno, izpitujući nas, kad smo nastupili oružanu vježbu, i zašto se nismo predali, i znamo li da smo ubili najvećeg borca druga Plazobota iz Dugopolja.

Izpitivao nas je Pero Čosić iz Imotskoga i neki Sikavica iz Baške Vode. Na koncu su nas zapitali, tko se želi dobrovoljno javiti u partizane. Javili smo se svi, jer smo mislili — a tako smo se putem dogovorili — da ćemo se tako najlakše spasiti i pobjeći.

Dali su nam jesti neosoljene kaše i opet nas sve zatvorili u štalu. Nadpotručnika su izveli i nisu ga više doveli među nas. Oko deset sati noću otvorila su se vrata štale i jedan partizan prozvao

opijeni jugoslovenstvom i boljševizmom, pogazili su sve ljudske i Božje zakone, ubijajući ratne zarobljenike i bacajući ih u jamu.

Za njihove zločine znali su njihovi saveznici, Englezi i Amerikanci, ali nisu pozivali na odgovornost nego su im davali podršku. Partizanski saveznici su znali i tko je naredio pokolj hrvatskih zarobljenika — domobrana. S obzirom na okolnost da su istoga dana partizani napali Aržano i Nijemci otpočeli desant na Drvar, mnogi su skloni vjerovati da je osobno Tito naredio likvidaciju domobrana,isto kao što je naredio pokolj hrvatske vojske u Bleiburgu.

Pokolj domobrana počinili su jugoslavenski partizani hrvatske narodnosti, što bjelodano svjedoči partizanski izvještaj: «Deseta brigada XX. dalmatinske divizije i Mosorski odred napali su neprijateljski garnizon na raskrsnici putova u Aržanu. Napadaj je tačno počeo u pola noći od četvrtka na petak. /25. svibnja/. Napadom su rukovodili komandant i komesar. **Dalmacija 1944 - 1945, Nedjelja 28. svibnja.** Komandni kadar parti-

je desetericu od nas. Pitali srno, gdje će s njima, a on nam je odgovorio, da će nas po desetericu pridjeliti raznim četama. Nakon pola sata, opet su izveli drugu desetericu, pa treću i tako redom ...

Ja sam bio u sedmoj. Čim smo se udaljili nekoliko koraka od štale, bili smo obkoljeni od partizana, koji su nam u prsa uperili stroj osamokrese i zavikali: ruke u vis: Onda su nas vezali odotraga. Ja sam rekao: ubijte me kao čovjeka a nemojte **me** mučiti.

Na to mi je jedan partizan odgovorio: čuti, majku ti hrvatsku. Jedan namje već pobjegao s Jame, kao da mi ne znamo da ste vi domobrani svejedno kao i Ustaše.

Tako vezane vodili su nas putem, a onda skrenuše oputinom prema Kamešnici. Stali smo pred ždriblem neke velike Jame.

Ruke su odvezali samo po dvojici s oba krila. Ja sam bio na lievom krilu. Svlačeći se, gledao sam, kako su se ona

zanskih jedinica predstavljali su Hrvati. Mnogi su pohvaljeni i odlikovani u borbi za Aržano. Kako su tekli pregovori između domobranksih časnika i partizanske komande nije poznato. Domobranima je bilo obećano da će svi biti raspoređeni u partizanske jedinice što su oni dobrovoljno prihvatali da se spase.

Napuštajući ovo stratište i grobište najmanje 102 domobrana, želimo dati nekoliko prijedloga: Prvo da se Markovića jazovka nazove «Domobranuša» i da se na njoj podigne veliki križ od kamena, drugo da se popravi put do «Jazovke», a treće da se svake godine na dan pokolja domobrana održi komemoracija i misa zadužnica za stanovništvo Imotskoga, Ljubuškoga i Tomislavgrada, s obzirom na to da iz tih sredina potječu stradali mučenici.

Ne dopustimo da naša sadašnja ravnodušnost potraje i doprine da partizanski zločin nad domobranima padne ponovo u zaborav. Jer naša ravnodušnost opasnija je i pogubnija od prisilne šutnje, koju su gotovo pola stoljeća nametnuli komunisti. •

dvojica na desnom krilu već svukla. Vezali su im opet ruke i ubili ih strojosa-mokresirna, bacivši ih odmah u jamu. Ne znam kako, samo se sjećam, da sam počeo podpuno gol trčati. Za mnom su počeli pucati, vičući. Sklonuo sam se u jednom grmu. Obkolili su me. Srdce mi je tuklo tako da sam mislio, da će partizani čuti njegovo udaranje. Međutim misleći da sam već umakao, razišli su se, a ja sam gol izpod Kamešnice bježao cielu noć kao vjetar. U zoru sam došao u Cistu, gdje mi je jedan seljak dao hlače. Odatile su me oružnici odveli u Imotski.

Za istinitost svega navedenoga jamčim glavom.

Što sledi iz svega ovoga, braćo domobrani, nego boriti se do zadnjega daha protiv šumskih bandita i neprijatelja Nezavisne Države Hrvatske!

IVO PETRIČEVIĆ
logornik, Imotski •

POGLED UNATRAG: PISMO ANDRIJI HEBRANGU

Pjerujem da će ovaj zapisnik iz 1945. godine kojeg iz Suhopolja drugovi šalju u Beograd ministru drugu Andriji Hebrangu, osvjetliti tko je "gazda" u Hrvatskoj. Zaista nije čudno što su i danas Srbi nezadovoljni da su izgubili vlast i povlastice, koje su provodili sve tamo od 1918. Ne dao Bog da ih ponovno dosegnu.

* * *

Suhopolje, dne 29. jula 1945.

Drugu Ministru
Andriji Hebrangu
Beograd

Dragi druže Andrija!

Podpisani borci iz Suhopolja slobodni smo Ti se obratiti sa par riječi, koje će Te zanimati zbog događaja koji se odigravaju ovde oko nas. Ja sam Ivan Lucović baš ovde u Suhopolju sa još nekoliko drugova Suhopoljčana, koji smo radi tih nepravednih činjenica došli ovamo i ustanovili sve kako smo opisali u zapisniku koji Ti prilažemo.

Ovdje se toga mnogo svašta čini, što ide na štetu pokreta, pa bi to trebalo na neki način odstraniti, jer je po Srbima veliki teror, a izgleda koji i to čine, da šire propagandu i sigurno hoće da se vrati Kralj Petar.

Ja sam Ti već više puta pisao, ali nisam primio odgovora.

Ovdje se toga mnogo svašta čini, što ide na štetu pokreta, pa bi to trebalo na neki način odstraniti, jer je po Srbima veliki teror, a izgleda koji to čine, da šire propagandu i sigurno hoće da se vrati Kralj Petar.

Pred nekoliko dana bio sam sa Tvojom sestrom Ilonkom i rekao da će doći u Suhopolje do Pauline kamo i ona ima doći i oduvud do Tebe u Beograd, da Ti sve podnese o tome izyeštaj, a širje obrazložen imadeš u ovom našem zapisniku, kojega Ti dostavljamo.

Treba što prije nešto poduzeti, ne mentalno velikom strogocu već postepeno i na dobar način, time da i Vi od Vaše strane

Piše:

Kaja PEREKOVIĆ

ispitate te pojedinosti koje se događaju ovde.

Ja sam onaj Bosanac koji sam bio odhranjen kod Magenhajma, a zadnji puta bio sa tobom u Zailama kada smo Te zamjenili sa onim dvojicom ustaških glavešina, Futucom i Vagnerom.

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu

Lucović Ivan intendant

Gl. inten. slagalište Zagreb.

Reder Stjepan prop. odsjek

34. udar. divizije.

Vinter Mirko borac Virovitičke udarne brigade.

Zapisnik

Sastavljen dana 20. jula 1945. u Suhopolju po podpisanim drugovima borcima koji su izjednica došli svojim kućama radi toga što im su ugrožene obitelji i roditelji zbog internacije.

Mi podpisani došli smo svojim kućama u Suhopolje i došli u dodir sa ljudima ovoga mesta kao i iz drugih sela naročito sa drugovima: predsjednikom mjesnog NOO Suhopolje Stipić Đurom, bivšim tajnim predsjednikom Suhopolja Škvorc Josipom, zatim Lisinski Ferdinandom, te mnogim drugima, pa smo ustanovili sljedeće:

1. Popis obitelji koji imadu njemačka prezimena:

U Suhopolju došlo je do neroze između naroda zbog togajer su već u kratko vrijeme bili popisani svi oni koji imadu njemačko prezime, bez obzira na to što nisu nikada bili upisani u njemačke organizacije. To je naišlo na nezadovoljstvo među narodom, Hrvatima koji ovde žive, jer se uviđa da pravoslavni Srbi svoje provadaju i ubacuju svoje srpsvo na svakom koraku.

2. Preseljavanje i koloniziranje naroda

Iz kotara Daruvar kolonizira se narod u kotar Virovitici i to samo Srbi pravoslavci, a najviše u okolicu Suhopolja. Oni svakako nastoje da ovdje dobiju apsolutnu prevlast pa zato ovo i čine. Hrvati koji se i nalaze na nekim malim dužnostima, moraju samo klimati glavama, ne smiju nigdje ništa govoriti, nalaze se samo na manjim sporednim mjestima gdje moraju šutjeti i gledati nepravdu koja se čini katoličkom narodu bez obzira na naciju. Zbog toga dolazi do velike reakcije među narodom i veliko nezadovoljstvo se kuje, a to sve ide na štetu današnjeg poredaka koji je krvavo stečen. Narod ništa ne radi zbog toga, svaki se pita što će dalje biti, dakle živi u neizvjesnosti.

Prema ustanovljenju može se konstatirati da pravoslavci traže nešto treće jer provadaju svoju srpsku nacionalnost i izgleda da hoće urušiti današnji poredak.

Dobrovoljci koji su se iz Srbije povratili govore da oni ovde nisu došli raditi već da će za njih drugi raditi (misle na Hrvate), a oni će gotove cipiti plodove tuđih žuljeva.

U Suhopolju došlo je do neroze između naroda zbog togajer su već u kratko vrijeme bili popisani svi oni koji imadu njemačko prezime, bez obzira na to što nisu nikada bili upisani u njemačke organizacije. To je naišlo na nezadovoljstvo među narodom, Hrvatima koji ovde žive, jer se uviđa da pravoslavni Srbi svoje provadaju i ubacuju svoje srpsvo na svakom koraku.

Isti solunski dobrotoljci ispoljavaju se kao Velikosrbi i neće da odgajaju jedinstvo među narodom, već svakako nastoje svojim srpsvom razjediniti, što sve koči radu današnjih probitaka.

Pravoslavci govore da će oni likvidirati i sa Hrvatima komunistima za probitak svojih ciljeva.

3. Masovno ubijanje Hrvata zarobljenika

Pred oko mjesec dana bilo je dotjerano u Suhopolje nekoliko stotina zarobljenika koje su odpremili u obližnju šumu i tamo sve potukli. Iste su najprije izprebjiali, pa su

onda klali. To su izvršili drugovi iz 4. bataljona V. proleterske Crnogorske brigade koji su bili onda u Suhopolju, a kada su se vraćali u Suhopolje govorili su narodu kako su ih klali.

Ovi isti drugovi koji su bili u V. proleterskoj Crnogorskoj brigadi govorili su narodu da su ranije bili četnici, a sada su prešli u partizane. Iz toga se može zaključiti da ovi Srbi sada kao kao četnici pod drugom firmom (maskom) ubijaju nemile Hrvate.

Iz kotara Daruvar kolonizira se narod u kotar Viroviticu i to samo Srbi pravoslavci, a najviše u okolicu Suhopolja. Oni svakako nastoje da ovdje dobiju absolutnu prevlast pa zato ovo i čine. Hrvati koji se i nalaze na nekim malim dužnostima, moraju samo klimati glavama, ne smiju nigdje ništa govoriti, nalaze se samo na manjim sporednim mjestima gdje moraju šutjeti i gledati nepravdu koja se čini katoličkom narodu bez obzira na naciju u.

Na ovo narod ne gleda dobro, time je također kinjen današnji probitak.

Prije nego što su pošli na klanje zarobljenika brusili su noževe po kućama i kupili štrikove. Zbog toga je došlo do kritike na sastanku AFŽ u Suhopolju dana 01.07.1945. Došla je jedna drugarica iz Kotarskog AFŽ i kritizirala radi toga što drugarice ne dolaze na sastanak, a predsjednica AFŽ drugarica Micika Huber odgovorila joj daje narod nezadovoljan zbog ubistava masovnog koji su vršili oko Suhopolja, jer su viđeni mrtvi kojima je vađeno srce i razni dijelovi tijela, pa su govorili da nije to možda moj brat, sin itd., pa zašto da onda idemo na sastanke itd.

Drugarica iz Kotara pitala i dala pozvati komandanta 4. bataljona V. proleterske Crnogorske brigade i istoga pitala "kakovo se ovo klanje vrši" a on je govorio da to nije istina, međutim u suočenju sa drugaricom Huber Micikom predsjednicom AFŽ isti nije to mogao poreći, već pocrvenivši odgovorio, nastojati čemo da se ovo više ne dogodi.

Kada su prolazili domobrani (zarobljenici) kao i ustaše nisu dozvolili da im narod nosi bilo kakvu hranu i ako je kotar odredio da se hrana pripravi za zarobljenike koji imadu doći, već su bili tučeni i dalje tjerani, a kada su naišli četnici dobili su oni jesti, dapaće su neki Srbi iz općine išli i ljubili zarobljene četnike. Ovo je

kritizirala drugarica Micika Huber na masovnom sastanku 01.07.1945.

Sve ovo bilo je na željezničkom transportu zarobljenika koji je prolazio kroz Suhopolje. Zbog toga je ova drugarica Micika Huber skinuta sa dužnosti predsjednice AFŽ kao i izbačena iz Mjesnog NOO Suhopolje, a neobazirajući se i na to da je njezin drug Zdenko još i danas kao stari borac u NOV. Ustanovljeno je da je ukupno ubijeno zarobljenika između Pitomače i Sladojevac 1.416 ljudi.

4. Interniranje Hrvata u Mađarsku

Još u jeseni 1944. mjeseca studena bilo je interimirano u Mađarsku oko 15 obitelji koji nisu bili presuđeni niti po narodnom, a niti po vojnem sudu. Među istima bio je interniran i Mijo Fett nekada načelnik općine Suhopolje. On je sa obitelji bio dignut iz kuće i pred večer pušten kući, istoga dana u večer bio je masovni sastanak u Suhopolju na kojem je govorio predsjednik Okružnog NOO Virovitica Latinović (Mile) i rekao je na tome sastanku da je Fetta Miju oslobođio jer su mu okolišni ljudi iz drugih sela kao i pravoslavci rekli daje Fett ispravan čovjek i da mu se neće ništa dogoditi. Došlo je drugi dan ujutro, pa je Fett bio ponovno dignut i otjeran u Mađarsku. Dakle oni su govorili narodu ovako, a provedlo se opet drugačije.

Znade se točno da su ove familije još 1942. pomagale narodni pokret, i ako je bilo u pitanju život njihov i njihovih familija, a ako su već bili internirani onda je to trebao presuditi narodni sud, dok je narod javno vi-kao na masovnom sastanku da nije za to da se isti interniraju jer nisu krivi, pa su sve-jedno bili prebačeni u Mađarsku protiv narodne volje. Sva njihova imovina pok-retna odmah iste noći bila je razvučena po selima tako da vlast uopće nije imala nikakav pregled, a niti izvršen popis. Nakon 14 dana došao je izaslanik iz kotara da vrši popis, ali u kućama nije ništa nađeno. Protiv krivaca ovog razvlačenja nije ništa poduzeto.

Prije nego što su pošli na klanje zarobljenika brusili su noževe po kućama i kupili štrikove. Zbog toga je došlo do kritike na sastanku AFŽ u Suhopolju dana 01.07.1945.

Fetta Miju dao je internirati neki Crnja iz Okružnog NOO Virovitica radi rakije koja je 1941. god. bila zaplijenjena po financima u Suhopolju i pohranjena u općinu na čuvanje, a kada je naišla Njemačka vojska istu rakiju

je razvukla, pa je radi toga Fett bio kriv sada zbog nestanka rakije i radi toga bio po istome Crnji interniran u Mađarsku.

Ista rakija bila je vlasništvo nekog Ku-prešana iz okolice Požege koji je ovdje bio u Suhopolju i govorio da je on sve uredio kod njegovoga rođaka Crnje u Okružnom NOO i da će Fetta radi toga udesiti. To su stvarno i proveli.

Na masovnom sastanku rekao je predsjednik (Mile) Latinović da je dozvoljeno svakome braniti, a neka se svaki pazi koji brani bandita. Time je odmah utukao svakoga poštenog čovjeka koji i pošteno misli i radi.

Dobrovoljci koji su se iz Srbije povratili govore da oni ovdje nisu došli raditi već da će za njih drugi raditi (misle na Hrvate), a oni će gotovo crpiti plodove tuđih žuljeva. Isti solunski dobrovoljci ispoljavaju se kao Velikosrbi i neće da odgajaju jedinstvo među narodom, već svakako nastoje svojim srpsvom razjediniti, što sve koči radu današnjih probitaka. Pravoslavci govore da će oni likvidirati i sa Hrvatima komunistima za probitak svojih ciljeva.

Vukelić Nikola koji je još 1942. bio predsjednik općinskog NOO Suhopolje (u šumi) branio je Fettajer je s njime surađivao za pokreta, pa ga je poznavao kao dobrog i poštenog čovjeka, paje isti Vukelić radi toga nedavno kažnjen na gubitak časnih prava kroz 2 godine.

U to vrijeme baš kada je bilo dizanje tih ljudi bio je također zatvoren bivši predsjednik Mjesnog NOO Škvorc Josip samo radi toga da nemože braniti ljude koji su pravedni.

5. Omalovažavanje Mjesnog NOO Suhopolje

U mjesni NOO Suhopolje birani su ljudi koji su bili predloženi po predstavnicima Srba iz općine Suhopolje. Isti drugovi iz mjesnog NOO nemaju nikakova prava već samo dužnosti. Na primjer: Mjesni odbor u Suhopolju izdao je potvrdu drugarici Ruk Heleni kojoj se drug nalazi u NOV da nije bila u njemačkoj skupini i tu potvrdu trebao je podpisati tajnik općinskog NOO Ogrizović, ali ju nije htjeo podpisati već ju poderao govoreći "vi bi svakome krvniku izdali pot-

vrdu". Takovih slučajeva je bilo mnogo, jer svaku potvrdu koju je izdao mjesni NOO Suhopolje nije općina htjela podpisati.

Niti jednu napoštenu kuću u Suhopolju ne može mjesni NOO Suhopolje podjeliti, pa makar to bio i borac NOV Hrvat, već Srbi iz općinskog NOO Suhopolje naguravaju svoje Srbe.

Pred oko mjesec dana bilo je dotjerano u Suhopolje nekoliko stotina zarobljenika koje su odpremili u obližnju šumu i тамо sve potukli. Iste su najprije izprebijali, па su onda klali. To su izvršili drugovi iz 4. bataljona V. proleterske Crnogorske brigade koji su bili onda u Suhopolju, a kada su se vraćali u Suhopolje govorili su narodu kako su ih klali.

Svaki drug brani se biti biran u mjesni NOO jer kaže "zašto da budem figura i da izvršavam naređenja kao kakav bandit, a prava nemam nikakova".

Dana 16.07. biranje na masovnom sastanku odbor Mjesnog NOO Suhopolje. Birano je 5 odbornika od toga 3 Hrvata i 2 pravoslavaca. Pravoslavac Obrad Stojanović rekao je da ne može biti Hrvat predsjednik, pa se postavlja pitanje, da li mogu biti birani oni koji su davali i radili na NOP ili oni koji su kao što i sam Stojanović i drugi pravoslavci koji su došli sada iz Srbije, a nisu niti poznati kakovi su. Sami Srbi koji ovdje žive kao starosjedioci i pomagali pokret kroz 4 godine govore da kako dolaze do toga oni koji se vraćaju iz Srbije i hoće imati ovdje veliko pravo, a uopće se ne zna što su tamo radili i kakovi su bili.

Oni Srbi koji se vraćaju kažu i ovdašnjim Hrvatima i Srbima kako mogu doći u odbor kada su svi ustaše, dok se može vidjeti da se svi iz Srbije vraćaju do jednoga, jer su si tamo sačuvali glave, a da su se tukli i borili kao ovaj narod ovdje ne bi se svi mogli vratiti.

U Suhopolju imade 36 kuća pravoslavaca, a preko 150 katolika, pa nije moglo biti birano u odbor 2 pravoslavca koji su jedan podpredsjednik, a drugi tajnik, naprama 3 katolika. To nisu starosjedioci već dobровoljci.

Znade se da dobrovoljci iz Soluna nisu nikakovi gospodari seljaci, jer su većinom svoju zemlju davali obrađivati na pola domaćim ljudima koji imadu malo zemlje.

6. Istjerivanje zagoraca

Godine 1941. naseljeni su po NDH Zagorci koji su ovdje dobili agrarnu zemlju (podkućnice) i na tima zemljama načinili kuće i gospodarske zgrade. Ti Zagorci su sve svoje prodali što su imali u Zagorju i krvlju i znojem došli do krova nad glavom, pa sada hoće ovi Srbi koji se vraćaju (samo radi zemlje) da ih iz kuća iztjeraju i da se oni usele u ove kuće. Narod govorio da imadu apsolutno veće pravo na ove kuće oni koji su ih znojem i žuljevima sagradili, negli lijeni dobrotoljci koji bi htjeli sve dobiti gotovoi uvijek samo državne pomoći. Neke Zagorce su podpuno očistili, oteli marvu i hranu i sve što su imali i na čisto ih preselili i poslali u Hrastovac, kotor Daruvar, na praznu i golu zemlju ne čekajući niti dok si pokose i skinu usjeve koje su zasijali na zemlji.

Ako je već to moralio ovako biti, onda je to trebalo da odredi narod i da se pravedno izvrši, a ne da ovakove činjenice provadaju samo pojedinci na štetu jednoga naroda, a ne misleći na to da se time dolazi do nacionalnog neprijateljstva.

U komisiji za preseljavanje nalaze se sami pravoslavci koji bez ikakovih naređenja dolaze i naređuju zaplašenom narodu da mora seliti, a nitko se neće podpisati po čijem se naređenju ovo radi, već samo dolaze sa oružjem i govore seli tamo i tamo.

Dobrotoljci koji su se iz Srbije povratili govore da oni ovdje nisu došli raditi već da će za njih drugi raditi (misle na Hrvate), a oni će gotovo crpiti plodove tudižih žuljeva. Isti solunski dobrotoljci ispoljavaju se kao Velikosrbi i neće da odgajaju jedinstvo među narodom, već svakako nastoje svojim srpsvom razjediniti, što sve koci radu današnjih probitaka. Pravoslavci govore da će oni likvidirati i sa Hrvatima komunistima za probitak svojih ciljeva.

Takovim načinom preseljeno je do sada iz kotara Virovitica oko 1.700 obitelji. Jedni se vraćaju i nazad u stari kraj Zagorje, pa makar i nemaju tamo više ništa, ali ih tamošnji NOO vraćaju nazad ovamo jer tamo nemaju ništa pošto su prodali, a kada se ovamo ponovno vrate, onda dolaze u logore.

Narod priznaje i znade da su pravoslavci stradali, pa bi im priskočio u pomoć u izgradnji domova na lijepi, pravedni i

pošteni način, ali se ta metoda nije upotrijebila, već terorom i nasiljem hoće doći do svojih ciljeva i do onoga što su izgubili za vrijeme rata.

Srbi koji se vraćaju traže i zadnji čavao kojega su ostavili u kućama, pa kada im se kaže neka budu zadovoljni što su našli čitave kuće oni kažu "bolje da u njoj nije nitko stanovao i daje izgorila".

Narod je nezadovoljan zbog ubistava masovnog koji su vršili oko Suhopolja, jer su viđeni mrtvi kojima je vađeno srce i razni dijelovi tijela, pa su govorili da nije to možda moj brat, sin itd., pa zašto da onda idemo na sastanke itd.

Mi domaći borci vidjevši nepravde i patnje koje proživjava narod u ovome kraju boreći se za probitke Srpskog i Hrvatskog naroda i kovali to naše jedinstvo, pa zato ovo opisujemo i pitamo se gdje su one naše žrtve koje su pale za ovu borbu kao i oni drugovi koji su bili po tamnicama, sigurno su vodili računa i mislili na izgradnju takve države i domovine koja će biti svakome građaninu osigurana, dobar i čestiti život, a tako isto i za njegova pokoljenja. A ne sada nakon toliko godina borbe krvlju stečeno tražiti nešto treće i očito se vidi po raznim pjevanjima poznate već pjesme "Nećemo Tita hrvatskog bandita - Hoćemo Kralja ako ne valja".

Stečeno je uvjerenje da pravoslavci, pojedine njihove reakcije koje su ubaćene među narod i čine razdor, traže nešto treće što se vidi po tome što je narod pred kratko vrijeme došao kod predsjednika Mjesnog NOO Stipić Đuru jedan drug Srbijanac i rekao "Bio sam zarobljen u Sloveniji kao četnik, a sada sam dobio pušku i partizan sam. Kada sam bio kao četnik sa Njemcima imao sam sve bolje nego sada i radio što sam htjeo."

Da se to i ubuduće ne događa bilo bi poželjno da se poduzmu koraci da se to ovo susbije, jer se traži da se zaštiti sav pošteni živalj bez obzira na vjeru i naciju i jedino time će se očuvati tekovine naše borbe, koje su tako krvavo stečene.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu! •

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (VII.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.)

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU U OPĆINI JAJCE

NASELJE: *JAJCE*

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. ANTUNOVIĆ (STJEPAN) NIKOLA, rođ. 09.08.1920. g., majka Andja, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na «Križnom putu» 15.05.1945. Odgovornim se drže partizani.
2. BARIŠIĆ () KREŠIMIR, rođ. 26.04.1907. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe od četnika 1941. u mjestu Kmješa.
3. BILIĆ (FRANJO) LJUPKO, rođ. 12.01.1924. g., majka Mara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1944. u Zalužanima.
4. CAFUREK (TOMO) FRANJO, rođ. 1920. g., majka Boženka Jerabrk, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 14.01.1944. u Bjelovaru.
5. FILIPOVIĆ () JOZO, zv. «Luliš», rođ. 27.02.1927. g., majka Luča Penava, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša umro od ratnih posljedica 25.09.1942.
6. FILIPOVIĆ-MAJSTOROVIĆ () MIROSLAV, rođ. 05.06.1915. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ustaša, zapovjednik logora Jasenovac i Gradiška. Po vojnem судu zapovjedništva grada Zagreba, presuđen na smrt vješanjem. Presuda izvršena 29. lipnja 1945.
7. FRANJIĆ (STIPO) IVICA, rođ. 29.11.1923. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen izvan borbe od partizana 25.09.1942. u Jajcu.
8. IDŽOTIN () FRA OGNJEN, rođ. 05.12.1903. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe od partizana 1945. u Foči.
9. ILIĆ (ANTO) STIPO, zv. «Stjepan», rođ. 23.04.1883., majka Angja Subašić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil zaklan od četnika zajedno sa ženom u Donjem Bešpelju 1943.
10. JAKOVLJEVIĆ () ANTE, rođ. 1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik vojske NDH, domobran poginuo u borbi od partizana 30.06.1944.
11. JURINOVIĆ (ANTO) FRANJO, zv. «Franci», rođ. 05.09.1922. g., majka Jozefina, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

ubijen izvan borbe od partizana u kolovozu 1943. u Novoj Gradiški.

12. JURINOVIĆ () ŠTEFAN, rođ. 09.03.1914. g., majka Jozefina, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil umoren u zatvoru /logoru od partizana u svibnju 1945. u Slavonskom Brodu.

13. KREŠO (ANTO) JOSIP, zv. «Joža», rođ. 17.06.1916. g., majka Kata, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen izvan borbe 1944. u Jajcu, od partizana.

14. LACIĆ (STIPE) DRAGO, rođ. 15.04.1915. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1943. u Bugojnu.

15. MARIJANOVIĆ (IVO) ANTO, rođ. 04.08.1920. g., majka Kata, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen izvan borbe od partizana 1944. u Kaknju.

16. NEVJESTIĆ (MIJO) ZDRAVKO, rođ. 10.08.1921. g., majka Luča Vukadin, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik vojske NDH ubijen izvan borbe od partizana 1944. u mjestu Velika Koparnica.

17. PASTUHOVIĆ (JOZO) ANDRIJA, rođ. 15.08.1906. g., majka Mara Bilić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe od partizana 13.02.1945. u Mostaru.

18. PASTUHOVIĆ (JAKO) JAKO, rođ. 15.09.1918. g., majka Ruža, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik njemačke postrojbe umoren u zatvoru/logoru od partizana 1945. u Slavonskom Brodu.

19. POLJAK (LAZAR) NIKOLA, rođ. 08.12.1911. g., majka Ana Bedan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen od četnika 28.07.1941. u Titovu Drvaru.

20. SARIĆ (ANTE) ANDELKA, majka Marija, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen izvan borbe od četnika 1942.

21. ŠIMIĆ (MARTIN) PAVO, rođ. 18.02.1914. g., majka Mande Vulić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umoren u zatvoru/logoru 1949. u Zenici. Zločin izvršen od komunista.

22. ZEMBIJAK (ANDRIJA) FERDINAND, rođ. 1914. g., majka Ana Crnokić. po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao na «Križnom putu» 1945. Odgovornim se drže partizani.

23. ŽLICARIĆ (PAVLE) DRAGUTIN, zv. «Drago», rođ. 27.11.1912. g., majka Marija Kutleša, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil po osudi Vojnog suda korpusa NOP, osuđen na smrt strijeljanjem u Travniku. Strijeljanje izvršio osobno partizanski časnik Šiljak Husein 11.12.1944. i na raskriju kod bivše željezničke pruge tz. između skladišta sarajevske pivovare i tzv. «Šupljike». Drugi zatvorenici koji su sa Dragom (4), određeni na smrt strijeljanjem, mrtvo tijelo Drage odnijeli su *vis a vis* tzv. «Čabrina mlina» i tu isto pokopali. Poslije su i oni kod tog mjesta strijeljani i pokopani.

24. ŽLIČARIĆ-ZAMBIJAK (ANDRIJA) MIRA, rođ. 12.01.1917. g., majka Ana Crnonić, po nacionalnosti Hrvatica, rimokatolkinja. Kao civil strijeljana u bolnici 22.10.1944. u Travniku. Egzakciju izvršio osobno partizanski časnik bugojanac Jusko Babić.

25. ŽLIČARIĆ (PAVLE) ANTO. rođ. 13.08.1909. g., majka Marija Kutleša, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik, ustaški časnik (pukovnik). Ubijen u svibnju 1945. u Bleiburgu, čine odgovornim partizane.

26. ŽLIČARIĆ () VINKO, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil strijeljan u Travniku 1945. po partizanskom vojnom судu V. korpusa NOP-a.

NASELJE: *BAREVO*

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. PETROVIĆ (MARKO) JOSIP, rođ. 1923. g., majka Ljubica Ljubičić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen izvan borbe od partizana 05.03.1945. u mjestu Prkovci.

NASELJE: *BISTRICA*

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. PETONJA () FRANJO, rođ. 1920. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1941. Drži se daje ubijen od četnika.

2. PETONJA () PEJO, rođ. 1918. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1941. Drži se daje ubijen od četnika.

NASELJE: *BVLIĆI*

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BARIĆ (TOMA) IVAN, rođ. 11.07.1913. g., majka Ana Jeličić, po nacionalnosti Hrvat, ri-

mokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 01.11.1944., na prostorima Guče Gore, općina Travnik.

NASELJE: CAREVO POLJE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. LADAN () FRANJO, rod. 1921. g., majka Darinka Samardžić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 19.07.1944. u Sisku.

2. LADAN (IVO) VESELJKO, rod. 31.10.1917. g., majka Manda, po nacionalnosti Hrvat. Kao domobran nestao 10.05.1946. u Bosanskom Brodu. Drži se daje ubijen od pripadnika OZNE.

NASELJE: DORIBABA

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BARIŠIĆ (ŠTIPAN) JURO, rod. 1921. g., majka Manda Grgić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima 22.10.1944 u Travniku.

2. CRNOJA (IVO) ŠTIPAN, rod. 1900. g., majka Mara Lovrenčić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 1942.

3. GRGIĆ (PAVO) MIJO, rod. 1904. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na «Križnom putu» 1945. Čine se partizani odgovornima.

4. LJUŠAN () JAKOV, kao domobran nestao 1945. u Travniku. Čine se partizani odgovornima.

5. LJUŠANIN () STJEPAN, rod. 1900. g., majka Radovka, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1941. Čine se odgovornim četnici.

6. RADOVAC (LUKA) MIJO, rod. 1902. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 1941.

7. RADOVAC (IVŠA) PEJO, rod. 1919., g. majka Klara Radovac, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1945. Odgovornim se čine partizani.

NASELJE: JEZERO

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. GAJEVIĆ (TOMO) MARKO, rod. 08.02.1921. g. Kao pripadnik vojske NDH poginuo u borbi s partizanima 18.08.1944.

NASELJE: LJOLJIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. KARAHADIĆ () HADIL, rod. 1924. g., po nacionalnosti Hrvat, vjeroispovjesti musliman.

Kao ustaša umro od ratnih posljedica 23.03.1943.

NASELJE: MILE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. JAKEŠEVIĆ (ILIJA) ANTO, rođ. 16.02.1912. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao u svibnju 1945. u Požegi. Drže se odgovornim partizani.

2. LUKIĆ (MIJO) JOZO, majka Luča Blažević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao na «Križnom putu» 1945., drže se odgovornim partizani.

3. PRŠLJA (JOZO) PETAR, rođ. 1922. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik vojske NDH poginuo u borbi s partizanima 27.09.1944.

4. ŠTRKALJ (ANTO) STJEPAN, rođ. 10.10.1916. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao 01.01.1942. Odgovornim se čine partizani.

2. JELIČIĆ (FRANJO) IVAN, rođen 1890. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1941., čine se odgovornim četnike.

3. JELIČIĆ (TUNE) JAKO, rođ. 1915. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1941., čine se odgovornim čenike.

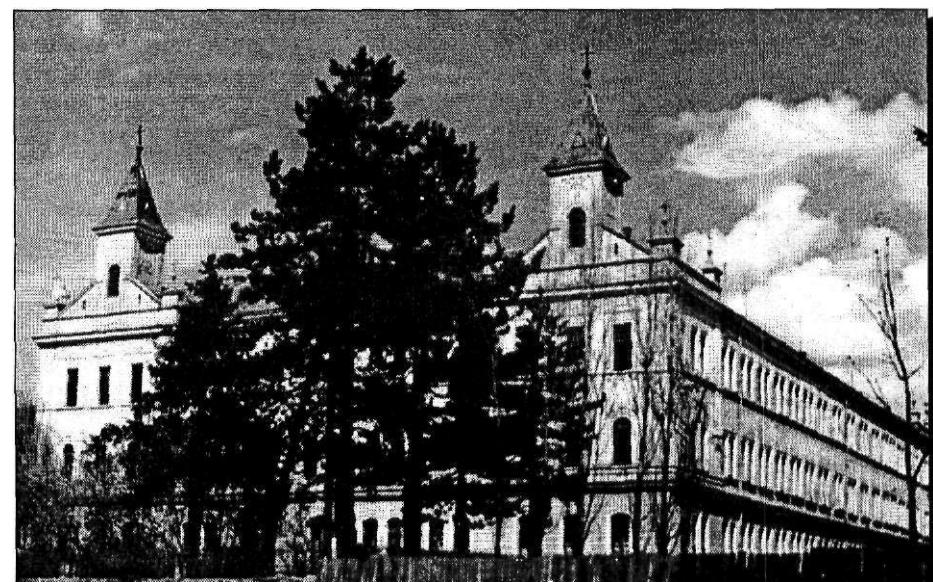
4. ŠIMUNOVIĆ (MATIJA) IVO, rođ. 1920. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na «Križnom putu» 1945., čine odgovornim partizane.

NASELJE: VINAC

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. HALIB () OSMAN, rođ. 1923. g., po nacionalnosti Hrvat, vjeroispovjeti musliman. Kao ustaša umro od ratnih posljedica 08.10.1942. u Zagrebu.

2. MUNJAK () SEČO, rođ. 1923., po nacionalnosti Hrvat, vjeroispovjeti musliman. Kao ustaša umro od ratnih posljedica 16.03.1945.

Franjevački samostan u Visokom

NASELJE: PODMILAČJE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. PEJIĆ (JOZO) JOZO, zv. «Josko», rođ. 12.06.1916. g., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi 22.10.1944. u Travniku, od partizana.

NASELJE: ŠIBENICA

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. JELIČIĆ (JURO) ILIJA, rođ. 1917. g., majka Manda Jurišić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na «Križnom putu» 1945., čine odgovornim partizane.

NASELJE: ZDALJEVAC

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. MARINČIĆ (PEJO), BRANKO, rođ. 14.10.1917. g., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran umro od ratnih posljedica 18.07.1942. u Travniku.

NASELJE: ŽAOVINE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. ALAKOVIĆ () OMER, rođ. 1913. g., po nacionalnosti Hrvat, vjeroispovjeti musliman. Kao ustaša umro od ratnih posljedica 28.02.1944.

(nastavit će se) •

STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (VI.)

**POPIS STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a
I CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA
GRADA ORAHOVICE**

NASELJA OPĆINE CRNAC

(Br. Prezime Ime rod. Prebivalište)

1. GLAVAK Jerolim 1908. Breštanovci
2. KNEŽEVIĆ Trifun 1920. Breštanovci
3. SIGURNJAK Bozo 1919. Breštanovci
4. VENGER Jozo 1916. Brezovljani
5. VENGER Stjepan 1918. Brezovljani
6. BAČMAGA Franjo 1912. Crnac
7. BAČMAGA Ivan 1920. Crnac
8. BAČMAGA Ivan 1923. Crnac
9. BAČMAGA Luka 1908. Crnac
10. BAČMAGA Tomo 1919. Crnac
11. BARTOLIĆ Tomo 1906. Crnac
12. BOŠNJAK Duka 1917. Crnac
13. BOŠNJAK Mato 1922. Crnac
14. BOŠNJAK Mijo 1921. Crnac
15. BOŠNJA Rokan 1908. Crnac
16. BOŠNJA Stevo 1922. Crnac
17. BREŠER Franjo 1922. Crnac
18. BRODARIĆ Ivan 1897. Crnac
19. ČAKALIĆ Mato 1920. Crnac
20. ČAKALIĆ Pavo 1920. Crnac
21. ČAKALIĆ Petar 1894. Crnac
22. ČURIK Ljudevit 1915. Crnac
23. DAMJAN Mato 1920. Crnac
24. DLESKIvan 1901. Osonjak
25. FAKTOR Adam 1910. Crnac
26. FAKTOR Marko 1920. Crnac
27. GAVRILOVIĆ Petar 1898. Mihaljevci
28. GAVRILOVIĆ Slavko 1925. Mihaljevci
29. HALER Ivan 1911. Crnac
30. HORVAT Dragutin 1924. Crnac
31. HORVATIĆ Franjo 1923. Crnac
32. HORVATIĆ Jozo 1920. Crnac
33. HORVATIĆ Mato 1922. Crnac
34. HORVATIĆ Stevo 1922. Crnac
35. JELIĆ Milka 1906. Crnac
36. KISELJEK Josip 1922. Crnac
37. KISELJEK Joško 1920. Crnac
38. KISELJEK Jozo 1922. Crnac
39. KOVAČEVIĆ Ivan 1919. Crnac
40. KOVAČEVIĆ Ivan 1925. Crnac
41. KOVAČEVIĆ Josip 1923. Crnac
42. KOVAČEVIĆ Mijo 1919. Crnac
43. KRZNARIĆ Tadija 1898. Crnac
44. MILER Jaroslav 1925. Crnac
45. MOHR Tonika 1907. Crnac
46. PARTC Stjepan 1904. Crnac
47. PAVOKOVIĆ Mato 1920. Crnac
48. PAVOKOVIĆ Pavo 1922. Crnac
49. PAVOKOVIĆ Mato 1908. Crnac
50. PAVOKOVIĆ Stjepan 1884. Crnac
51. PLESA Petar 1895. Gospić
52. SLATINAC Mladen 1914. Crnac
53. SUDARIĆ Franjo 1924. Crnac
54. SUDARIĆ Luka 1921. Crnac
55. SUDARIĆ Marko 1903. Crnac
56. SUDARIĆ Mato 1926. Crnac

*Priredili:**S. GAZDA - D. PELIKAN*

57. SUDARIĆ Mato 1928. Crnac
58. SUDARIĆ Tomo 1917. Crnac
59. SUDARIĆ Tomo 1920. Crnac
60. ŠEGIĆ Franjo 1916. Crnac
61. ŠPOLJARIĆ Luka 1910. Crnac
62. ŠPOLJARIĆ Mato 1922. Crnac
63. ŠPOLJARIĆ Milan 1922. Crnac
64. TAUŠAN Josip 1919. Crnac
65. TKALCIĆ Andrija 1922. Crnac
66. TKALCIĆ Joško 1920. Crnac
67. VRČEK Đuro 1916. Crnac
68. BEGOVIĆ Franjo 1922. M. Rastovci
69. CAPO Bartol 1905. Pitomaca
70. NOVOSELNİK Ivo 1915. Ivanec
71. PANCERĐuro 1921. M. Rastovci
72. PETRIĆ Josip 1923. M. Rastovci
73. PETRIĆ Stjepan 1914. M. Rastovci
74. TONKOVIĆ Đuro 1920. M. Rastovci
75. KOPLJAR Franjo 1921. Milanovac
76. KUKAVICA Slavko 1914. Milanovac
77. LAMBREŠČAK Jakob 1899. Vidovec
78. SABOL Stjepan 1914. Nelin Dvor
79. ŠULOVNJAk Andrija 1919. D. Predrejevo
80. ABRAMOVIĆ Nikola 1927. N. P. Polje
81. FADLJEVIĆ Mato 1922. N. P. Polje
82. GRGURIĆ Nikola 1926. N. P. Polje
83. HEGEDIŠ Antun 1914. S. P. Polje
84. HOSU Stjepan 1920. S. P. Polje
85. KLOBUČAR Ive 1924. N. P. Polje
86. KLOBUČAR Nikola 1913. G. Kusonji
87. MARINCEL Milan 1926. N. P. Polje
88. MAŽAR Ivan 1925. N. P. Polje
89. MOLNARIvan 1915. M. Drijekovci
90. MOLNARIvan 1926. Orahovica
91. PETRONOVIĆ Tomo 1923. N. P. Polje
92. PETRLIN Milan 1923. G. Kosinj
93. PIRŠL Đuro 1926. N. P. Polje
94. PIRŠL Grga 1904. G. Kosinj
95. PIRŠL Ivan 1911. G. Kosinj
96. PIRŠL Tomo 1926. N. P. Polje
97. PLESA Antun 1909. G. Kosinj
98. PLESA Ivan 1908. G. Kosinj
99. PLESA Pero 1928. N. P. Polje
100. PODNAR Martin 1915. N. P. Polje
101. PODNAR Petar 1904. Jezerane
102. POLIJAN Franjo 1906. G. Kosinj
103. ŠPOLJARIĆ Andrija 1908. G. Kosinj
104. ŠPOLJARIĆ Antun 1916. G. Kosinj
105. ŠPOLJARIĆ Milan 1923. N. P. Polje
106. ŠPOLJARIĆ Milan 1926. N. P. Polje
107. ŠPOLJARIĆ Mile 1906. G. Kosinj
108. ŠPOLJARIĆ Nikola 1926. N. P. Polje
109. ŠPOLJARIĆ Pave 1906. G. Kosinj
110. ŠPOLJARIĆ Tomica 1925. N. P. Polje
111. BERNAD Ivan 1916. S. P. Polje
112. GARDLO Andrija 1900. S. P. Polje
113. ILEŠ Josip 1922. S. P. Polje
114. KAJZER Ivan 1912. S. P. Polje
115. KOLENO Ivan 1923. Miljevci
116. KOLENO Martin 1925. Miljevci
117. KOVAC Stjepan 1921. S. P. Polje
118. MARENIC Nikola 1928. S. P. Polje
119. MARENIC Stjepan 1920. S. P. Polje
120. MAZOK Ivan 1912. S. P. Polje
121. MESINGER Stjepan 1920. S. P. Polje
122. PACEK Ivan 1918. S. P. Polje
123. PERKOVIĆ Martin 1922. S. P. Polje
124. PERKOVIĆ Stjepan 1922. S. P. Polje
125. PETRIĆ Đuro 1917. S. P. Polje
126. PRISUDA Stjepan 1915. S. P. Polje
127. PRISUDA Stjepan 1914. S. P. Polje
128. PRSA Stjepan 1928. S. P. Polje
129. SABLJAK Andrija 1924. S. Miljevci
130. STRAKA Andrija 1919. S. P. Polje
131. STRAKA Kiistijan 1916. S. P. Polje
132. ŠLER Đuro 1916. S. P. Polje
133. SMET Josip 1912. S. P. Polje
134. SMET Ivan 1913. S. P. Polje
135. ŠPORČIĆ Jozo 1921. S. P. Polje
136. ŠPORČIĆ Pavao 1923. S. P. Polje
137. TALOPKA Josip 1924. S. P. Polje
138. VARVIČEK Ivan 1921. S. P. Polje
139. VARVIČEK Josip 1919. S. P. Polje
140. VEBER Matija 1925. S. R. Polje
141. MILER Josip 1909. M. Rastovac
142. TUŠEK Josip 1903. Sv. Lenard
143. BENČINA Martin 1922. Ivanec
144. BISCHOF Josip 1919. V. Rastovac
145. BRUSAC Andrija 1912. V. Rastovac
146. CEROVSKI Tomo 1924. V. Rastovac
147. DELAČ Đuro 1923. V. Rastovac
148. DUNDOVIĆ Milan 1922. V. Rastovac
149. FEITCH Đuro 1924. V. Rastovac
150. GORIČKI Franjo 1925. V. Rastovac
151. GUNEK Josip 1915. Lepoglava
152. HORVAT Ivan 1919. Ivanec
153. HORVAT Ivo 1924. V. Rastovac
154. HOSI Tomislav 1904. Crnac
155. HUIS Franjo 1904. Zabok
156. HUIS Nikola 1905. Zabok
157. HUŠKO Stjepan 1917. Ivanec
158. KARPARIĆ Milan 1919. V. Rastovac
159. KLOBUČAR Pavo 1926. V. Rastovac
160. KOVAC Luka 1902. Čakovec
161. LONČAR Antun 1916. Ivanec
162. LONČAR Josip 1922. Ivanec
163. MAGEŠIĆ Stjepan 1924. V. Rastovac
164. MARINIĆ Ivan 1925. G. Kosinj
165. MARINIĆ Petar 1921. G. Kosinj
166. MARINIĆ Tomo 1919. G. Kosinj

167. MIHALJEK Đuro 1921. Ivanec
 168. PAVLIĆ Andrija 1914. Čakovec
 169. PLESA Ivan 1922. V. Rastovac
 170. PLESA Josip 1925. V. Rastovac
 171. PRESEČKI Dragutin 1924. V. Rastovac
 172. SLIVAR Stjepan 1916. Ivanec
 173. ŠMUC Ludvig 1922. V. Rastovac
 174. ŠMUC Milan 1925. V. Rastovac
 175. ŠPOLJARIĆ Ivan 1926. V. Rastovac
 176. ŠPOLJARIĆ Ivica 1922. V. Rastovac
 177. ŠPOLJARIĆ Josip 1927. V. Rastovac
 178. TROPŠEK Franjo 1922. Lepoglava
 179. ŠPORČIĆ Josip 1922. V. Rastovac
 180. VILJAN Johan 1924. V. Rastovac
 181. VISINSKI Josip 1918. Ivanec
 182. VISINSKI Mato 1924. Ivanec
 183. ZALUGAR Vlatko 1924. V. Rastovac
 184. ŽUŽIĆ Josip 1920. V. Gorica
 185. JUKIĆ Andrija 1899. Runovići
 186. BARBIR Roza 1908. Pitomaca
 187. BIHAR Kazimir 1910. Zagreb
 188. JAGARINEC Andrija 1898. Bednja
 189. OREMUŠ Josip 1906. D. Stubica
 190. KRALJ Šimun 1892. Bednja
 191. RAKIJAŠIĆ Mato 1889. Pitomaca
 192. ŠUT Mato 1895. Ozalj
 193. ZRINŠAK Đuro 1911. D. Stubica
 194. BRNAS Ambroz 1925. Opuzen
 195. DODIG Drago 1925. Opuzen
 196. EREŠ Mirko 1927. Opuzen
 197. KRALJ Andrija 1917. Vrbovec
 198. VEKIĆ Nikola 1925. Metković
 199. VOLAREVIĆ Milan 1925. Opuzen

NASELJE OPĆINE ČAČINCI

1. SEKULA Petar 1905. B. Gradiška
2. VENGER Jozo 1916. Brezovljani
3. VENGER Stjepan 1918. Brezovljani
4. BUŠLETA Mile 1921. Starigrad
5. HAJBA Ivica 1925. Bukvika
6. HAJBA Pero - Bukvika
7. HAJBA Joža - Bukvika
8. JURLINA Franjo 1923. Seline
9. JURLINA Franjo 1923. Bukvika
10. JURLINA Marijan 1922. Seline
11. JURLINA Marko 1917. Seline
12. JURLINA Mile 1921. Seline
13. JURLINE Mile-2-1921. Seline
14. JURLINA Nikola 1914. Seline
15. JURLINA Peter 1921. Seline
16. JUSUP Dragan 1924. Bukvika
17. JUSUP Kuzman 1912. Seline
18. JUSUP Pavo 1914. Seline
19. JUSUP Šime 1924. Bukvika
20. KNEŽEVIĆ Ana 1929. Seline
21. KNEŽEVIĆ Dujo 1923. Seline
22. KNEŽEVIĆ Grga 1920. Seline
23. KOJIĆ Josip 1926. D. Pištana
24. LEKIĆ Duje 1923. Bukvika
25. LEKIĆ Manda 1920. Bukvika
26. LEKIĆ Mile 1908. Bukvika
27. LEKIĆ Mirko 1921. Seline
28. LEKIĆ Petar 1925. Bukvika
29. LEKIĆ Stjepan 1923. Bukvika
30. LEKIĆ Vid 1923. Bukvika
31. MARINKOVIĆ Božica 1916. Tribanj
32. MARINKOVIĆ Ivica 1916. Brinje
33. PAVLOVIĆ Stjepan 1923. Bukvika

34. PAVLOVIĆ Tomo 1920. Orahovica
35. RANIĆ 1910. Seline
36. RAMIĆ Šime 1887. Starigrad
37. SAMARDŽIĆ Franjo 1913. Seline
38. SERTIĆ Mile 1892. Jezerane
39. SERTIĆ Slavko 1922. Bulkvik
40. ŠALKOVIĆ Ivica 1920. Bulkvik
41. ŠALKOVIĆ Milan 1919. Bulkvik
42. ŠALKOVIĆ Petar 1928. Bulkvik
43. ŠARIĆ Pavo 1924. Bulkvik
44. TOMIĆ Šime - Bulkvik
45. ZUB AK Ante - Obrovac
46. ZUBAK Josip 1923. Bulkvik
47. ZUBAK Milan 1919. Orahovica
48. ZUVANOVIĆ Jerolim 1913. Seline
49. ZUVANOVIĆ Mile 1921. Seline
50. ZUVANOVIĆ Šime 1925. Seline
51. BABIĆ Antun 1896. Lukač
52. BAUER Jozef 1909. Mitzig *IDI*
53. BEG Stanko 1927. Čačinci
54. BELOŠEVIĆ - 1924. Čačinci
55. BENOTIĆ Josip 1914. Koprivnica
56. BERTIĆ Franjo 1913. N. Marof
57. BERTOLAN Feri - Čačinci
58. BERTOLAN Mijo 1935. Čačinci
59. BORBIRMIŠO 1925. Čačinci
60. BRISNER Katarina 1868. Čačinci
61. BUCIĆ Antun 1903. Seline
62. BUŠLIJETA Ana 1926. Čačinci
63. BUŠLIJETA Ante 1921. Starigrad
64. BUŠLIJETA Dušan 1922. Čačinci
65. BUŠLIJETA Gašpar - Starigrad
66. BUŠLIJETA Ivan 1911. Tribanj
67. BUŠLIJETA Ivan 1925. Tribanj
68. BUŠLIJETA Jole 1929. Starigrad
69. BUŠLIJETA Jure 1923. Čačinci
70. BUŠLIJETA Katika 1905. Zadar
71. BUŠLIJETA Kuzman 1902. Starigrad
72. BUŠLIJETA Milan 1915. Zadar
73. BUŠLIJETA Mile 1921. Čačinci
74. BUŠLIJETA Miso 1924. Čačinci
75. BUŠLIJETA Nikola 1901. Starigrad
76. BUŠLIJETA Nikola 1914. Starigrad
77. BUŠLIJETA Pavo 1925. Čačinci
78. BUŠLIJETA Pavo 1928. Orahovica
79. BUŠLIJETA Šime 1890. Starigrad
80. BUŠLIJETA Tomo 1917. Starigrad
81. BUŠLIJETA Viktor 1924. Čačinci
82. ČAVIĆ Ante 1942. Čačinci
83. ČAVIĆ Nikola 1904. Starigrad
84. ČAVIĆ Nikola 1911. Seline
85. ČERNI Ivan 1922. Čačinci
86. DIJAK Franjo 1913. Čačinci
87. DIJAK Julijana 1903. Kučanci
88. DOKUŠ Ivan 1901. Čačinci
89. DOLEŽAL Josip 1905. Čačinci
90. DRENOVAC Ivan 1936. Belaj
91. DRENŠKI Ana 1920. Čačinci
92. DROBNI Josip 1897. Dežanovac
93. DUKARIĆ Marko 1920. Krapina
94. DUKOVIĆ Augustin 1915. Trebinje
95. DVORSKI Stjepan 1924. N. Marof
96. FLAM Mijo 1903. Gašinci
97. GAŠPAR Ivan 1914. Čačinci
98. CRETIĆ Domina 1924. Čačinci
99. GRETIĆ Ivan 1927. Čačinci
100. GRETIĆ Josip 1921. Čačinci
101. HORONIĆ Mirko 1889. Čačinci
102. HORVAT Pavo 1879. Lukač /Požega/
103. HUSALIĆ Josip 1904. Čačinci
104. KIŠ Ivan 1907. Čačinci
105. KLARIĆ Ivan 1919. Čačinci
106. KLOBUČAR Alojzija 1903. S. Drenovac
107. KOJIĆ Ana 1901. Seline
108. KOJIĆ Ante 1901. Starigrad
109. KOJIĆ Božica 1908. Starigrad
110. KOJIĆ Ivan 1902. Starigrad
111. KOJIĆ Ivana 1929. Starigrad
112. KOJIĆ Ivica 1929. Čačinci
113. KOJIĆ Kiizma 1893. Starigrad
114. KOJIĆ Marko 1921. Starigrad
115. KOJIĆ Milan 1926. Čačinci
116. KOJIĆ Rade 1913. Starigrad
117. KOJIĆ Šime 1905. Starigrad
118. KREFKO--Našice
119. KRMPOTIĆ Branko 1925. Čačinci
120. KRMPOTIĆ Krešimir 1920. Čačinci
121. LACKO Ivan 1930. Čačinci
122. LUJER Eva 1898. Čačinci
123. LUJER Franjo 1886. Sarajevo
124. LUKIĆ Stevo 1910. Čačinci
125. MARASOVIĆ Ivan 1904. Starigrad
126. MEDVED Eva 1920. Čačinci
127. MILINKOVIĆ Milan 1932. Čačinci
128. MILINKOVIĆ Ivan 1921. Čačinci
129. MILKOVIĆ Martin 1911. Perušić
130. MILODARA Ana 1928. Udbina
131. MILOBARA Ante 1930. Udbina
132. MILOVAC Ivan 1884. Starigrad
133. MUŽAR Josip 1913. Čačinci
134. NEPOZNATIH VOJNIKA
135. NIKEL Franjo 1902. Čačinci
136. NIKŠIĆ Franjo 1920. Otočac
137. NIKŠIĆ Mato 1923. Čačinci
138. NIKŠIĆ Milan 1928. Gacko
139. NOVAK Stjepan 1905. Voćin
140. NJEGOVAN Andrija 1911. Starigrad
141. PAVELIĆ Juraj 1910. Senj
142. PAVELIĆ Jure 1910. Perušić
143. PAVLOVIĆ Mijo 1915. Čačinci
144. PAWER Oton 1926. Čačinci
145. PEČEK Leopold 1903. Đurmanec
146. PERKOVIĆ Franjo 1920. Čačinci
147. PERKOVIĆ Josip 1919. Brinje
148. PERKOVIĆ Luka 1910. Jezerane
149. PERKOVIĆ Mata 1910. Brinje
150. PERKOVIĆ Tomo 1913. Brinje
151. PERNAR Tomo 1892. Jezerane
152. PERNAR Tomo 1919. Jezerane
153. PETERFAJ Ivan 1914. Čačinci
154. PETRIČEVIĆ Joso 1919. Starigrad
155. PLESA Mile 1915. Otočac
156. PRAHIN Dragec 1923. Krapina
157. PRAHIN Ivan 1921. Krapina
158. PRAHIN Vilim 1901. Krapina
159. PREERAGOVIĆ Borislav 1938. Čačinci
160. RAVNER Matija 1899. Čačinci
161. SELEŠI Mijo 1896. S. Požega
162. SCHMIDT Joisp 1918. Čačinci
163. SEGINA Janika 1924. Čačinci
164. SERTIĆ Antun 1921. Čačinci
165. SERTIĆ Mile 1929. Čačinci
166. SOLOMUN Reza 1911. Čačinci
167. STELC Josip 1903. Čačinci
168. STIBL Antun 1911. Našice
169. STIPETTIC Stjepan 1896. Čačinci

170. SVEČEK Gustav 1923. Čačinci
 171. SVEČEK Vilim 1896. Ivanec
 172. ŠIMATOVIĆ Ivan 1923. Perušić
 173. ŠIMATOVIĆ Marko 1899. Perušić
 174. ŠIMATOVIĆ Mile 1919. Perušić
 175. ŠIMATOVIĆ Pavo 1921. Perušić
 176. ŠIMATOVIĆ Petar 1922. Perušić
 177. ŠIMATOVIĆ Stjepan 1900. Perušić
 178. ŠTEFIČAR Drago 1922. Bednja
 179. ŠTEFIČA Joža 1899. Bednja
 180. ŠTELC Ivan 1923. Čačinci
 181. TOMIĆ Joso 1927. Starigrad
 182. TOMIĆ Marija 1929. Starigrad
 183. TOMIĆ Pave 1928. Starigrad
 184. TOREK Karlo 1918. Dežanovac
 185. UGARKOVIĆ Luka 1911. Brinje
 186. VAJGL Adam 1911. Čačinci
 187. VARJAČIĆ Amalija 1894. Krapina
 188. VUKIĆ Andrija 1900. Starigrad
 189. VULIĆ Martin 1917. Obrovac
 190. ZEBEC Mijo 1869. Čakovec
 191. ZUPČIĆ Franjo 1919. Čačinci
 192. ZUPČIĆ Ivan 1911. Seline
 193. ZUPČIĆ Ivica 1923. Zadar
 194. ZUPČIĆ Lovro 1907. Starigrad
 195. ZUPČIĆ Neven 1905. Starigrad
 196. ZUPČIĆ Stjepan 1899. Tribanj
 197. BARACI Franjo 1912. Humljani
 198. BOGDANOVIĆ Josip 1918. Humljani
 199. BOLIĆ Margita 1928. Humljani
 200. BOLIĆ Mijo 1906. Humljani
 201. BOLIĆ Miško 1903. Humljani
 202. BOLIĆ Stjepan 1930. Humljani
 203. DORIĆ Andrija 1909. Fericanci
 204. GENCER Ladislav 1881. Humljani
 205. HEKLI Stjepan 1893. Humljani
 206. HED Sabina 1893. N. Bukovica
 207. KOČIĆ Josip 1903. Crnac
 208. LUŽIĆ Josip 1920. Humljani
 209. MILER Ivan 1905. Humljani
 210. MILER Pavo 1906. Zdenci
 211. PROGLI Gizela 1907. Sopje
 212. ZARAČKO Aladar 1912. Humljani
 213. ZARAČKO Josip 1918. Humljani
 214. ZARAČKO Julijus 1928. Humljani
 215. ZRILIĆ Đuro 1909. Humljani
 216. ZRILIĆ Mile 1875. Humljani
 217. DOBRIJEVIĆ Elizabeta 1889. Voćin
 218. VIŠNOVSKY Ladislav 1896. Poljska
 219. KOVAČ Franjo 1915. Krasković
 220. STEINFELD Stjepan 1920. Čačinci
 221. ČIČEK Tomo 1913. Paušinci
 222. PEHARDA Slavko 1928. Paušinci
 223. KRALJ Janko 1925. Paušinci
 224. ČEMUR Ivan 1924. Svilaj
 225. LOVAKOVIĆ Stjepan 1912. Fericanci
 226. TERSIĆ Antun 1920. Svilaj
 227. ČALDAREVIĆ Rudolf 1924. S.
 Drenovac
 228. PETIN Josip - S. Drenovac
 229. ŠMAGUC Franjo 1902. Velika
 230. UZELAC Mile 1924. S. Drenovac
 231. HRALA Karlo 1910. N. Bukovica
 232. LOKNAR Petar 1912. Slunj
 233. LOKNAR Tomislav 1917. Slunj
 234. LULIĆ Petar 1909. Perušić
 235. NIKŠIĆ Ante 1909. Gospic
 236. ŠNJARIĆ Josip 1908. Gospic

237. UZELAC Martin 1925. Levinovac
**POGINULI PRIPADNICI HOS-a
IZ DRUGIH KRAJEVA
HRVATSKE**
 1. VOJVODIĆ Josip 1911. Gospic
 2. BEKAVAC Mato 1889. Imotski
 3. DOMJANOVIC Josip 1921. Voćin
 4. DVORSKI Stjepan 1924. N. Marof
 5. EFENDIĆ Osman 1919. Modrica
 6. EFENDIĆ Stanko 1917. Đakovo
 7. FIŠINGER Franjo 1915. N. Bukovica
 8. HORVAT Pavo 1879. Požega
 9. KRIŽAN Ivan 1921. Dalj
 10. KUJUNDŽIĆ Luka 1923. Osijek
 11. MOSLOV Jerko 1909. Kruševo
 12. PALO Ivan 1920. Požega
 13. PETRINOVIĆ Đuro 1921. Golubinci
 14. SVOBODA Ivan 1924. Macute
 15. BORBAŠ Đuro 1908. Fericanci
 16. BRAUM Nikola 1899. Fericanci
 17. GOČAL Ferdo 1897. Fericanci
 18. GAŠPAR Eržika 1920. Fericanci
 19. JURIĆ Jakov - Fericanci
 20. KUTIN Pero - Fericanci
 21. KUTIN Pavo - Fericanci
 22. KNEŽIĆ Franjo - Fericanci
 23. MATKOVIĆ Mato - Fericanci
 24. MA GURA Andrija - Fericanci
 25. MAĐAR Ana - Fericanci
 26. PEČEK Stjepan - Fericanci
 27. PENIĆ Dujo - Fericanci
 28. STANEK Imra - Fericanci
 29. SAD AK Cvita - Fericanci
 30. ŠUNDALIĆ Stjepan - Fericanci
 31. VIDAKOVIĆ Mile - Fericanci
 32. MIČKA Stjepan 1907. Našice
- Svi navedeni mještani Fericanaca od broja 15 zaključno s brojem 31. umoreni su u Slatinskom Drenovcu.

NASELJA GRADA ORAHOVICE I PRIDRUŽENIH SELA

1. BIŠKUPIĆ Stjepan - Beljevina
2. BOŽIČEVIC Josa 1920. Otočac
3. MURAT Mile 1924. Orahovica
4. RAJKOVIĆ Slavko 1915. Brinje
5. TOMINAC Josa 1919. Otočac
6. BELOBRADIĆ Mijo 1921. Crkvari
7. BOLJKOVAC Jozo 1919. Crkvari
8. HORVATIN Franjo 1917. Crkvari
9. HORVATIN Mato 1924. Crkvari
10. KENJI Ivan 1895. Crkvari
11. REBUS Mijo 1917. Crkvari
12. RUŽIĆ Jozo 1903. D. Miholjac
13. ŠTEFANCIĆ Mijo - Crkvari
14. BACH Ivan 1924. Orahovica
15. BROČ Vladimir 1915. Orahovica
16. FELINGER Adalbert 1924. Orahovica
17. GRODVOL Eva 1905. Orahovica
18. JUNEK Antun 1926. Orahovica

19. KOVAČ Franjo 1927. Orahovica
20. LUSTIG Ivan 1901. Orahovica
21. MILKOVIĆ Andrija 1922. Orahovica
22. NERMUT Ivan 1920. Orahovica
23. NERMUT Vencl 1921. Orahovica
24. PAĐAN Marko 1923. Orahovica
25. PIRC Ivan 1921. Orahovica
26. POZNİK Vencel 1915. Orahovica
27. POZNİK Ivan 1909. Orahovica
28. ŠALEK Adam 1919. Orahovica
29. ŠALEK Adam 1921. Orahovica
30. ŠALEK Jozo 1919. Orahovica
31. ŠALEK Stjepan 1911. Orahovica
32. VOLENIK Dragan 1922. Orahovica
33. BARTOLOVIĆ Bartol 1908. Orahovica
34. BUCIĆ Antun 1903. Seline
35. BUCIĆ Mirko 1912. Rijeka
36. BUCIĆ Vid 1896. D. Pištani
37. FIRST Josip 1900. D. Pištana
38. HUBER Jozo 1905. D. Pištana
39. JUSUP Kuzman 1910. Seline
40. JUSUP Šime 1925. Seline
41. KNOBLOH Ivan 1920. D. Pištana
42. KOVAČ Ivan 1922. D. Pištana
43. KRANJC Dragan 1912. D. Pištana
44. MATAJČIĆ Dragan 1912. D. Pištana
45. PANČIĆ Dragan 1886. D. Pištana
46. RONČEVIĆ Manda 1925. Duzluk
47. SERTIĆ Mile 1892. Jezerane
48. SERTIĆ Slavko 1922. Bukvik
49. ŠIMATOVIĆ Franjo 1924. D. Pištana
50. ŠPEK Slavko 1908. D. Pištana
51. VALDIN Pavo 1922. D. Pištana
52. VALDIN Pavo 1922. D. Pištana
53. VEGI Jozo 1903. D. Pištana
54. ZIMA Alojz 1923. D. Pištana
55. ZIMA Anka 1922. D. Pištana
56. ZIMA Franjo 1925. D. Pištana
57. ZUPČIĆ Ivan 1909. Tribanj
58. ZUPČIĆ Mićo 1922. D. Pištana
59. ZUPČIĆ Nikola 1886. Tribanj
60. ZUPČIĆ Štipa 1920. D. Pištana
61. ŽAGAR Dragan 1908. D. Pištana
62. MANDIĆ Mato 1897. Duzluk
63. MARČOK Ivan 1925. Duzluk
64. POPIĆ Đuro 1909. Duzluk
65. POPIĆ Ivan 1915. Duzluk
66. POPIĆ Mato 1902. Duzluk
67. POPIĆ Pavo 1876. Duzluk
68. POPIĆ Pavo 1906. Duzluk
69. POPIĆ Stjepan 1910. Duzluk
70. ŠIMIĆ Đuro 1900. Duzluk
71. USTRUH Đuro 1913. Duzluk
72. TANKOSIĆ Ante 1911. G. Pištana
73. TANKOSIĆ Ilija 1910. G. Pištana
74. BOŽIĆ Dragan 1922. N. Jošava
75. BOŽIĆ Mato 1919. N. Jošava
76. BRABEC Emil 1916. N. Jošava
77. BROŠ Vladimir 1915. N. Jošava
78. ČERNI Vlado 1919. N. Jošava
79. GAZDA Franjo 1910. N. Jošava
80. HORVAT Stjepan 1918. N. Jošava
81. ILEK Lacika 1923. N. Jošava
82. LOKNER Franjo 1919. N. Jošava
83. MARENICK Pavo 1921. N. Jošava
84. MARTINOVIC Johan 1917. N. Jošava

(nastaviti će se) •

REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (III.)

Zbog ukupnog značaja vojske u ostvarivanju revolucionarnih interesa, KPJ je od početka rata na svim razinama vojnog ustroja postavljala partijske političke organe koji su bili "neposredno odgovorni Partiji za usvajanje i sprovođenje njene političke linije u jedinicama i štabovima, za moralno-političko stanje i organizacionu izgradnju vojske. Zbog toga su oni bili organizatori i nosioci političke agitaciono-propagandne i kulturno-prosvjetne delatnosti ujedinicama i na terenu".

Središnje mjesto među partijskim vojnim tijelima svakako pripada instituciji *političkog komesara* (*politkomesara* ili *politkomd*) koja je uvedena 4. srpnja 1941. g. na sjednici *Politbiroa CK KPJ*. Institucija politkomesara pratila je razvoj partizanskih oružanih postrojbi tijekom rata, te je odmah uvađana na svim razinama ustroja - od čete (voda) do armija.

Isto tako, institucija politkomesara bila je sastavni dio i cijelokupnog vojnog ustroja izvan samih oružanih postrojbi, što znači da je politkom bio integralni dio vojno pozadinskih komandi (mjesta, područja, oblasti), kurseva, vojnih i političkih škola, bolnica i td.

Partija je za dužnosti političkih komesara određivala "najiskusnije i teorijski najuzdignutije komuniste", a i nakon postavljenja neprekidno je nastojala "raznim putevima" podizati "idejno-teorijske, političke i organizatorske sposobnosti komesara" kako bi ih ospozabila "da uspešno obezbede rukovodeću ulogu Partije u izgradnji oružanih snaga".¹

Opravdano se može prihvati zaključak kako su politički komesari bili svojevrsni *delegati* KPJ unutar vojnog ustroja a pomoću kojih je *Partija* "obezbeđivala svoju rukovodeću ulogu u vojsci". Politkomi su bili u mogućnosti ostvarivati svoj zadatak prema dvije osnove. Prvo, oni su bili ravnopravni dio vrha vojnih zapovjedištava na svim razinama, i drugo, sami su rukovodili nizom djelatnosti na svim razinama pri čemu su, među ostalim, koristili i suradnju drugih partijskih tijela u vojsci i SKOJ-a.

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

Iako je sveukupna moć i okvirni položaj politkomesara stvarno bio odlučen početkom srpnja 1941. g. odlukom *Politbiroa* o uspostavljanju institucije političkog komesara, izgradnja te institucije odvijala se tijekom rata temeljem niza direktiva, odluka, uputstava i sl. koja je čelnštvo partijskih struktura upućivalo svim ili pojedinim organima vojne strukture.

Jedan od najvažnijih akata o općem formalnopravnom strukturiranju politkomesara bio je *Statut proleterskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada* koji je uveo načelo dvostrukog zapovjedanja (*dvostarešinstvo*) te na svim vojnim razinama formalno strukturirao politkomesara na mjesto ravnopravnog zapovjednika postrojbi, a stvaraо je taj položaj bio još dominantniji.

To se, iz drugih dokumenata, može prepoznati čak i na formalnoj razini, primjerice u uputstvu *Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru* iz listopada 1941. g. kada je "zbog njegove posebne odgovornosti za obezbeđenje političke linije KPJ u radu komandi i štabova" političkom komesaru dano i formalno ovlaštenje da "u boju i u izuzetnim slučajevima može opozvati naredbu komandira".

U *Statutu* u kojem su politkomesari označeni kao "duša jedinica", također je naznačena djelatnost i jedno od pomoćnih tijela politkomesara; kao dio štaba navedene su i *kulturne ekipe* koje vrše "političko-propagandni rad na ideološkoj izgradnji boraca", a s njima "rukovodi vođa" koji "po uputstvima politkomesara priprema sve kulturne priredbe, zabave, sela (sijela, op. a.), manifestacije, razrađuje razne proglose, temate, stara se o umnožavanju i izradi političkog materijala".

U nizu dokumenata koji određuju opseg dužnosti politkomesara veoma sadržajnim i preciznim se može smatrati tekst iz dopisa kojeg je početkom 1943. g. CK KPJ uputio *Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju*; "Politički komesar je delegat Partije u vojsci.

Njegova dužnost je opšta političko-propagandna delatnost u jedinici, među svim partizanima (tu spada kako politički, tako i prosvetno-kulturni i vaspitni rad), briga o ljudstvu u vojsci (zdravstvena, prehrambena preko sanitetskog i intendantskog aparata), opšta kontrola rada štaba u ispunjavanju zadataka i dužnosti i najzad odgovoran je za boračku sposobnost i moralni i politički nivo i jedinstvo svoje jedinice. Svoj rad u masi sprovodi, pomognut od partijske organizacije, kroz konferencije (četne, bataljonske), predavanja, referate, kružoke teoretske i za opšte obrazovanje, analfabetski, horove, diletantske (amaterske, op. a.) grupe itd. Ima svoje političke delegate po vodovima (partijci) i dužan je da svoju agitaciono-propagandnu delatnost, uz pomoć partijske organizacije i svih partizana, razvija i u narodu i na terenu gde se odred kreće".

Ovakvo određenje dužnosti politkomesara s početka 1943. g. ne predstavlja teoretski nacrt, nego je nastalo na temelju djelatnosti koje su politkomesari već duže vremena obavljali u ostalim djelovima bivše Jugoslavije.

Na temelju do sada navedenoga potpuno je razvidno kako je politkomesar - radi opsega poslova i njihovog velikog značaja za KPJ - koristio cijeli niz drugih sustava koji su mu bili izravno podređeni ili u koordinaciji s njim. Budući je agitaciono-propagandna djelatnost - u partizanskim postrojbama, te prema narodu i protivniku - bila jedna od najvažnijih zadaća političkog komesara najprije su se razvijala tome odgovarajuća pomoćna tijela.

Već u drugoj polovici 1941. g. na prostoru BiH stvaraju se *Gerilski informacioni biroi* (GIB-ovi), "kao pomoćni organi politkomesara bataljona i odreda", čiji je osnovni zadatak bio "da izdaju letke, proglose, radiovesti, četne i bataljonske listove, zidne novine i drugi propagandni materijal i da preko njih informišu borce, starešine i narod o aktualnim događajima u zemlji i o stanju na frontovima. Osim toga oni su organizovali zborove, pripremali razna predavanja, referate i dr." Poslije savjetovanja u Stolicama

1. S. Mladenović i J. Karavanić, *Političke i partijske funkcije u NOP odredima i jedinicama NOV Jugoslavije*, VIG, 1969, br. 3, str. 151.

2. M. Stanić, n. dj, str. 127.

3. v.S. Mladenović i J. Karavanić, n. dj, medunaslov "Politički komesari - delegati KPJ i predstavnici NOP-a u jedinicama NOV i POJ".

4. Isto, str. 153.

5. Isto, str. 155.

6. L. Geršković, n. dj, atr. 40; "Statut...".

7. Tekst dokumenta preuzet iz S. Mladenović i J. Karavanić, n. dj, str. 154.

8. Isto, str. 169.

(rujan 1941.g.) GIB-ovi su promijenili naziv u- *Partizanski obavještajni biroi* (POB-ovi).

Istovremeno u drugim područjima djeluju *agitprop komisije* (Crna Gora) ili *agitaciono-propagandne grupe* (u Hrvatskoj - na Banovini i Kordunu) koje su pri partizanskim odredima i bataljonima djelovale pod rukovodstvom politkomesara zajedno s različitim kulturno-prosvjetnim i zabavnim grupama.

Od druge polovice 1942. g. započinje unifikacija tih pomoćnih tijela politkomesara, te se pri brigadama i odredima postupno stvaraju *agitaciono-propagandni odseci* (tj. *agitpropi*), a ustrojavanjem divizija nastaju i odgovarajući agitpropi.

Sredinom prosinca 1944. g. prema zapovjedi Tita, dolazi do izmjene naziva i ustroja agitpropa na višim razinama vojne piramide, te se stvaraju "pri Vrhovnom štabu, glavnim štabovima Hrvatske i Slovenije i pri štabovima korpusa *propagandna odeljenja*, a pri štabovima brigada i divizija *propagandni odseci*". Na čelu *odeljenja* nalazili su se načelnici, a na čelu *odseka* šefovi; i jedni i drugi bili su neposredno podređeni odgovarajućem politkomesaru.

U bataljonima i četama su i nadalje djelovali *kulturno-prosvjetni odbori* čija je funkcija bila uglavnom agitaciono-propagandana, a s njima "rukovode komešari bataljona, odnosno četa, kao članovi tih odbora".

Ustrojavanjem armija, početkom 1945. g. stvorena su propagandna odeljenja pojedinih armija, a početkom ožujka kad je stvoreno *Ministarstvo narodne obrane* ustrojeno je i odgovarajuće propagandno odeljenje, koje je nakon završetka rata pretvoreno u *Političko odeljenje* (potom *Političku upravu*, pa *Glavnu političku upravu* i zatim *Upravu za moralno političko vaspitanje*).

Osim poličkih komesara posebno partizansko-političko tijelo unutar zapovjedno vojne strukture predstavljali su *zamjenici (pomoćnici) politkomesara* čija je funkcija uvedena u rujnu 1941. g. na temelju odluke partizanskog, vojnog i političkog savjetovanja održanog u Stolicama. Najčešći razlog koji se u jugoslavenskoj literaturi navodi za uvodenje funkcije zamjenika (pomoćnika)

političkog komesara svodi se na preveliku opterećenost politkomesara, koji zbog toga nisu mogli uspješno rukovoditi i radom partizskih organizacija koje su se nalazile unutar vojne strukture. Naime, pomoćnik politkomesara je preuzeo "funkciju profesionalnog partijskog radnika", koji je bio odgovoran za funkcioniranje partijske organizacije u vojsci.

Prema tome, zamjenici politkomesara su od početka njihova uspostavljanja obavljali dužnost partijskog sekretara. U partizanskim je bataljunima to bilo mjesto sekretara partijskih *biroa*, kao kolektivnog rukovodećeg tijela, a u odredima i brigadama nije bilo kolektivnog partijskog rukovodstva, pa su se zamjenici politkomesara sami nalazili na čelu partijskih organizacija u odredima i brigadama.. Od polovice 1942. g. zamjenici politkoma četa postaju partijski sekretari četnih *ćelija*.

Usporedno s ustrojavanjem partizanskih divizija stvarani su i *divizijski partijski komiteti*, s kojima su rukovodili zamjenici politkoma jedne od brigada koje su bile u sastavu divizija, a "funkcija pomoćnika politkomesara divizije uvodi se tek na osnovu instrukcije CK KPJ od 14. januara 1945. godine". U partizanskim postrojbama koje su bile iznad razine divizije nije uvađana dužnost pomoćnika politkomesara.

Zamjenici (pomoćnici) političkih komesara u partizanskim postrojbama, osim što su se nalazili na čelu partijskih organizacija, bili su i članovi štaba svojih postrojbi. U formalnom su smislu oni bili podređeni zapovjedniku postrojbe i politkomesaru, ali "zamenik (pomoćnik) politkomesara bio je u praksi ravnopravan član štaba, što mu je omogućavalo da uspešnije ostvaruje rukovodeću ulogu Partije u štabovima i jedinicama".

Zamjenici politkomesara odreda i bataljuna istovremeno su bili i izravno povezani s *terenskim* partijskim organizacijama, a zamjenici politkomesara brigada su "bili neposredno vezani za CK KPJ, odnosno nacionalne centralne (pokrajinske) komitete" i "bili su dužni da im šalju redovne izveštaje i informacije".

Na taj se način može zaključiti kako su zamjenici (pomoćnici) politkomesara - formalno i još više stvarno - ipak predstavljali

pretežito samostalnu partijsku instituciju unutar jednog dijela partizanskih vojnih postrojbi.

Osim institucija političkih komesara i njihovih zamjenika koji su bili sastavni dio ustroja i zapovjedne strukture partizanskih postrojbi i vojnih vlasti, CK KPJ je - radi dodatnog osiguravanja potpune partijske dominacije u vojnim postrojbama i izravnog nadzora nad djelovanjem svih partijskih struktura unutar vojske - polovicom 1942. g. na razini brigada osnovao *instituciju politodjela* koji formalno nisu bili sastavni dio vojnog ustroja ili zapovjedne strukture.

Politodjeli je izravno postavljao CK KPJ i oni su mu, bez ikakvog posredovanja, bili izravno odgovorni. U pisanim dokumentima CK KPJ je naglašavao kako *supoliidjeli* "instruktorski organi Centralnog komiteta za partijsko-organizacioni, opštopolitički, propagandni i prosvetno-kultumi rad", te kako "imaju zadatak da učvrste i ojačaju partijske organizacije, raščiste i razjasne razna nepravilna shvatanja i političke stavove, učvrste partijsku liniju i politički uticaj naše partije" u vojnim postrojbama .

Politodjeli bilo kolektivno tijelo koje se na razini brigade najčešće sastojalo od tri člana: "rukovodilac politodela, bavio se organizaciono-partijskim pitanjima; drugi - političko-prosvetnim radom, a treći - radom SKOJ-a"¹. Iako *politodjel*, tj. njegovi članovi nisu formalno bili ni na čelu partijskih organizacija, niti su bili članovi štaba brigade, oni su bili nazočni svim partijskim i štapskim sastancima, te su - kao *instruktori* koje je izravno imenovao CK KPJ - zasigurno imali ogromnu stvarnu moć i utjecaj na štab, politkomesara i njegovog zamjenika .

Krajem 1943. g. povećanjem broja partizanskih brigada i viših ustrojbenih obilika, osnovni problem *Partije spolitodjelima* sastojao se u nedostatku dovoljnog broja kvalitetnih partijskih kadrova koji su mogli obnašati tu dužnost u novoosnovanim brigadama, pa se početkom 1944. g. potpuno ukidaju *politodjeli* u brigadama i dovršava se proces njihova osnivanja na razini divizija.

Zbog sličnih razloga, početkom veljače 1945. g. CK KPJ je *cirkularnim pismom* ukinuo i divizijske *politodjele*, a prethodno je izvršena reorganizacija divizijskih partijskih

1 Isto, str. 170.

2 Isto, str. 171.

3 "Uredbom Vrhovnog štaba od 22. aprila 1944. Naziv *zamjenik* promjenjen je u *pomoćnik politkomesara*" da bi se u još jačoj meri istakla uloga profesionalnog partijskog radnika"- Isto, str. 162, bilj. 43.

4 Isto, str. 161.

5 Partizanske bataljunske birole sačinjavali su sekretari četnih ćelija, politkomesar bataljuna i zamjenik politkoma bataljuna - kao sekretar biroa.

6 Isto, str. 162-163.

7 Isto, str. 163, bilj. 47.

8 Isto, str. 164

9 Isto, str. 166.

10 Isto, str. 167.

11 U *instrukciji* CK KPJ se navodi kako "politideli nisu nikakvi forumi Partije - oni su instruktorski organi Partije. Kao takvi, oni su organi CK i direktno opšte s njim. Izveštaje o svom radu podnose CK-u i za isti su njemu odgovorni" - preuzeto iz: Isto, str. 166.

komiteta. U *cirkularnom pismu* je naglašeno: "Nama su jako potrebni kadrovi, te nam zbog toga odmah pošaljite drugove koji su bili u politodelima vaših divizija".

Na temelju djelovanja spomenutih partijskih institucija u partizanskim postrojbama i vojnoj vlasti opravdan je zaključak kako su oni "osiguravali ... da partijska organizacija bude stvarni rukovodilac celokupnog rada i aktivnosti jedinica, odnosno da se komunisti postave tako da neposredno utiču na rešenje *svih* (n. a.) aktuelnih zadataka".³

Osim toga, potpunoj rukovodećoj ulozi KPJ u postrojbama znatno je pogodovala i činjenica "što su, po pravilu, svi članovi štaba bili komunisti i članovi šapske čelije", te prema *instrukciji CK KPJ* iz svibnja 1942. g: "Drugovi članovi štaba moraju shvatiti da su oni u čeliji samo obični članovi Partije, odgovorni pred čelijom za svoj rad, obavezni na disciplinu u čeliji i da ne mogu mimo volje i znanja čelije ništa raditi".

Kako ne bi bilo dvojbii, *instrukcija CK KPJ* je i konkretno odredila način postupanja štabova navodeći da svaku planiranu akciju štaba treba "najprije prodiskutovati i razraditi u čeliji, i tek onda štab preduzima mere za izvršenje, uz podršku čelije. U tome slučaju svi partici su obavezni da zastupaju i brane mišljenje štaba, jer je ono i njihovo mišljenje".

5. GLAVNI REPRESIVNI ORGANI

Kad se s znanstvenog motrišta govori općenito o represivnosti državnih sustava u suvremenim povijesnim razdobljima onda se na teoretskoj i praktičkoj razini primjećuje sve naglašenija složenost tog ustroja. Sjedne strane, kako zbog razvoja tehničkih pomačala tako i zbog sve veće isprepleteneosti i međuvisnosti sastavnica državnih i društvenih struktura, teoretski je teško odrediti opseg i sadržaj pojma represije, budući se on u suvremenim civilizacijskim okolnostima - koje objektivno omogućavaju njegovu globalizaciju i totalitarizaciju - kreće od fizičkog nasilja do suptilnih informativnih, odgojnih i duhovnih oblika.

¹ Između ostalog, u divizijama je uvedena funkcija pomoćnika politkomesara - v. prethodni tekst ovog poglavlja koji govori o zamjenicima (pomoćnicima) politkomesara.

² S. Mladenović i J. Karavanić, n. dj, str. 168.

³ Isto, str. 164-165.

⁴ Isto, str. 165.

⁵ "Instrukcija CK KPJ"; preuzeto iz - Isto, str. 165.

⁶ Isto, str. 165.

⁷ To nije slučaj samo s gradom koja se odnosi na represivnost jugoslavenskog sustava - o čemu je bilo više riječi u poglavlju "Povjesna grada", nego je to općenito pravilo u državama svijeta, te se ta činjenica odnosi i na gradu britanskih, sovjetskih, SAD i dr. arhiva, što znači da je *najosjetljivija* sačuvana grada o predratnim, ratnim i poratnim razdobljima ostala i nadalje nedostupna za znanstvena istraživanja.

⁸ Usp. M. Lopušina, *Ubij bližnjeg svog, Jugoslavenska tajna policija 1945/1995*, Beograd, 1996.

⁹ HDA, Fond (f) OZNA, kutija (k) 1, omot (o) 3, Osnivački dokument OZN-e nema urudžbenog broja, nego u glavi nosi oznaku "Službeno 13. maj 1944".

¹⁰ Isto, str. 1.

S druge strane, složenost praktičkog ustroja i količina moći suvremenih represivnih sustava postala je istraživački predmet koji je gotovo nemoguće u cijelosti faktografski rekonstruirati, jer se građa koja izravno svjedoči o toj temi nalazi pod posebnim režimom *zaštite*, koji se kreće od uništavanja ("čišćenja") građe do trajne nedostupnosti pojedinih arhivski sačuvanih fondova 04.

Međutim, kad se općenito radi o *klasičnim* državnim represivnim organima koji se nalaze unutar vojnog, policijskog i pravosudnog sustava, onda je - zbog niza okolnosti koje su povezane s javnim sustavima koji su temelj država - rekonstrukcija organizacije, nadležnosti i donekle dosega utjecaja i djelovanja tih organa dobrim dijelom moguća i na temelju sačuvane i dostupne grade. Dodatna pogodnost prilikom historiografskog istraživanja nastanaka i djelovanja represivnih tijela druge Jugoslavije i uopće njene represivnosti nalazi se u činjenici što se praktični nastanak državnog ustroja druge Jugoslavije može datirati s 1941. godinom, tj. što je komunistička Jugoslavija svoju političku i pravnu, a naročito organizacijsku i kadrovsку državnu i društvenu organizacijsku piramidu nastojala izgrađivati u što većem diskontinuitetu s prijašnjim (ili tijekom rata paralelno postojećim) sustavima državne vlasti.

Na taj su se način i represivna tijela druge Jugoslavije, također, počela praktično ustrojavati 1941. g., što načelno olakšava znanstveno istraživanje njihovog nastanka i spoznavanje razvoja uloge koju su nadalje imali unutar državnog i društvenog ustroja.

Već i površnim uvidom u proces nastanka totalitarnog sustava vlasti kojeg je izgrađivala KPJ, razvidnom postaje činjenica kako je po mnogim osnovama i pokazateljima ključni operativno-represivni, pa čak i simbolički značaj krajem rata i u poraću u Jugoslaviji pripadao dvama povezanim ustrojbenim organizacijama - *Odjeljenju zaštite naroda* (OZN-a) i *Korpusu narodne obrane Jugoslavije* (KNOJ). Osim toga, horizontalna i vertikalna organizacijska rasprostranjenost i utjecaj OZN-e i KNOJ-a unutar jugoslavenskog sustava krajem rata i u poraću ponajbolje naznačava sustavnost, oblike i razmjere cjelokupne represije koja je

tada provođena, a istovremeno je i pretpostavka za razumijevanje opstanka i represivnosti jugoslavenskog sustava do 1990. g, jer su OZN-a i KNOJ bili glavno ishodište većine bitnih organizacijskih i kadrovskih rješenja pomoću kojih je KPJ neposredno održavala svoju vlast do raspada druge Jugoslavije .

Sredinom 1944. g, tj. u vrijeme kad su se na svim svjetskim bojištima odvijale, u širem smislu, završne ratne operacije i kad je započeo završni proces odlučivanja poratne političke sudbine pojedinih prostora, uključujući i Jugoslaviju, struktura nove jugoslavenske vlasti, koja je bila pod potpunim nadzorom *Politbiroa KPJ*, odlučila je osnovati poseban represivni sustav kojim će izravno rukovoditi u obračunu sa svim suparnicima i neistomišljenicima, a potom ga koristiti i u očuvanju vlasti.

A) ODJELJENJE ZAŠTITE NARODA (OZN-a)

OZN-a je osnovana odlukom koju je - 13. svibnja 1944. g. u Drvaru - potpisao Tito u formalnom statusu *Vrhovnog komandanta NOVi POJ i Povjerenika za narodnu obranu NKOJ-a*.⁹ Prema određenju u osnivačkom aktu, OZN-a je osnovana kao posebna, središnja jugoslavenska obavještajna i kontraobavještajna služba čija "jedinstvena struktura i centralizirano rukovodstvo omogućuju obezbeđenje jedinstvene i tvrde političke linije u obavještajnoj i kontraobavještajnoj službi i daju Vrhovnom komandantu i rukovodstvu NOP-a moćno oružje za nanošenje jednovremenih udaraca po fašističkim i drugim neprijateljskim elementima po čitavoj zemlji"¹⁰.

Na taj je način već u temeljnom osnivačkom aktu OZN-e, kao i u nizu kasnijih dokumenata koji su se na nju odnosili, naglašen njen izuzetni represivni značaj za očuvanje *političke linije* koju je zastupala KPJ.

a) Okolnosti osnivanja, zadaci i unutrašnji ustroj OZN-e

U tom se smislu posebnost OZN-e još razvidnije očituje i u činjenici, što je u organizacijskoj strukturi kojaje izgrađivana

od strane KPJ i prije osnivanja OZN-e postojala razgranata obavještajna i kontraobavještajna mreža koja je sustavno djelovala kako na područjima pod partizanskim nadzorom tako i na područjima koja su bila pod stvarnom i formalnom vlašću drugih dominicnih državnih ili okupacijskih sustava.

Naime, osim različitih obavještajnih zadataka koji su od početka rata obavljeni unutar organizacija koje smo spominjali - od NOO-a do AVNOJ-a - pri kraju 1942. g. naredbom VŠ NOV i POJ (potpisani je Tito) započelo je unutar vojske i vojnih vlasti stvaranje sustava obavještajnih mreža na dvije osnovne razine; u mobilnim postrojbama i na teritorijalnom načelu.

Zasebna obavještajna mreža u mobilnim postrojbama, stvarana je pri štabovima korpusa (tada najviši partizanski vojni ustrojeni oblik), divizija, brigada i bataljona, gdje je imala obavještajne centre čiji su šefovi istovremeno bili i članovi štabova na svojoj razini. Na nižim vojnim razinama (u "četama i baterijama") organizirana je mreža obavještajnih povjerenika¹. Korpusni, divizijski i brigadni obavještajni centri imali su po dvije sekcije; obavještajnu i kontraobavještajnu .

Naredbom koju je Tito (VŠ NOV i POJ 2. prosinca 1942. g. uputio Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske stvoren je *Glavni obavještajni centar za Hrvatsku* (GOC) koji je dobio zadatok "da organizuje, upravlja i rukovodi cijelokupnom obavještajnom službom na području Hrvatske". Od tog pravila bile su izuzete vojne postrojbe koje su bile pod izravnim zapovjedništvom VŠ, te su one i u obavještajnom pogledu bile izravno vezane za *Obaveštajni otsek* VŠ, bez posredovanja ili druge nadležnosti GŠ-a.

Ustroj službe i njen teritorijalni raspored za Hrvatsku odredio je također VŠ, te je teritorijalna obavještajna služba na području Hrvatske bila podjeljena na službu na *oslobodenom* i službu na *neoslobodenom* teritoriju.

Vrhovni je štab *neoslobodenih* teritorija Hrvatske podijelio na pet obavještajnih sektora - "sektor za Gorski kotar i Istru, sektor za Liku, sektor za Baniju i Kordun, sektor za

Zagreb i Zagorje i sektor za Slavoniju" — a Glavni štab Hrvatske je za svaki sektor osnovao *Pomoći obavještajni centar* (POC) koji mu je bio izravno podređen. Za područje Dalmacije i Hercegovine, VŠ je osnovao jedan, zaseban *Glavni obavještajni centar* (GOC) nad kojim GŠ Hrvatske nije imao nikakvih ingerencija, nego je on bio pod izravnom nadležnošću VŠ-a.

Svaki POC djelio je svoje obavještajno područje na obavještajne rejone u kojima su osnovani *Rejonski obavještajni centri* (ROC), a svaki šef ROC-a je na području svoje nadležnosti postavljao općinske i seoske povjerenike.

Na *oslobodenim* područjima, gdje su postojale pozadinske vojne vlasti, GOC za Hrvatsku je - po naredbi VŠ-a - "pri svakoj Komandi Područja" osnovao *Obavještajni centar Komande Područja*, koji su na području svoje nadležnosti bili obvezni "razviti i razgranati OB. (obavještajnu, op. a.) mrežu" postavljajući povjerenike po općinama i selima.

Prema odredbi VŠ-a "Glavni obavještajni centar, pomoći OB. centri i OB. centri komandi područja moraju imati u svom sastavu dvije sekcije i to: sekciju za obaveštavanje i sekciju za kontra-špijunažu" .

Odnosi između pojedinih obavještajnih (i kontraobavještajnih) razina bili su izrazito hijerarhijski, što znači da je viša razina obavještajne službe bila apsolutno nadležna i odgovorna za ustrojavanje i cijelokupni rad dijelova obavještajne službe koji su njoj bili neposredno podređeni. Osim toga, prema različitim uputama i brojnim izvješćima koji su sačuvani u fondu OZN-a, razvidno je kako su mobilne i teritorijalne obavještajne službe suradivale i po horizontalnoj liniji, iako u formalnoj organizacijskoj strukturi nisu bili predviđeni stalni horizontalni komunikacijski kanali, osim što je bilo propisano da POC-evi redovita izvješća šalju "i onom Štabu partizanskih odreda koji operiše na području dotočnog okruga". Ta horizontalna suradnja imala je različite oblike koji su bili promjenjivi obzirom na različite događajne, vremenske i dr. okolnosti.

Vertikalna komunikacija u obavještajnoj službi bilje obvezna, te stoga strogo i jasno određena. Tako su najniže obavještajne razine - ROC i povjerenici (koji su imali mrežu suradnika, a suradnici mrežu pomača i pomočnika) - bila obvezna višoj razini slati redovite izvještaje svakog dana . POC-evi su bili obvezni GOC-u slati izvještaje "redovito svaka 2-3 dana" , a GOC je *Obaveštajnom otseku* VŠ-a morao slati izvještaje "redovno, svakih sedam dana" . Osim toga, sve niže obavještajne razine bile su obvezne redovito slati i različite zbirne i organizacione periodične izvještaje; tjedno, 10-odnevno, 15-odnevno, mjesečno i sl. U situacijama, slučajevima i problemima vojne i političke prirode koji su bili žurni ili posebno važni, niže obavještajne razine bile su obvezne odmah izvjestiti višu razinu.

Potrebno je naglasiti kako je u formalno organizacijskom pogledu obavještajna služba bila "vanpartijska organizacija", međutim u *Uputama* je nedvosmisleno određen njen stvarni, partijski okvir. Naime, određeno je da će obavještajna služba "koristiti svu pomoć Partije i njenih organizacija, ona će se osloniti na Partiju i njene organizacije kao rukovodioca i Organizatora N. O. Borbe, a Partija će obavještajnoj službi pružiti, kao i svim drugim organizacijama N. O. Pokreta punu pomoć svojim iskustvom i znanjem u radu" .

Koliko je obavještajna služba bila podređena i povezana s KPJ svjedoči i činjenica što su niže obavještajne razine bile obvezne svoje dnevne izvještaje slati, osim POC-u, i "Kotarskom Komitetu na čijem terenu rade", a POC-ovi su svoje redovite izvještaje morali slati i odgovarajućem Okružnom komitetu KPJ¹⁴.

Prema vrsti posla, sekcije obavještajne i kontraobavještajne službe bile su organizacijski ustvorene u tri sektora - "vojnički, politički i ekonomski" - te su sukladno tome svakom sektoru bili točno propisani zasebni zadaci .

(nastavit će se) •

1 Podaci preuzeti iz: HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 3, "Uput za obavještajnu službu"; i o. 4, "Upute za organizaciju i rad obavještajne službe".

2 Isto, "Uput za obavještajnu službu", str. 1.

3 HDA, f. OZN-a k. 1, o 3, dopis VŠ "Glavnem štabu NOV i PO Hrvatske".

4 Isto, str. 1.

5 Isto, str. 1.

6 Isto, str. I.

7 Isto, str. 2.

8 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 4, "Upute...", str. 3, Cl. 4.

9 v. Isto, str. 2, članak (Cl.) 12.

10 Isto, str. 2, Cl. 10.

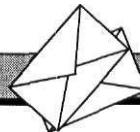
11 Isto, str. 2, Cl. 9.

12 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 3, dopis VŠ "Glavnem štabu NOV i PO Hrvatske", str. 2, Cl. 9.

13 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 4, "Upute...", str. 3, Cl. 8

14 Isto, str. 3, Cl. 9 i 10.

15 Isto, str. 4, Cl. 20

NEUTEMELJEN NAPAD NA MINISTRA PANČIĆA

U prošlom, jubilarnom broju našega lista **POLITIČKI ZATVORENIK** u rubriki **AKTUALNO** objavljenje tekst nekog Mijata Tomića, pod naslovom «TKO JE PAMETAN, A TKO GLUP».

Spomenuti tekstopisac na jednoj stranici i jednom stupcu elaborira kako je došao do zaključka da je glup, a da su takvi i njegovi najbliži - rodbina i prijatelji.

Složio bih se s takvom konstatacijom autora spomenutog teksta, makar glupost očito nije najvažnije obilježe njegove osobnosti. Iz teksta naime proizlazi, da je ON puno više ono drugo.

U argumentaciji za svoju glupost Mijat je Tomić izvrijedao gotovo čitavu sađnju Vladu Republike Hrvatske (Pančić, Kovačević, Linić, Čačić, Crkvenac, Račan), posebno se obrušivši na mlađog ministra Ivicu Pančića.

U anatemiziranju ministra Pančića autor se koristi kompletnim arsenalom obmana i laži, koje su već korištene puno puta od strane lažnih invalida Domovinskog rata.

Ako Mijat Tomić također spada u stališta lažnih invalida, tada bih ga donekle mogao razumjeti - ali ne opravdati. U tom je slučaju moguće, da je u strahu i panici od eventualnog gubitka stečenih privilegija izgubio sposobnost realnog prosudjivanja. Ali ako je samo promatrač zbijanja, onda je ono što sam o sebi prosvuđuje ili je pokvaren. Naime, svakom dobromamjernom građaninu je jasno, da je ministar Pančić pokrenuo preispitivanje statusa invalida domovinskog rata samo zato, što je broj registriranih invalida trostruko veći od broja ranjenih u Domovinskom ratu. To znači, da se povlasticom invalida ili pak višim stupnjem invalidnosti koristi najmanje 50% osoba koje imaju status invalida.

Znajući za takvo stanje (prije dvije godine) postupak preispitivanja invaliditeta pokrenuo je i general Červenko, no nakon prvih šokantnih saznanja bio je zauzavljen.

Ministar Pančić, osim odlučnosti, pokazao se i veoma hrabrim, jer nije želio pokrenuti postupak od «sitnih riba» koje se u pravilu ne mogu braniti, već se uhvatio u koštar s vrhuškom gdje ima najkrupnijih devijacija i zlouporaba.

Pošteno i odgovorno radeći svoj posao, ministar Pančić želi doći do istine u resoru za koji je odgovoran Vladi i Saboru. Njegov primjer trebali bi slijediti i ostali ministri, ako želimo prosperitet i dobro svojoj domovini i svomu narodu. Mladoj generaciji ne bismo smjeli ostaviti hipoteke laži, nepravdi i pljački, jer će ih to neprekidno vraćati natrag u nekakva raščišćavanja i razračunavanja. S takvim teretom Hrvatska nema izgleda postati pravnom državom i slobodnim demokratskim društvom.

A zna se, da osim lažnih invalida ima na desetke tisuća lažnih branitelja, lažnih magistara i doktora znanosti, lažnih generala i brigadira, tisuće nezasluženih odlikovanja, stotine prevaranata koji su postali preko noći tvorničari i poduzetnici. Jedino sirotinja nije lažna.

Bivši politički zatvorenici nakon svega što su preživjeli, moraju u svim životnim situacijama zastupati pravdu i pravičnost. Pa ako je Mijat Tomić bivši politički zatvorenik, pozivam ga na preispitivanje vlastite savjesti s obzirom da je u velikom sukobu s isitnom i činjenicama. Uspije li to učiniti, vjerujem da će se ispričati ministru Pančiću, sa željom da nas osloboди invalida kao što je Dečak, generala poput

Zagorca i Kakarigia, magistara poput Đapića, inženjera poput Ćuka i poduzetnika kao što je Gucić.

Ako ministar Pančić uspije to realizirati, to će biti znak, da je počela funkcionirati pravna država koja otvara vrata demokraciji i blagostanju naroda.

Alfred OBRANIĆ, Varaždin

NAŠE MORE

Došla je dob potrebe da si naša trudna tela malo odpočino, osveže se vu moru i da svoje letne cajte posvetimo sebe. Samo bi se tak mogli negde vu miru vu duhovnom i telesnom pogledu osvežiti.

Duša mi se puni, joko širi od lepot biserja hrvacke obale Jadranskoga mora. Mravinjaki strancev turistov, mladi i stari čepere se pri nas, za svoje drubne peneze, pod lefektorom sonca i bogatom podvorbom jela i pila.

Brat čovek od sakod, sakakov, zadovolno se pelučka vu tople vode, valja se po kamenu šodra i peska, odpušča svoje brige življenja. I kagda da se si med sebom razmejo, i kagda da so si postali jedna velika obitelj.

Čez tulike «babilonske menbe» po događkaj obala našega mora, moremo reci Bogu fala, ne čuje se više srpsko «brekanje», kletve, proste reci, niti beogradska muzika.

No na žalost retko se čuje naša reč, retko se vidi vu hotelu hrvatski čovek. On je ostal žalosen doma gledeti turizma prek maloga TV ekrana i senjati o svojem moru. Negovo mu hrvacko društvo, na žalost, ne je omogućilo peneze za takovoga kaj.

Sečamo se prije tri leta kak se je gizdavo pisalo vu našem glasilu «Zatvorenik» da se bude kupila jedna hiža krej mora za članove našega društva. Boza ideja! No od toga sega, ostale so samo puste želje, prazni reci, obećanja. I kaj bi sad čovjek na se rekao? Imamo toplo more koje vu letu koriste tuđinci, dok naš domaći mali čovjek doma dudi i klene.

Znamo i to, puno je već naši pajdašov robjijašom zaklopilo joči, a da neso imali

prilike niti videti svoje more. A mi pak de-
nes, koji smo još nekaj pokretni, koji smo
pri kraju svojega življenja, koji smo bili
borci za domajo dok so drugi popevali
«Jugoslavijo», pitamo se:

Kak nas se još dogo varalo bode? Kak
još dugo burno čekali nekakovo ošteto od
naše robije, jer i mi bi šteli, gospoda
draga, još dok smo živi - osvežiti se vu-
svojem moru!

Slavko ČAMBA

ZAŠTO MI JE BOŽA SRUŠIO KUĆU?

Od 1990. vjerovao sam da je privatno vlasništvo nedodirljivo, da nikada više ne ćemo biti žrtve komunističkog, bezosećajnog vladanja ljudima. Međutim, nova trećešiječanska vlada odluči uvesti red u graditeljstvo, valjda zbog grižnje savjesti, znajući da je nered stvorila i poticala upravo 45-godišnja vladavina komunizma. I tako je moja skromna kućica na Vranskom jezeru, izgrađena na pradjevskoj zemlji, morala biti uklonjena među prvima, na brzinu, iako moja četveročlana obitelj drugog smještaja nije imala, te nitko od nas nije bio zaposlen.

Nije pomogla ni činjenica da je kućica sagrađena prije puno godina, prije nego je Vransko jezero proglašeno zaštićenim parkom prirode, dok drugdje na tom od vlače toliko idealiziranom Zapadu, privatno vlasništvo izgrađeno prije stavljanja tog područja pod zaštitu države ostaje nedodirljivo.

Moje ogorčenje, ogorčenje hrvatskog političkog zatvorenika i branitelja iz Domovinskog rata, koji nije vjerovao da se ovako nešto može dogoditi u njegovoj Domovini Hrvatskoj, bilo je danima izloženo pogledima cijelokupne hrvatske javnosti, a ministar Boza se zauzvrat neuvjerljivo branio od osude te iste javnosti.

2000. je godina, a mi Hrvati ministra Srbina imamo!

I to ni više ni manje nego za graditeljstvo i zaštitu okoliša...

DAMIR VULIN, Pakoštane

POSJET VUKOVARU I ALJMAŠU

Na Dan domovinske zahvalnosti autobus je bio premalen za sve članove HDPZ-a iz Slavonskog Broda i Nove Gradiške, koji su htjeli pokloniti se vukovarskim junacima i biti nazočni na otkrivanju veličanstvenog spomenika na vječnom počivalištu vukovarskih branitelja.

Ulazak u grad Vukovar uvijek je stravičan i uvijek podsjeća na velikosrpski zločin. Na Novome groblju počiva hrvatska mladost. Samo barjadi HDPZ-a i Hrvatskog domobrana. Spomenik u obliku križa s vječnom vatrom neobičanje i znakovit. Redaju se govornici. Gospodin Tomac brani naše svetinje od gospode iz Haaga: mi smo se branili, a ne napadali. Nazočni su ganuti.

Nakon groblja odlazimo u teško oštećeni samostan sv. Filipa i Jakova. Sveti misa u razrušenoj crkvi nezaboravan je događaj. Gvardijan se tuži na to da su Hrvati još građani drugog reda. Prijeti nam nova i još gora Ovčara. Posebno se obraća pridošlima iz Zagreba: približite se Vukovaru, gradu koji je još uvijek daleko od glavnoga grada Hrvatske...

Okrijepili smo se u Hotelu Dunav. Lijepa naša i druge naše pjesme. Domobrani pjevaju borbene napjeve. Potom odlazimo u Aljmaš. Župnik nas pozdravlja. Brojni ostavljaju novčane priloge za ostatke crkve, vjerojatno zavjetne darove. Svi pozdravljamo dr. Velimira Šušku, koji je doplivao Dunavom. On nas odmah prepoznaje kao članove udruge Kaje Pereković... Svima će nam ovaj izlet ostati u lijepoj uspomeni, i svi jedva čekamo dan, kad ćemo u Lepoglavi postaviti spomenik hrvatskim političkim uznicima.

Ivan Rudec, Slavonski Brod

MOLIM OBAVIJESTI O SVOJIM RODITELJIMA

Moja majka, Zlata-Marija Kanjuh (rođ. Veselko) i otac Stanislav Kanjuh bili su hrvatski zatočenici zloglasne beogradske

Glavnjače. Otac je suđen na 17 godina, od čega je sedam izdržao (do amnestije), a majka je ubijena u logoru bez suda i suđenja. Oboje su pokojni, a ja o svemu tome malo znam, pa molim one koji su od proljeća 1948. bili s njima Glavnjači, da mi se jave, na adresu: Zagreb, Baščanova 54/XI.

Vlasta VUKELIĆ, Zagreb

ISPRAVCI U ČLANKU O GOSPIĆU

U posljednjem je broju *Političkog zatvorenika* objavljen članak *Gospic je jedna velika grobnica*, u kojem su se podkrale neke pogreške. Umjesto Bozo Ugrin, krivo stoji Božo Verin. Opkope i streljačke rovove puk u Gospicu zove *laufgrabe*, a otisnuto je *lauferebe*. Iz popisa partizanskih i komunističkih svjedoka izostavljen je ime Paje Kosovića, koji je bio ne samo nalogodavac, nego je i osobno ubijao.

Ivan VUKIĆ, Gospic

U SPOMEN ANGELI SEDLAR

Čitajući prethodni broj *Političkog zatvorenika*, duboko me potresla vijest o smrti Angele Sedlar rođ. Tedeško. Ne kanima sada pisati o onome što smo skupa proživjele u pjevačkom društvu *Dubravka* na Kanalu (Zagreb). Želim samo sjetiti se njezine dobrote, nadarenosti i samoprijegora. Želim podsjetiti na još jednu političku uznicu, koja je svoju mladost utkala u borbu za slobodnu Hrvatsku.

Karlo-Drago Marković, Makarska

RIFAT

Ravršila sam 70 godina. Od toga sam 42 i pol godine aktivno sudjelovala u pedagoškoj struci. Radila sam i kao odgajatelj, i kao učitelj i kao nastavnik. Susrela sam mnoštvo mladih, o kojima sam se trebala posebno baviti, kod kojih sam morala primjenjivati svu prirođenu i naučenu psihologiju, sve iskustvo i napose ljubav. Tražila sam putove pristupa, proučavala njihove postupke i reakcije. Sve sam ih dobro poznavala i svima sam nastojala činiti dobro. Sjećam ih se po dobru primljenom ili učinjenom.

No, uz te stotine mladih zanimljivih osoba, koje pretresam u svojim mislima, izranja jedna osoba, koja je često zaokupljala moje misli. To je čovjek neobična imena, nadimka - RIFAT.

Bio je to moj «islednik»!

Na sam Badnjak 1945. uhićena sam zbog «protudržavne djelatnosti». Pisala sam, rukom, letke ovog sadržaja: «Dolje komunizam! Živjela Hrvatska! Ne damo našu vjeru!» itd. Bile su to uglavnom parole, koje sam uz letke pisala i po vežama Ksavera, Medveščaka, Zvijezde, Nove Vesi, sve do dana dok mi se nije približila «studentica», kojaje taj posao smatrala nikakvim, bezvrijednim i koja je stalno tražila da nađemo nekoga starijeg, nekog ozbiljnog vođu, nagovarajući me da uključim svog oca.

U «glasovitu» Savsku došla sam na poziv za saslušanje puna snage, puna drskosti. No, sve je to brzo splasnulo, kad se s druge strane stola našao mlad, stasit, naočit čovjek, pomno začešljane crne kose, pažljivo obrijan, u besprijeckornoj odori njemačkog časnika, samo su oznake bile partizanske. Čak i čizme bile su dobro ulaštene, tvrdih sara. Dosad sam upoznala samo partizane jedne srpske divizije, koji su u polovici našeg stana načinili svoj štab. Bile su to jedinice koje su prve ušle u Zagreb, a svi su bili jadno odjeveni.

Rifat je bio suprotnost momu dosadašnjem iskustvu.

Imao je nervozne ruke što (po mojoj ocjeni) nikad nisu radile teške poslove. Služio se lijepim nalivperom, ali samo povremeno. Ruke su mu bile nalik na šape okretnog grabežljivca jer su užasnom

Piše:

Ranka NOVOSEL

brzinom prelazile u stisak pesnice, lupale po stolu i dograbile pripomljenu, spletenu žicu, crveno-plavu, od njemačkih telefona.

Govorio je zapravo malo. Pri prvom saslušanju nešto više. Pitanja su bila kratka i stalno ista: «I? Zašto si ovdje? Pa nećeš valjda ovde dangubiti, a škola ti je na dohvrat ruke? Želeo bih čuti što si pisala? Čime? Kako? Tko te nagovorio? Tko je raznosio? Tko je za to znao? Što si želeta postići? ...» Rifat je govorio ekavicom, uz primjese rusko-vojničkih izraza tog doba.

Pri prvom susretu bio je sušta, ali suzdržana ljubaznost. Kako po njegovu mišljenju nisam rekla sve što je htio znati (a znao je sve, jer je «studentica» bila ubaćena agentica) naš se razgovor otegao. Iskazao je «brigu» za mene na taj način («nema smisla da sama kasno idem») što me je poslao u ćeliju.

U nju me preplašenu, promrzlu, otpratio neki drugi vojnik. Nakon što su se zatvorila vrata i pokrenula reza (to nije bio ključ) razabrala sam u polumraku puno žena, poredanih na golom podu. Samo neke su imale nešto pod sobom, a u «povlaštenom kutu» bile su dvije slamarice. Ne znam zašto su taj kut zvali «povlašteni», valjda zbog slamarica, ali te dvije slamarice stajale su najbliže kibli za obavljanje nužde.

Stajala sam bespomoćno kraj vrata, okružena mnoštvom tih žena. Neke su ustale, neke se nisu ni pomaknule, ali sve koje su me okruživale govorile su, zapravo šaptale u jedan glas: pitale, gladile, žalile, jadikovale... Ništa nisam čula, ništa nisam shvaćala dok mi se nije obratila neka žena što je uživala autoritet, koja me pokušala smjestiti u toj pretrpanoj prostoriji. Tada se iz »povlaštenog kuta» javila starija gospođa (kasnije sam doznaла da se preživala Dobrčalić) i ustupila mi komadić svoje slamarice. Kleknula sam, a onda se sručila u naručaj te stare, krupne, dobroćudne žene, zaplakavši. I ona je

plakala, a činilo mi se da sam i iz raznih pravaca čula još jecaja, još šmrcanja.

Još danas mogu dozvati u sjećanje ustajali miris toga toplog, blagoslovljenog naručja. Te meke, zaštitničke ruke koje su mi toliko trebale!

Kroz jecaje rekoh joj ime, i da imam 15 godina, a tada se sobom proširilo mrmljanje, a onda neizostavno pitanje: Tko te preslušao? Nisam mu znala ime, ali kad sam ga opisala, sobom se zloguko pročuo šapat: «Rifat! Pa baš Rifat!» U njihovu šaptu osjetila se tiha zebnja...

Ni danas ne znam je li mu to ime? Ili partizanski nadimak? Ali još i danas, 55 godina nakon tog susreta, osjećam nelagodu pri spomenu tog imena. Jesu li ga nazvali prema nekom neobuzdanom konju? Je li u jurišima bio tako neobuzdan? Čime je zaslужio taj nadimak? Ili je to muslimansko ime? Često sam razmišljala o tom. Ali ne samo o tom! Mnoge sam njegove postupke analizirala. I što je vremenski razmak veći, to su ta razmišljanja češća.

Preslušavao me samo noću. I to često. Ispričala sam mu na trećem, ili četvrtom ispitivanju sve što je htio (po savjetu moje zaštitnice) sve što je bilo i sve što je on već prije mog uhićenja znao, a on me je ipak svaki puta iznova, u pojedinosti ispitivao i stalno se igrao speletemom telefonskom žicom. Upotrijebio ju je već prve noći, a udarao me samo po nogama. Na mjestima gdje me je udarao moje su čarape prsnule, kao nožem prerezane, a na koži su ostajale plavo-crvene pruge. Kod prvih udaraca nisam plakala, puna srdžbe, inata, upornosti. Samo sam kod svakog udarca poskočila. Da sam i htjela nisam to mogla zaustaviti. Bila je to refleksna kretnja. A on se cerekao govoreći: «Gle kakav moderni ples? Boogie-voogie? Step? Ili slow-fox?!»

Kod svakog sljedećeg «ispitivanja» nestajao je moj prkos. Plakala sam i glasno jecala i isprekidano ponavljala: «Nije! Nije!» Je li to bio odgovor na njegova posprdna pitanja?

Nisam imala rupčića. Bale su mi curile, brisala sam ih, zapravo razmazivala već crvenim natečenim rukama, jer sam već prvih dana u zatvoru dobila ozebljive rukama i nogama. U cijeloj se Savskoj nije ložilo, a bio je prosinac. Teta

Duška (tako su zvali gđu Dobrčalić, a neki i Duša) mi je po povratku «s plesa» stavljala obloge. Upotrebljavala je oprane mjesecne uloške žena koje su se htjele odreći svoje «vrijedne imovine», a za nekoliko dana netko je već dobio neku mast kojom su mi mazale noge. Ja još tada nisam smjela primati pakete, jer još nisam potpisala zapisnik.

Dva zimska mjeseca «plesala» sam Rifatu. On se uvijek jednako cerekao. Kasnije su mi noge štitile nogavice pidžame, koju mi je majka poslala u prvom paketu. Bile su od žarko crvenog flanela (gdje gaje samo smogla). Jakna je bila od kockastog platna za muške košulje, a rukavi završavaju «manžetom» od istoga crvenog (da bude pasent!!!).

Kad su dolazili po mene, žene u sobi već su se rugale govoreći da me zove na ples i davale mi kojekakve savjete, a pale su i lascivne primjedbe na Rifatov račun. Mnoge nisam ni razumjela.

Nisam primijetila da se on ikad drugačije ponašao nego prvi puta. Bio je to ustaljeni ritual. Je li on u tom uživao? Je li se naslađivao? Je li bio nastran? Je li se osvećivao? Je li to vraćao udarce preko mene nekom tko je njega u djetinjstvu udarao? Što je to tjeralo mladog, naočitog, zdravog «crvenog pobednika» da tuče petnaestogodišnju djevojčicu???

Kad bi se saginjaо da zamahne, nisam osjećala ni miris alkohola, ni duhana, ni znoja. On je bio uredan, dobro ureden. Bio je tu neki miris brijačeg sapuna? Vodice za kosu? Ne znam. Strah pred boli nije mi dao da temeljito rasuđujem.

Izašla sam iz zatvora jer su se iz partizana vratile sestre moje majke koje su pripadale X. zagrebačkom korpusu. One su me osloboidle Rifata, ali su me često ispitivale o njemu i njegovim postupcima. Naročito me često ispitivao tetak Tomo. On mi jednostavno nije vjerovao da me je Rifat tukao. U svim razgovorima o tim batinama uvijek su mi upućivali isto sugestivno pitanje: «Što si ti njemu rekla kad te on udario?», htijući me natjerati da priznam da sam ja Rifata izazvala. Ja sam ponovno i ponovno ponavljala: «Nije mene Rifat udario, nego me je tukao!»

Prošle su godine. Taj isti moj tetak dospio je 1948. na Goli otok i tamo se susreo s Rifatom, također zatvorenikom. Tada mu je Rifat priznao da me je tukao.

Moj se tetak vratio s Golog otoka. No, Rifat je tamo izgubio život. Doznala sam za užasnu Rifatovu smrt: njegovi su ga drugovi kamenovali.

O JEDNOMU ŠAŠAVOM ZADRANINU

Piše: Bruno ZORIĆ

U ovome našem lipom dalmatinskom mistu ima puno pametnih, ali i dosta šašavih ljudi. Ja sam tija govoriti baš o jednom šašavom sugradaninu. Pametni me ne zanimaju. Šašavi su prvi počeli ovaj naš osloboditeljski domovinski rat, uzeli puške u ruke i pucali na četničke tenkove.

To je bila hrabrost. Puškom na tenkove. Ali, ovaj moj šašavi sugradanin, nije pucao na tenkove. On uopće nije pucao. Njegovo najjače oružje je velika jezičina i šašava mudrost.

Prvo je sam sebe stavio na čelo nove vlasti, sipao ka iz rukava šašave ideje, druge tira u akciju protiv dušmana i narodnih neprijatelja, a on je cilj vrime bila uz telefon, čakula, zapovida, beštima i tražila da mu donesu piće i masnu marendu. Kaže, ne može on zapovidati prazna želuca. I onda bi se njegovi poslušnici zatrčali, te u najbližoj birtiji kupovali marendu. Ako je bila dobra, namiga bi furbasto, a ako nije, bacaja bi je kroz funeštru.

To je bilo ratno doba od 90. do kraja desetljeća, ali sada poslin 2000. sasvim je druga pisma. Prije se domoga prvo vojne vlasti, a kako nije imao u glavi ni zrno soli, u njoj nije mogao ostati, pa je furbasto razmišlja kako bi se domoga civilne vlasti. I, uspijelo mu je.

Molija je Vlaje u HDZ-ovskoj vlasti da mu daju koju viđeniju dužnost, a sebe je proglašija kao narodnog heroja iz domovinskoga rata, podilija sebi činove i razna priznanja, stavlja dvosraku staž iz domovinskoga rata, nabavlja novi stan i auto, sagradila vikendicu, i pravo zapravo, on i nije tako šašav kako izgleda i kako bi mogla biti.

U gradu govore, kako je on pošten čovik. Kažu, nije se okoristija ka neki drugi. Doduše, priča se po gradu da je barem u deset upravnih odbora, da misečno bere najmanje 10 tisuća maraka, a da ni prstom ne makne, samo pita svaki mises, jeste li mi poslali ča na moj tekući račun.

Zatim se priča da ima puno dionica Zagrebačke banke, Tankerske plovidbe i čak Plive.

Priča se jopet da je kupija jednu razrušenu kuću i svašta ljudi pričaju. A on je šašav, kažu. Vraga je šašav, mislim ja, kad je sve to nabavlja u ovo malo vrimena. Šašav je čovik, onaj ki ništa nema. A on ima sve i jopet je šašav. I što je najgore. I sada kad se sminila vladajuća garnitura, on je jopet svaki dan u novinama, na radiju i televiziji, govori, pametuje, jezik mu se zapliće, ali on govori, laže i maže, takav je on. Želi se udvoriti novoj vlasti i možda mu i ona bude milostiva, ka ona prošla. Fali prve poteze nove vlasti, govori da su mudri i skoro da nije zapleska od radosti. Povjerljivi kažu, da je i u onom sustavu bija Bog i batina.

Svašta je moga raditi, ka i u ovom. Kako je naučio biti na vlasti, ne će biti čudo ako ga i ovi izaberu za novog zadarskog gradonačelnika.

Mogu vam reći i to, svoju staru zadarsku hadzezeovsku klapu nije sasvim zaboravija. S njima se potajno sastaje noću. Priko dana ga nima nidir, a uveče jede stare zalihe, stari posedarški pršut, pije paško bilo vino, bodulski slane srdele i sve ono ča je dobija u prošlim vremenima od mita i korupcije.

Vrag bi ga zna kakve je on skule završija. Furbast se i rodija. Kažu, kad se rodija, odmah je gleda na sve bande. Nije se zna opridiliti na koju će stranu livu ili desnu, oli bolje reći, oče li u livojare ili desničare. Kako je bija i osta razrok, čas gleda livo a čas desno.

Eto, to je taj moj stari poznanik najfurbasti čovik u cilom gradu. Vlast mu je od 1990. toliko omilila, da bi za nju sve da, jer i od nje je do sada dobro živjela. Njegova je furbasta filozofija, što više daš vlastima, više češ od njih i dobiti. Zato on upreže sve svoje moždane vijuge u glavi, kako bi privatija svakoga, koga stigne. Lupež je nad lupežima. Kad sam svome prijatelju Josi iz Debeljaka spominja njegovo ime, skoro da nije pa u afan.

Tribalo ga je vodon polivati, a kad se diga, jedino je moga reći: J... mu mater pokvarenu.

I to sam zaboravija vam reći. Bija je nedavno na televiziji. Ovoj našoj zadarskoj. Polemizira je s drugima. On jedno govori, a oni drugo. Osobito ga je jedna ženska toliko oprala, da se u svojoj gluposti i sam počea smijati i dobro zabavljati. Nije jadan shvatija da se svi govornici smiju njemu, pa kad su se svi smijali, on se počeo najglasnije smijati. Preteka ih je u smihu. Poslin su ga morali zaustavljati i moliti ga da se tako ne smije jer ča će reći cilj gledateljstvo zadarske televizije, kakav će on to dojam ostaviti ka predstavnik bivše hadzezeovske vlasti. A on tare oči od smjaja i govori kroz suze: je... mi se za njih, ja gledam samo na svoj trbuš. Sada saziva sastanke za novinare. Daje izjave, kako se HDZ u Zadru očistija od svih nepoželjnih članova i to onih hrvatskih nacionalista koji su stranki i osnovali na zadarskom području. Sve ostale strukture su ostale na istim pozicijama. On je jope zauzeja čelno mjesto.

Kaže, kad sam čelav, bit će na čelnom mistu. I tako jopet prdeka svojim nerazgovjetnim, nemuštin jezikom. Govorni organi u ustima su mu oslabili, nima zubi, a jezik mu se produžila pa visi niz čeljust, te ne može lipo ni normalno govoriti, ka svi drugi normalni ljudi, već sipa beštima, mlatara rukama, lupa nogama, diže se i dere, pa da ni mimike i gestikulacije, niko ga ne bi ništa razumija, a ionako ih ima malo na njegovim novinarskim konferencijama.

Još cu samo to spomenuti. Jedan je sastanak završija s ričima: DOLJE NARODNI NEPRIJATELJI. Možda je pobrka terminologiju i zaboravija u kojem vrimenu živi. Svi su ga pogledavali i okričali su se na sve bande, da vide te nove narodne neprijatelje. A njih nigdi, uvukli su se u rupe. Možda je čuja da se kanu izvući iz rupa, pa ih je na vrime htija upozoriti što ih čeka od ove nove hrvatske, poglavito zadarske vlasti.

Vidit ćemo kako će se on snaći u ovom novom vrimenu.

Budite strpljivi, javit ću vam.

Zdravi bili pa vidili. □

DVIJE SUBOTIČKE PRESUDE (1948. i 1972.)

Uvodne proslovne pripomene

Nisam nikada pomiclao objaviti podatke o dvije pokvarenjačke (političke?) subotičke presude izrečene «U ime naroda». Držao sam se uvijek načela da o sebi, o svojim patnjama, nedaćama i bolima ne treba javno govoriti, niti je uputno jadikovati nad minulim zbivanjima i prošlim neugodama. Ne prihvaćam, naime, načelo «kapitaliziranja» patnje, progona, prijezira. Nisam odstupao od svojih uvjerenja, svjetonazora i spomenutih načela. Stoga se može činiti da ovom raspravom odstupam od netom spomenutih zasada, jer u raspravi o dvije subotičke presude (1948. i 1972.) govorim o sebi. Ne mogu sebe isključiti iz građe o kojoj raspravljam, jer sam u nju osobno utkan, ugrađen (možda «građe» i ne bi bilo, da nisam trebao - morao? - biti «glavni»). Izmičući osobnom tumačenju zbivanja 1948. kad se «slavom ovenčana» komunistička vlast utvrđuje, kao i događanja sedamdesetih godina XX. stoljeća kad opozicija učvršćenim «bratstvom i jedinstvom» ne nalazi za rješenja svojih nutarnjih, proturječnosti, prepustit će riječ «javnom tužitelju» i Okružnom судu u Subotici.

Budući da sam sačuvao obje presude u kojima sam nositelj kaznenih postupaka i spomenutih presuda, trebam priopćiti da sam rođen u Bačkoj, u Tavankutu nedaleko Subotice; djetinjstvo i mladost proveo sam u Žedniku; od 1. listopada 1940. najprije kao sveučilištarac, a zatim intelektualac živim do danas u Hrvatskoj. Spomenuti podaci nisu suvišni ako se ima na umu da su obje presude (i kazneni postupci provedeni) izrečene u «metropoli bačkih Hrvata». Pravnici su mi govorili, da me je «vlast kidnapirala». Nažalost, sasvim u skladu sa «zakonima» kod prve uhiđbe vezane su mi ruke žicom, a god. 1972. odvezena sam u Suboticu s lisičinama na rukama.

Na prigovor branitelja da subotički sud nije «nadležan» slijedio je jednostavan odgovor: sud o tome ne će ras-

Piše:

Dr. Ante SEKULIĆ

pravljati. Rekoh, da nikako ne želim optuživati ili gnjevno grditi koga «od vlasti», ipak sam morao spomenuti stano-vite činjenice. Možda će morati spomenuti usputno još koju, bude li potrebno.

Rana jesen 1947.

Sve je počelo jednostavno: stiglaje jesen na bačke ravnice, zreli kukuruzi čekali su berače, a učitelji (većinom mlađi ljudi) i profesori spremali su se za početak obuke. Brojni su stigli u svoj zavičaj iz zagrebačkih učiteljskih škola i s mudroslovnog fakulteta. Odlučnost za povratak poticali su iz rodnog kraja pa nije teško bilo

Dr. Ante Sekulić

spremiti kovčuge i početi s radom među svojima. Mladi su ljudi vjerovali da im je nakon odlaska osvajača mjesto među suzavičajnicima. Gorljivost i spremnost za rad bili su golemi što svjedoči i pokušaj pokretanja glasila «Mladi učitelj». (Osobno imam dvije - tri stranice, potpune brojeve jamačno nitko nema). Među učiteljima iznimno je bio zauzet Alojzije Poljaković (Lozija), aprihvaćali su ga svi mlađi naraštaji učitelja. Okupljali su se, raspravljali o radu (knjigama, papiru, pisaljkama i sl.). Spomenuti Poljaković je bio do 1941. član hrvatske vjerske križarske organizacije (u ono doba s njim je

među malim križarima radio Mirko Vidaković, kasnije javni narodni tužitelj). Teško je utvrditi tko je «pratio» rad Poljakovićev i mlađih prosvjetnih djelatnika, ali «netko» je možda bio i «među neprijateljima oslobođilačke narodne vlasti».

Jesenski lov započeo je 3. rujna 1947. Junački napad započeo je sunčanoga jesenskoga dana uhiđbom Vojislava Pešuta (1923.), Alojzija Poljakovića (1924.), Ante Sekulića (1920.) Ivana Kujundžića (1912.), Šime Stantića (1922.), Stanka Stanica (1911.), Josipa Dulića (1921.), Dragutina Milonju (1924.), Ružicu Draženović (1924.), Franju Vučkovića (1911.) i Aleksandra Ivica (1912.). Spomenuta skupina uhićena je u vremenском razmaku od 3. rujna do 24. prosinca 1947. Uhićenik Josip Tili je bio oslobođen 17. ožujka 1948.

Međutim, u spomenutom razdoblju uhićeno je oko 120 mlađih osoba većinom intelektualaca (sveučilištarci, profesori, svećenici); među uhićenima su bili također uglednici poput dr. Mihovila Katanca, Miće Skenderovića i dr.

Prva skupina izvedena pred Okružni narodni sud u Subotici bila je prije spomenuta (jedanaest osoba). Moj uhiđbeni nalog je napisan cirilicom, a dogodio se 5. rujna 1947. oko 8 ujutro; vezan sam žicom - kako spomenuh -, a odveden sam u subotičku tamnicu.

Tužitelj je podigao optužbu pod br. K93/48. Okružni sud je vodio spise pod Posl. br. 93/48, a ročište je održano srednjem ožujku 1948. Optuženi su izvedeni pred sud "zbog krivičnog djela iz Zakona protiv naroda i države". Predsjednik sudbenog vijeća bio je dr. Janko Žunec, porotnici su bili Marko Šlezak i Tome Gadžur, a osim potrebnog osoblja (bilježnika, stenografa) za sudačkim stolom sjedio je također Balint Vučkov, pravnik i pisac (osobno sam bio neugodno iznenaden). Rasprava pred sudbenim vijećem održana je 15., 16. i 17. ožujka 1948. u sobi br. 17 (velika sudbena dvo-

rana). Pred sudom sam se našao 15. ožujka kao 7. optužnik. Javni tužitelj okruga subotičkog bio je Ivan **Vuković**.

Dvorana u kojoj se održavao "usmeni javni pretres" - kako piše u presudi - bila je ispunjena ljudima nahušanim, neraspoloženim prema optuženicima. Uz unebesno pjevanje "proleterskih pjesama" ("Amerika i Engleska / bit će zemlja proleterska"), ratoborne pokliče: "Na vješala!", "Na smrt!" i sl. Kada sam ulazio u dvoranu urlikali su (žao mi je što rabim takav izraz, ali ne znam boljega) da sam "onaj pravi", da su mi ruke "krvave do lakata" i sl.

Slušao sam od tužitelja da sam u lipnju 1944. u Zagrebu s optuženim Vojislavom **Pešutom**, Josipom **Dulićem** i "nekim Pericom **Vidakovićem**" osnovao četvorku čiji je cilj bio borba protiv NOP-a, protiv njegovih osnovnih načela, a naročito protiv bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda pa je "razvijao svoju zločinačku delatnost" i kasnije potpoma-gao "zločinačku delatnost". Tako sam, dakle, počinio "krivično delo iz čl. 3. tač. 8. Zakona o krivičnim delima protiv naroda i države".

Optužba protiv prve uhićene skupine, spomenute jedanaestorice, krenula je od tvrdnje da su mlađi intelektualci zločinci koji svojim djelatnostima "razvijaju zločinačku delatnost" te "unose zabunu i pometnju u narod pozivajući na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja u zemlji i na vršenje razbojničkih dela, ubistava i terora" (str. 2., **Presude**).

Dužan sam ispriku čitateljima zbog jezika u navodima. Optužba i presuda pisani su ekavicom, beogradskim pravopisom i sačelima srpske stilistike. (Službenici OZNE i istražitelji bili su Srbi, zapisnici saslušanja pisani su srpskom ekavicom).

Svi uhićeni, a poglavito optuženi, padali su "ilegalnim grupama ustaško-križarske organizacije u Subotici" (str. 2. **Presude**), poneki iz skupine "prikupljali su oružje", pripremali su "teror i banditizam protiv postojećih ustanova i istaknutih ličnosti našeg javnog i društvenog života" (V. Pešut, Al. Poljaković, I. Kujundžić, Š. Stantić; usp. str. 2., 3. i 4. **Presude**). Neobičnim spletkama službenika OZNE svi optuženi su "udruženi" u radu

protiv "postojećeg državnog i društvenog uređenja" (str. 4. **Presuda**).

U "klero-fašističku, ustašku" skupinu utrpana je "špijunaža u korist neprijatelja naših naroda" (V. Pešut, str. 2., Fr. Vujković, str. 4, **Presuda**). U optužbama i presudi prepleću se nespojivi pojmovi, sadržaji i zamisli; u Presudi su klerofašizam, fašizam, ustaštvo, ustaško-križarske organizacije, ustaško-mačekovske terorističke bande (u Zagrebu i Subotici), izdaja, razbojništvo, banditizam, zločinačka djelatnost. Ne radi se o maštotnosti Ivana Vukovića, tužitelja, niti dr. Janka Žuneca i sudbenog vijeća, nego je takav zastrašujući rječnik prevladavao u tisku, govorima, nastupima poslušnika državnog sustava, u ustanovama, školama, na sastancima u ulicama, odborima i školama.

Rječnik kojim se god. 1945. - 1949. služe stranački (partijski) i državni službenici smisljeno je i silovito unosio nemir, strah, nesigurnost: trebalo je u ono doba svakoga uvjeriti da je grješnik, izdajica, narodni neprijatelj, zločinac komu se može suditi, uništiti ga i zbrisati s lica zemlje; optužba i tužitelj nisu dužni dokazivati svoje "mišljenje", a optuženik je mogao pokušati svoju obranu temeljiti na činjenicama što mu nikako nije jamčilo uspješnost, pače utvrđivalo je postojanost tužitelja da mora biti osuđen.

I dok su ostali uhićenici još čekali "svoje dane" u čelijama subotičke tamnica, prva skupina je čula svoju budućnost u presudi izrečenoj 17. ožujka 1948. Kazne su bile od 13 godina do 6 mjeseci (jedan je oslobođen, kako je spomenuto). Najtežu kaznu ponio je Ivan **Kujundžić** (13 godina + 5 godina gubitka građanskih prava), slijedila je kazna Vojislava **Pešuta** (10 godina + 2 godine gubitka građanskih prava); Alojzije **Poljaković** je dobio 8 godina tamnice i 2 godine gubitka građanskih prava, Franjo Vujković je dobio također 8 godina tamnice i 3 godine gubitka građanskih prava, Stanko **Stantić** osuđen je na sedam godina tamnice i 3 godine gubitka građanskih prava, Šime **Stantić** je dobio 6 godina tamnice i 2 godine gubitka građanskih prava. Ostali su optuženi dobili kazne od 3 godine pa do 6 mjeseci (A. Sekulić), jedan je - kako napisah - bio oslobođen (kasnije se našao izvan državnih granica). Svi su optuženici

proglašeni **krivima**, budući da su "počinili krivično delo" (izdaja, špijunaža, rušenje bratstva-jedinstva, zločinački rad, obaranje državnog uređenja i sl.)

Trebalo bi razmišljati o "učinkovitosti" kaznenog postupka i presude na pojedine osobe. Prohладnoga ožujskog dana 1948. mlađi ljudi izvedeni pred sud obilježeni su i isključeni iz zamišljene i očekivane budućnosti, građanske ravno-pravnosti i osobne sigurnosti. Danas, tijekom srpnja 2000., većina osuđenih spomenutog dana već počiva u miru.

O sebi u danima koji su počeli u ranu jesen 1949., ne želim pisati, ali nekoliko podataka sam dužan priopćiti, ne optužujući koga, niti ga ispričavajući. Dan moje uhidbe bio je petak 5. rujna 1947. Lijep jesenski dan: sunčan i ugodno topao. Bio je prvi petak u mjesecu. Krenuo sam, dolično obučen (pomalo svečano) za početak školske godine (za svakoga mlađog profesora to je jamačno značajan dan). No, uhićen sam, vezan žicom i iz Sombora autom prevezen u subotički zatvor. Usputno je bilo doživljaja kojih se ne želim sjećati (premda sami naviru). Najprije sam smješten u neku gornju čeliju sa zatvorskim otvorom prema gradskoj vijećnici. Zaključan, vezan čekao sam slijed događaja. Uskoro se pojавio stražar, a za njim je ušao u vojnoj odori suhonjav čovjek s časničkim ("oficirskim") oznakama. Nakon što se stražar povukao, neznanac me upitao tko sam, a zatim zašto sam u zatvoru. Rekao sam da ne znam, a neznanac mi se približio, opso-vao nešto krupno i hraknuo mi u lice, zatim je izišao. Uz osjećaj, duboki osjećaj poniženja, nisam mogao sebi protumačiti što mi se dogodilo; ipak pokušao sam vezanih ruku obrisati bljuvotinu s lica. Pred sobom sam se osjećao jadnim, prezrenim, poniženim pa i uvrijeđenim. Do danas nikako ne mogu zaboraviti taj osjećaj, niti moje pokrete kojima sam nespretno otiraо "osloboditeljsku" bljuvotinu.

Uskoro sam iz prve gornje čelije pre seljen u prizemnu br. 1 (subotički je zatvor bio za bombardiranja pogoden, no i onako nesaniran primao je utamničenike). I počeo je "novi" život: prva noć (čuju se jauci iz susjednih čelija), drugu noć (sve intenzivnije čutim nemoć, pogibelj; valjda

i strah) ... i prvo "saslušanje" 8. rujna bilo je podnevnu (istoga dana krenula je teta Matilda na hodočašće u Aljmaš - "Bili Aljmaš" - nedaleko Dalja). Koja i kakva pitanja? - Nisam ni u dalekim snovima pomisljao da se tako može ispitivati". (Istražiteljevo ime pamtim i temeljitu pljusku na svršetku "razgovora").

Znatiželja motritelja bila bi djelomice zadovoljena, ako bih se upustio u pričavanja dnevnih zatvorskih zbivanja. No, od toga ne bi bilo koristi, a nisam siguran u svoju smirenost u kazivanju. Ipak, noć 3. listopada bila je neobična: upala su dva potpuno nova čovjeka u kožnim, policijskim kaputima (razlog je bila moja "tvrdoglavost", "glupost", "zatucanost" i sli.). Moram priznati: bio sam tjelesno iscrpljen, oštećen, ali ipak ostao sam "svoj". Nekoliko dana poslije, 15. listopada u pratinji zatvorskih stražara prevezen sam u zaprežnim ambulantnim kolima u bolnicu (stara!), u zgradu zaнутarnje bolesti. U bolesničkoj posebnoj "sobi" uz dva stražara (jedan pred vratima, drugi uz uzglavlje) povjeren sam liječniku dr. Vinku Perčiću. Ne znam što su mu rekli, u svezi čega su me "preporučili". U bolnici sam pod nadzorom stražara i liječnika ostao do početka studenog (boravak mi je koristio, jer sam dobivao hranu, viđao osoblje i sl.).

Moram zabilježiti posebni događaj.

Jednoga jutra, rano, ušao mi je u bolničku sobu msgr. Blaško Rajić; stražaru je rekao neka se makne; sagnuo se nada mnom, poljubio me i zaplakao. Rekao mi je, neka se ispovijedim, a on da će uz pričest udjeliti i posljednju pomast (bolešničko ulje). Obavili smo taj susret bez oklijevanja. Nakon njegova odlaska razmišljao sam o sebi, što se događalo i što će se dalje zbivati sa mnom. Blaško Rajić je sebi mogao dopustiti takav "prodor" u bolnicu, jer ga je vlast cijenila kao uglednika i čovjeka koji je vazda branio svoj zavičaj. No, vjerujem daje dr. Perčić (obiteljski osobni znanac) pomogao i pridonio takvu rješenju. Dakako, uskoro sam bio vraćen u zatvorskú čeliju. Opet moram priznati, da mi je žao što nema među živima ni Blaška Rajića, niti Vinka Perčića koji bi o tome mogli iscrpnije govoriti. A moja raspoloženja, čuvstva, razmišljanja nisu toliko zanimljiva da bi koga privlačila, poticala.

Presuda ožujskog dana 1948. bila je dalekosežna, ali uhidba je bila predvidiva:

bio sam 1938., 1939. i 1940. na čelu hrvatskih udruga u kojima su se okupljali, djelovali mladi ljudi iz moga zavičaja; predvodnički položaj nije uvijek bio ugodan. Sudjelovaо sam u svim hrvatskim uljubenim, političkim zbivanjima, u našim udrugama (Matica subotička, HKUD "Neven", Pučka kasina, Bunj. momačko kolo i dr.); sjedio sam i radio u uredništvima "Sub. novina", "Kola mladeži", "Sub. Danice", "Klasu naših ravnih" - i tako bih mogao nizati činjenice o sebi (sebičnost?). Početkom 1941. objelodanjena je moja zbirka posvećena "mladosti bačke Hrvatske". Obišao sam cijelo bačko područje, a za vrijeme madžarske uprave spomenutim područjem obišao

balo puno rada, domišljatosti i odreknuća. Kamo sam se god kretao, pošiljka "državnih organa sigurnosti" me je pratila svugdje (u Sinju, Pazinu i Virovitici), a kad sam osnovao obitelj ništa se nije promijenilo. Ruža Crnković, prije vjenčanja je pozvana na "priateljski razgovor" i s preporukom dame se okani, jer sam zločinac. O svome životu, svojoj svagdašnjici ne želim pisati, niti povjeravati općinstvu svoju životnu povijest. Obećao sam sebi (i drugima) sačuvati spomen o nevjerojatnim postupcima prema bačkim Hrvatima među kojima sam se našao kao "idejni začetnik" (riječi Josipa Malića) i "najperfidičniji čovjek" (Tomislav Vidaković, tužitelj)

Stare bunjevačke kuće u Žedniku

sam sva naša naselja s onu stranu trijanton-ske granice. Račun je trebalo platiti. Kada? Kako?

Bilo mi je jasno da će prije ili kasnije "upasti u nevolju". No, u prvom naletu obračuna s hrvatskim mlađim intelektualcima nisam bio u Subotici. Prema izrečenoj kazni znao sam da moram na drugi način platiti račun. Odgoda do prve prigode. Do prve predstave u kojoj će održati namijenjenu ulogu. Bolnu.

Kasnja jesen 1972.

Život je tekao "normalno" u okvirima komunističkog poretka u kojemu je tre-

Ipak moram priopćiti podatak da mi je u travnju 1966. umrla supruga Ruža Crnković, ostavljajući sina Antu i mene same. Svojim razmišljanjima i odlukama želio sam zaštititi i zakriliti našega sina. Pazio sam i čuvao se "izazovnih" nastupa, rasprava i čina koji bi me uklonili od jedinca. Znali su to prijatelji, rodbina i suradnici. Na Akademiji u Rijeci obavljao sam gorljivo svoje dužnosti, sina sam bio upisao u gimnaziju na Sušaku (Rijeci). Vjerovao sam u mirniji i znanstveno bogati život. No, želje i nade bile su privid. Ne prepričavajući zbivanja sedamdesetih godina u Domovini, posebice u Rijeci, pokušavam nizati slijed događanja.

U prosincu 1971. bujica društvenih zbijanja, lom i poniženje ljudskih života. Prisjećao sam se svojedobno izrečene misli (prijetnje) Kamenka **Markovića**, najprije visokog stranačkog (partijskog) dužnosnika, a zatim u ondašnjem Saboru: "Mi sve možemo." Rekao mi je to u prostorijama virovitičkog komiteta, koji se nalazio na prvom katu iznad ondašnje banke. 1 doista, 15. siječnja 1972. oko podneva stigli su službenici državne sigurnosti iz Rijeke i u mome stanu (Delnice, Krašova 23) obavili premetačinu. Oduzeli su mi rukopise mojih predavanja (40 omota "fascikla", petnaest rokovnika iz prošlih godina i božićne čestitke koje su stigle, nekoliko knjiga, Bibliju), za sve sam dobio pismenu potvrdu (bez točne oznake koliko je čega oduzeto) s riječima da će mi biti vraćeno. Do danas nisam dobio oduzete predmete (službenici su većinom pokonjici).

Do 20. lipnja 1972. bio sam dvaput na razgovoru sa službenikom državne sigurnosti u Rijeci g. Merdžanićem (umro je prije nekoliko godina); na drugom razgovoru bili su nazočni (dvojica) službenici sigurnosti iz "Vojvodine" (jedan je bio G. Vidaković, ali nije bio bunjevački Hrvat). Na tom susretu upitao sam što će biti sa mnom? Odgovoreno mi je dajoš nije odlučeno (bilo je to krajem travnja).

19. lipnja 1972. navečer telefonirao mi je "milicijski" poglavar Gazibara, neka sutra ujutro u 8 sati budem u "milicijskoj stanici".

Stigao sam doista točno u 8 sati, ali kako sam pred spomenutom zgradom video "bubu" subotičke registracije, nisam se nadao bezazlenosti.

I doista, kad sam prešao ulazna vrata "milicijske stranice" prišao mi je u odjeći i s oružjem nepoznati službenik i odveo me u prostoriju u kojoj su bile nepoznate osobe od kojih mi je jedna priopćila da sam uhićen te neka potpišem uhidbeni log (ispisan ekavicom ali latiničkim pismom) s potpisom suca istražitelja iz Subotice. Trebao sam ispružiti ruke za lisičine, ali je delnički glavar rekao neka mi u prostoriji ne stavljaju lisičine na ruke. U tim trenucima prožimala su me razmišljanja: što će biti sa sinom, zašto to čine

ljudi iz Subotice kad sam ja građanin, službenik Hrvatske, te što slijedi nakon svega? Pitanja i misli - suvišni u trenutku kad više ništa nije bilo važno, osim zamisli i odluke onih "koji sve mogu", kako me je davno poučio moćnik.

Dopušteno mi je s pošte telefonirati dr. Lavu Znidarčiću, branitelju i prijatelju, o svemu što se događa, zatim sam mogao u pratični stražara zaključati stan i predati ga obitelji **Mađer** (u istoj zgradi). Zatim ulazak u auto, lisičine na ruke i put dalje, jako daleko; u daleku Bačku, ravnu Bačku. Bio je divan lipanjski dan, okrenuo sam se kad smo stigli na državnu cestu — planine su se kupale u raskoši sunca.

U autu nije bilo razgovora sa mnom. Pratitelji su se odmorili "Kod starih hrastova", a navečer oko 18 sati našao sam se u subotičkoj zatvorskoj ćeliji, ovoga puta na II. katu. (U njoj sam ostao punih deset mjeseci do "prebacivanja u mitrovački zatvor").

Sljedećeg dana, 21. lipnja 1972., s lisičinama na rukama, našao sam se pred sucem istražiteljem Aleksandrom Radičevićem, Srbinom, koji mi je predložio prijedlog sigurnosnih službenika i obavio je "istragu" u skladu s predloženim tekstom. Dug razgovor. Naporno. Neugodne, nevjerojatne optužbe. Oko 14 sati vraćen sam u ćeliju obogaćen novom spoznajom: sa mnom su u zatvoru prof. Bela Gabrić i prof. Juraj Lončarević iz Zagreba. Nisam više išao "na razgovor" istražitelju A. Radičeviću. Rješenje o pritvoru za mjesec dana mi je uručeno, u srpnju mi je pritvor produžen na tri mjeseca. Izvan ćelije nisam izlazio nikamo, samo sam 15. kolovoza, na blagdan Velike Gospe izveden u zatvorsko dvorište, postavljen sam uz jablan, u sjaju i žaru sunca (bojao sam se nesvjestice) ostao sam petnaestak minuta. Više nisam imao prigode izlaziti "na šetnju". Posjetio me je dvaput branitelj dr. L. Znidarčić i njegov subotički zamjenik dr. Stjepan Gabrić, dvaput me je posjetio sin koji je iz Rijeke (iz Delnice) stizao na susret. Novine sam ("Vjesnik") dobivao, ali uvijek sa zakašnjenjem od dva-tri dana.

Dani su se nizali do početka listopada kada mi je uručena optužba.

Nije bilo nikakva iznenađenja: javni tužitelj je ispisao sve tužbe, koje će kasnije Okružni sud u Subotici javno priopćiti 16. studenog 1972. i zatim sročiti na 42 stranice (A4). U usporedbi s pelir papirom god. 1948. sada je presuda uredno prepisana na 80 gramskom papiru s proredom. Možda bih trebao razmišljati da je u razmaku od dvadesetak godina "izgrađenoga i učvršćenog bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda" napredovala tehnika, a tehnička pomagala su pridonijela mogućnosti da se spisi mogu uredno pročitati.

Presuda Okružnog suda u Subotici, izrečena U **ime naroda** ima svoj Posl. broj I. K. 156/72-40. Predsjednik Sudbenog vijeća bio je Andrija **Kujundžić**, sudac Ištvan **Orsag**, a članovi vijeća - porotnici bili su Jožef **Makai**, Albe **Ostrogonac** i Žarko **Rakić**, bilježnik (zapisničar) Marija **Kutuzov**.

Optuženi smo bili: Ante Sekulić, Bela Gabrić i Juraj Lončarević, a rasprava se vodila na temelju optužnice OJT-a Subotice broj Kt 160/72. od 19. rujna 1972. Za svu trojicu piše da su učinili kaznena djela iz čl. 119 Kaznenog zakonika stav 2 što znači "izazivali su nacionalnu, rasnu ili vjersku nesnošljivost, mržnju ili razdor", a Ante Sekulić se još ogriješio o član 174. Kaznen. zakonika "povredom ugleda države, njenih organa i predstavnika".

Branitelji optuženika bili su dr. Lav **Znidarčić** iz Zagreba (A. Sekulić), Zdenka **Jug Režek** iz Zagreba (J. Lončarević), Bela Bačlija iz Subotice (B. Gabrić).

Tužitelj (Tomislav **Vidaković** i Marko **Milašin**) izveli su pred sudbeno vijeće svoje svjedoke, posebice protiv A. Sekulića. Bili su oni iznenađenje i nova, bolna spoznaja, saznanje o nama kao narodnoj zajednici. Spominjem ih: Geza Kikić, dr. Tome Vereš, dominikanac, Gabrijela Šabić, Ištvan Szentgyorgyl. U svojim razmišljanjima o svjedocima ne želim pisati; neki su od njih jamačno živi; nije pristupio pozvani Petar Šarčević, ravnatelj Hrv. narodnog kazališta u Zagrebu,

(nastavit će se) •

Uspomene Štefa Dolenca (VI.)

134 GODINE ROBIJE

Taj dugo sa zebnjom i neizvjesnošću očekivani dan je došao. Bila je subota 14.travnja 1951., kad smo se svi odjeveni u vojničke odore našli u sudnici, postrojeni u red prema rednim brojevima iz optužnice. Dosta nas optuženih se je tada vidjela prvi, ali i posljednji put u životu. Kako smo jadno i bijedno izgledali, nije potrebno opisivati.

Vojni sud bio je ovako sastavljen: "major BOŠKOVIĆ A. DIMITRIJE kao predsednik veća, sudije porotnici: major DIMITRIJE RADOVAN i stariji vodnik ASIM ROVČANIN, sekretar suda CELAR STRAHINJE kao zapisničar, te branioci za prvu trojicu optuženih major STEVAN MILOŠEVIĆ, a za ostale optužene kapetan VELJKO NIKOLIĆ i na kraju zastupnik optužnice ZDRAVKO ŠIMUNOVIĆ. Presuda je nakon vrlo kratkog saslušanja glasila:

Krivi su i osuđuju se zbog krivičnog djela iz čl. 3. toč. 8 ZKDMD i čl. 29 st. 1 ŽVKD i to:

1. STJEPAN ŠARAMPOVEC, vojnik V.P.8611 Valjevo, rođen 24.9.1928. u Novigradu Podravskom, suđen na 16 godina lišenja slobode sa prinudnim radom i na 4 godine gubitka građanskih prava (umro);

2. IVAN LJUBIĆ, desetar V.P. 2688 Skoplje, rođen 1.1.1928. u Novigradu Podravskom, suđen na 14 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 3 godine gubitke građanskih prava (umro);

3. IGNAC GRAHOVAC, vojnik V.P. 8944 Trstenik rođ.18.10.1927. u Novigradu Podr., osuđen na 13 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 3 god.gubitka građanskih prava (umro);

4. STJEPAN DOLENEC st.vodnik V.P. 1448 Bjelovar, rođ.7.1.1929. u Novigradu Podr. osuđen na 13 god.lišenja slobode s prinudnim radom i 3 g.gubitka građanskih prava;

5. BOŽIDAR VRTIPRAH mlađi vodnik, V.P.7710/5 Beograd, rođ.23.8.1928. u Koprivničkim Bregima, osuđen na 12 god.lišenja slobode s prinudnim radom i 2 god. gubitka građanskih prava;

6. ĐURO PETRAS, vojnik V.P.4026 Tetovo, rođ.22.3.1929. u Novigradu Podr., osuđen na 4 god.lišenja slobode s

Piše:

Stjepan DOLENEC

prinudnim radom i 1 god.gubitka građanskih prava. On jedini između nas je oslobođen optužbe, da je neutvrđenog dana i mjeseca 1947 god., preko Franje Klasan pribavio jedan pištolj marke "VIS" (umro);

7. STJEPAN ŠANDOR, vojnik V.P. 8511 Valjevo, rođ. 16.11.1929. Višnjevac Bjelovar, osuđen na 6 god.lišenja slobode s prinudnim radom i 2 god.gubitka građanskih prava;

8. IVAN FURDEK, vojnik VP.2456 Tuzla, rođ.21.6.1928 u Novigradu Podr. osuđen na 12 god. lišenja slobode s prinudnim radom i 3 godine gubitka građanskih prava;

9. ANĐELKA RANOLOVIĆ, službenica u Mesnoj zajednici Novigrad, rođena 25.12.1926. Veliki Bastaji, osuđena na 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom i 2 god.gubitka građ.prava;

10. MILKA BALAŠ, domaćica, rođ.20.5.1928 u Koprivničkim Bregima, osuđena na 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom i 1 god.gubitka gradanskih prava (umrla);

11. IVAN RADOTIĆ, radnik-obućar, rođ. 19.10.1926. u Novigradu Podr.osuđen na 8 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 2 god.gubitka građanskih prava (umro);

12. STJEPAN IG REC, mehaničar,rođ.8.8.1927. u Donjem Miholjcu, osuđen na 8 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 2 godine gubitka gradanskih prava (umro);

13. BOLTO DUGA, rođ.6.1.1931. u Novigradu Podr.,osuđen na 6 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 2 godine gubitka građanskih prava (umro);

14. SLAVKO KUMRIĆ, stolarski pomoćnik, rođ.24.7.1927. u selu Cerje, kotar ("srez") Ivanec, osuđen na 6 god. lišenja slobode s prinud.radom i 2 godine gubitrka građanskih prava;

15. STJEPAN SELIČANEĆ, zemljoradnik, rođ.4.8.1911. u Kotoribi, osuđen

na 10 god. lišenja slobode s prinudnim radom i 3 godine gubitka građanskih prava.

"Ilegalna ustaška organizacija"

Presuda je glasila da smo krivi što smo oformili u Novigradu Podravskom ilegalnu ustašku organizaciju u vremenu od 1946. do studenog 1950., radili na okupljanju neprijateljski raspoloženih elemenata, širili neprijateljsku propagandu, prikupljali i rasturali neprijateljski propagandni materijal, pisali po zidovima kuća neprijateljske parole, kidali izborne plakate, skupljali oružje, a sve ovo u cilju nasilnog obaranja postojećega državnog i društvenog uređenja u FNRJ.

Nakon vrlo kratkog usmenog izjašnjavanja nije bilo razlike između optužnica i presude. Naše izjave su bile istovjetne: "Ne osjećamo se krivima i ne ćemo se žaliti!"

Za vrijeme toga kratkog suđenja, gdje nam je izrečena kazna od 134 godine lišenja slobode s prinudnim radom, ja sam nakon moje kratke izjave, jednostavno zaspao na stolcu (bilo je toplo), ali to je primjetio sudac i za kaznu sam ostali tok suđenja morao pratiti u stavu "pozor" ("mirno"). Nisam se baš držao te naredbe, jer mi je bilo svega dosta, već sam neprestano prebacivao s noge na nogu onu moju skromnu tjelesnu težinu.

Radi prostora, kao ilustraciju želim samo doslovce citirati dio osude koji se na mene odnosi:

"a) Juna 1945 godine prepisivao je govor bivšeg ministra izbjegličke vlade KRNJEVIĆA u 6 primjeraka u kojem je pozivao narod na se digne na ustanak i da obore uređenje FNRJ-e,u cilju širenja neprijateljske propagande i okupljanja neprijateljski raspoloživih elemenata.

b) Koncem 1946 godine povezao se s optuženim Šarampovcem Stjepanom sa kojim se dogovara, da radi na okupljanju omladinaca, bivših pripadnika Ustaške mladeži, te zajedno odlaze kod XI. optuženog Stjepana Seličanec u Kotoribu radi povezivanja, a nakon toga, u svrhu ostvarenja ilegalne organizacije, čiji je

član postao, nabavio je jedan pištolj, odnosno pušku i jedan pištolj marke FN.

v) Odlaskom u vojsku opt. Stjepana Šarampovca, kao i nakon njegovog odlaska u vojsku oktobra 1949. godine, održavao je pismenu sa opt. Stjepanom Šarampovecom, obavešćujući se međusobno o prilikama i podržavajući jedan drugoga o stanju u borbi protiv FNRJ-e "Za poglavnika i dom SPREMNI!"

Osvrt na osudu

Ukratko o ove tri točke. Ad a) U lipnju 1945. nisam mogao taj famozni govor ministra Krnjevića ni prepisati, jer u to vrijeme nije ni postojao, a niti sam ga mogao prepisati na stroju u mlinu, jer sam tek 5.7.1945. počeo raditi kao pomoćni pisar u spomenutom mlinu.

Ad b) Točno je da sam zajedno sa Stjepanom Šarampovcem posjetio našega nekadašnjeg voditelja Križarskog bratstva u našem Novigradu u njegovoj Kotoribi. Imali smo i o čemu razgovarati nakon Bleiburga i Križnoga puta, ali o stvaranju neke organizacije, nije bilo ni govora. Što se spomenutoga oružja tiče, ono je našla moja mama prilikom pranja rublja u potoku Komarnica, koji je protjecao ispod našega dvorišta, ali to je bilo neispravno oružje, a ja sam ga ipak sačuvao i sakrio s nadom da će ga kad tad oposobiti.

Ad v) Održavao sam pismenu vezu sa svojim priateljem Stjepanom Šarampovcem i u toku 1948., a rjeđe u 1949. godini. U pismima smo se uistinu pozdravljali našim omiljenim i u našoj mladosti naučenim pozdravom: " Za poglavnika i dom spremni!" Izjavu na Vojnom sudu da se ne osjećam krivim nadopunio sam riječima :" Za vrijeme istrage, koja je bila kao i sve u ono vrijeme vođena istraga, bio sam u stanju potpisati sve što su od mene tražili neumorni istražitelji i to iz jednostavnog razloga, da se to maltretiranje čim prije završi, a onako mlad, neiskusan i naivan, vjerovao sam da će se na Sudu u dokaznom postupku i uz prisustvo svjedoka, utvrditi prava istina."

Kakva je to teška zabluda bila!??

(nastavit će se) •

SMRT STJEPEANA UROIĆA: CRVENA "PRAVDA"

"Stjepan Urović, seljak iz Repušnice, bio je za vrijeme stare Jugoslavije istaknuti pristaša i funkcijer Hrvatske republikanske seljačke stranke. Često se javljao svojim člancima u 'Seljačkom domu'. U njegovim političkim nazorima bilo je i pravaške orijentacije, pa je već prije rata počeo naginjati ustašama. Kada su ustaše došli na vlast, Urović se deklarirao kao njihov pristaša, što su ustaše objavljuvali na svaziona, kako bi što više organizacija i funkcijera Hrvatske seljačke stranke privukli na svoju stranu. Još u ljetu 1941. Pavelić je Urovića postavio za velikog župana u Varaždinu. Od dosta sam ljudi čuo da je Urović bio pomirljiv čovjek i da se odazivao njihovim molbama da kod ustaša intervenira za njihove rođake i prijatelje, koje su ustaše bili zatvarali i proganjali. Valjda zbog tih intervencija, Urović je postao za ustaše neprihvatljiv, pa su ga, da ga zakrve, premjestili za velikog župana u Novu Gradišku, na čijem se području nalazio zloglasni jasenovački logor. Urović to nije mogao izdržati, pa je od ustaša pobegao u svoje selo Repušnicu, koje je tada bilo pod kontrolom partizana. Otuda su ga naši odveli na oslobođeni teritorij u Slavoniju i тамо držali pod prismotrom, dok se ne donese politička odluka o njegovoj судбини. Nakon dosta duga oklijevanja odlučeno je da se Urović izvede pred narodni sud.

U sastav suda koji će suditi Urovića bili smo određeni ja kao predsjednik i po dva predstavnika naroda, narodnooslobodilačke vojske i Partije, dakle sedam članova. Za tužioca i branioca bili su određeni: dr. Franko Vinter, advokat iz Bjelovara i prije rata član Okružnog komiteta Bjelovar, te sudac Mario Zmajević. (Ne sjećam se danas koji je od njih dvojice vršio ulogu tužioca, a koji branioca.) Suđenje je održano u Čazmi, u kino-dvorani, dupkom punoj naroda. (...)

Urović je bio potišten, ali se branio smirenno, ističući da se ne slaže s ustaškim zločincima, da je za mnoge proganjene ljudi intervenirao i konačno pobjegao od ustaša. Sve je to bilo tačno, ali ipak nije bilo drugog izlaza: Urović je bio osuđen na najtežu kaznu. Već samo Urovićevo ime predstavljalo je politički kapital za ustaše, sva su ustaška vrata – odozdo pa do Pavelića – za nj bila otvorena, svojom suradnjom s ustašama na tako istaknutoj funkciji kao što je funkcija velikog župana on je pri-donio uspostavljanju ustaške vlasti i time stvarao u ljudi iluzije kao da se s ustašama može živjeti i kao da je ustaška Nezavisna Država Hrvatska zaista nekakva država hrvatskog naroda. Kao takav, bez obzira na pojedinačne intervencije koje je obavio u korist proganjениh ljudi i bez obzira na to što je kasnije otpao od ustaša – snosio je velik dio odgovornosti za zločine što su ih ustaše počinili nad narodom. Tim riječima i u tom smislu obrazložio sam izrečenu kaznu.

Suđenje je imalo velik politički odjek u narodu. Drukčiju presudu sud nije mogao donijeti da ne povrijedi najdublja osjećanja naroda, a posebno rodbine i prijatelja poginulih boraca i žrtava ustaškog terora."

(Josip Hrnčević, *Svjedočanstva*, Globus, Zagreb, 1984., str. 88.-89.) □

TUNA BUTURAC 17 GODINA BEZ SLOBODE (1945.-1962.)

Antun Buturac, ili kako smo ga svi po slavonski zvali Tuna, jedan je od rijetkih, čiji je «križni put» nastavljen u neslobodi gotovo 17 godina. Izbjegavši 1945. sigurnu smrt, desetak godina se skriva u guštarama Dilj-Gore, a nakon što je otkriven, nepravedno je još osuđen na 7 godina strogog zatvora. Punih 16 godina i 8 mjeseci je bio izvan slobode, što je teško i zamisliti, a za nikakvu krivnju.

Tuna se rodio 1914. u Djedinoj Rijeci, općine i župe Ruševa, kotara požeškoga. Ospособio se za lugara. Najprije dvije godine (1935.-1937.) kao besplatni lugarski praktikant, a onda tri godine kao pomoćni lugarski ispit, postaje čuvar šume i lovišta u Dilj-Gori na području šumarije Pleternica. Do jeseni 1944. obavlja svoju službu bez nekih većih problema.

U jesen 1944., točnije 17. rujna, partizani zauzimaju Pleternicu. Tuni se prijeti neki Jovo Zdjelarović, poznati krivolovac, s kojim je Tuna kao lovočuvar imao probleme. Partizani predlažu Tuni neka prijeđe k njima u partizane, pa će se na taj način iskupiti od tih prijetnji. Međutim su partizani nakon dva mjeseca istjerani iz Pleternice, a Tuna i dalje ostaje na službu u pleterničkoj šumariji. Kad su partizani početkom prosinca 1944. ponovno zauzimali Pleternicu, Tuna se zbog partizanskih prijetnji sklanja u Novu Gradišku. Nakon nešto više od mjesec dana, točnije 14. siječnja 1945., hrvatska i njemačka vojska je opet u Pleter-

Piše:

Lojzo BUTURAC

nici, pa se i Tuna vraća iz Gradiške na svoje radno mjesto u Pleternicu.

I sada dolazi do onoga zbog čega je Tuna trebao izgubiti glavu. U šumariji se nema što raditi a VI. ustaška bojna XIV. ustaškog staj aćeg zdruga u Pleternici treba skladištara. Tako Tuna Buturac, ne misleći na nikakve zle posljedice, u veljači 1945. postaje pripadnik te ustaške postrojbe. Radio je kao skladištar i bio bez oružja. Međutim je ovo stanje potrajalo samo dva mjeseca. Već sredinom travnja 1945. jake partizanske snage zauzimaju Pleternicu, a Tuna se sa svojom jedinicom povlači prema Sloveniji i poznatom Bleiburgu. Tamo su iz Englezi razoružali i predali na milost i nemilost partizanima.

Križni put od Bleiburga do logora u Požegi je bio sličan već mnogima opisanim i na filmovima prikazanim. Tuna nam je priopovjedao da ga je spasio to što je kao lugar poznavao divlje jestivo bilje, kojim se je putem hranio. U požeškom su logoru svake noći prozivali određeni broj logoraša, ponajprije one koje su na popisu vodili kao ustaše, vezali ih, tovarili u kamione i odvozili prema Papuku. U tihoj noći su se čuli od strane Papuka rafali strojnica. To su se vršila bez suda strijeljanja hrvatske mladosti. Dvije noći za redom je i Tuna bio prozivan, ali se je uspijevao sakriti u krovuštu barake. A onda se odlučio za bijeg. Od javnih zahoda je bio prokopan kanalić, kojim su tekle fekalije izvan logora. Kroz taj kanalić se Tuna provukao ispod žičane ograde i još iste noći, nakon 25 kilometra

tara pješačenja, stigao k rodnoj kući. Bilo je to 20. lipnja 1945. Drugi dan ga je već milicija tražila kod rodne kuće u Djedinoj Rijeci. Iako je bio sakriven duboko u sijenu, ali zbog gotovo svakodnevnog pohoda milicije, Tuna se odluči skrivati izvan rodne kuće.

U to vrijeme, 1945.-1947., po šumi su se skrivali mnogi bivši domobrani i ustaše, koji su uspjeli izbjegći sigurnu smrt. Zvali smo ih «križari». Onima u Dilj-Gori se pridružio i naš Tuna. Među poznatijima je tu bio Mika Đuretić iz Sovskoga Dola, Ivica Uljatovski i Branko Matijašević iz Ruševa, Ivan Marinac iz Djedine Rijeke i još neki. Za manje od dvije godine su od strane ondašnje zloglasne UDB-e svi oni pohvatani i pretežno pobijeni osim našega Tune. Posljednji je od Tuninih supatnika stradao Ivan Marinac iz istoga sela Djedine Rijeke. On je kao vojni bolničar lječio ranjene križare zbog čega je uhićen i zatvoren kod milicije u Ruševu. Otud je uspio pobjeći. Tada su križari imali podzemnu nastambu u Dilj-Gori iznad sela Vrčin Dola. UDB-a je otkrila tu zemunicu i minirala je. Prvi je nakon toga ulazio u zemunicu Marinac i poginuo.

Tuna je tada, u prvoj polovici 1947., ostao sam. Načinio si je u Dilj-Gori iznad rodnoga sela Djedine Rijeke dvije podzemne nastambe. Jednu u šumi zvanu Adžin Dol, a drugu iznad udoline zvane Jutarac. Tu je Tuna, nakon što je s križarima proveo skoro dvije godine, sada kao samac i kao pustinjak proveo još gotovo 8 godina, do siječnja 1955., kada je bio otkriven. Za njega je, osim roditelja i braće, znalo još samo troje ljudi u selu: Petar

Buturac i njegova dva sina Mato i Mijo. Oni su imali polje pokraj šume, pa su češće išli tobože raditi nešto u polje, dovozeći Tuni razne živežne namirnice. Tuna si je sam pripremao hranu na štednjaku. Preko zime je bio obskrbljen većom količinom namirnica kao krumpirom, grahom pa i kiselim kupusom, kojega je sam spremao. Pobirao je razne šumske plodove: lješnjake, orahe, divlje kruške, jabuke i ostalo. Brao je ljekovito bilje i pleo kosare, što su njegovi prodavali, da im na taj način bude bar djelomično od koristi. Kad sam tih godina kao student dolazio iz Zagreba rodnoj kući na praznike, Tunin brat Ivo me svaki puta povjerljivo pitao: «Što se priča u Zagrebu? Ima li ikakve nade da se uskoro sruši ovaj srbo-komunistički režim, pa da se moj brat Tuna oslobodi ovoga nečovječnoga života? Zar da bez ikakve nade živi u šumi kao zvijer? Dokle?» Moja sestra Marica je bila udana za Tuninog brata Ivu, pa je Ivo imao u mene povjerenje, te sam tako i ja već od početka znao za Tuninu sudbinu.

Sredinom siječnja 1955. organiziranje veliki lov u dijelu Dilj-Gore, gdje je bila Tunina zemunica, ona u šumi Adžin Dol. Iako je zemunica bila na veoma nepristupačnom mjestu, lovci su je otkrili. Odmah se tu pojavila UDB-a ili ondašnja milicija. Bacali su bombe na ulaz u zemunicu, ali Tuna tada nije bio u njoj. On se pokazao nekim ljudima iz sela, koji su radili u šumi, pitajući i njih i sebe što da sada radi. Oni su ga nagovarali neka se preda, jer da nije više 1945., kada se ubijalo bez pravoga razloga. I Tuna se predao. Bilo je to 17. siječnja 1955. Došao je rodnoj kući. Tu se odmah skušilo cijelo selo da ga vidi. Ali je odmah dojurilo i nekoliko automobila udbaša naoružanih do zuba.

Odvezli su ga isti dan u Požegu u istražni zatvor. Javni tužitelj požeškog okruga Pavle Borevković je 14. travnja 1955. podnio optužnicu protiv Antuna Buturca, a Okružni požeški sud po sucu Nikoli Radmiloviću 9., 10. i 11. svibnja iste godine proveo glavnu raspravu. Na osnovu provedene rasprave, sudac Radmilović i suci porotnici Mihajlo Kozarić, Branko Milanović i Nikola Bogojević proglašili su Antuna Buturca krivim i osudili na 7 godina strogog zatvora. Tunin branitelj, požeški odvjetnik dr. Gojko Gruić, prema zapisniku o presudi na 9 gusto tipkanih stranica, nije rekao ni jednu jedinu riječ u korist optuženoga Tune.

I optužnica i presuda su imale dvije točke, dvije Tunine «krivnje»: 1. bio je pripadnik ustaške vojske i 2. družio se s «križarima-odmetnicima», koji su pljačkali i širili protudržavnu promidžbu. Što se tiče prve «krivnje», Tuna je u toj vojsci bio samo dva mjeseca kao skladištar bez oružja. Ali je dokazano da je u to vrijeme bez znanja prepostavljenih izdavao propusnice progonjenima i pomagao uhićenima. Što se tiče pljačke, dokazano je da Tuna u tome nije sudjelovao, a radilo se o tome da su križari iz zadružnih trgovina uzimali živežne namirnice za prehranu u šumi.

Tuna je, što se vidi iz sudskega zapisnika, primao samo ono što su građani davali dobrovoljno. A i ja sam svjedok daje takvih slučajeva bilo. Na primjer dolazio sam jedne subote u jesen 1946. iz Požege kući u Djedinu Rijeku. Kad sam u Pleternici izašao iz vlaka, prišla mi je jedna djevojka i predala oveći paket. Šapnula mi je da su to cigarete, koje trebam predati u selu Ružici Buturac. Drugi dan mi je Ružica rekla da su cigarete već u šumi kod križara.

U jesen 1961. sam se našao u Lipiku. Rekli su mi da tamo neki zatvoreni grade kuću šefu milicije. Pošao sam tamu i među zatvorenicima nađem i Tunu. Nakon gotovo 20 godina sam mogao s njim malo popričati. Nadao se da će ga uvjetno pustiti koji mjesec ranije. To se i dogodilo. Iako mu je kazna od 7 godina istjecala 17. siječnja 1962., on me je pohodio u Sisku već na novu godinu 1962., ali je za taj put u Sisak morao imati posebnu dozvolu.

Tunina zemunica u šumi Adžin Dol je jedno vrijeme bila atrakcija sela Djeđine Rijeke. Svi iz sela su je išli pogledati, ali i svi gosti koji su dolazili u selo. Ja sam je 1. svibnja 1955. detaljno premjerio i tehnički snimio. Na temelju ove moje snimke je časna sestra akademika slikarica Ivana Berhmana Šimeta naslikala umjetničku sliku, ulje na platnu veličine 70x54 cm, koja prikazuje Tunu u njegovoj zemunici kako pleće košaru.

Nakon izlaska iz zatvora Tuna se nastanjuje u Osijeku. Zbog košaračkog zanata izučenoga u zatvoru, zapošjava se najprije u košaračkoj radionici. Međutim od vlažnog šiblja dobiva reumu, pa nastavlja u osječkim kioscima prodavati tisak. U pedestoj godini života se i ženi, ali mu žena strada u prometnoj nesreći. Sa samo 20 godina priznatog radnog staža odlazi u invalidsku mirovinu. Posljednje četiri godine je u osječkom Domu umirovljenika, gdje umire 11. studenoga 1998. Pokopan je na osječkom groblju Svete Ane. Uza sav jad i čemer, koji je proživljavao, Bog mu je ipak podario 84 godine života. Mučeničkog života! Ipak mu se već u dubokoj starosti ispunila davna želja da je dočekao ostvarenje slobodne i neovisne Hrvatske države. •

ULDERIKO DONADINI

Tomislav PEĆARINA

Od časa do časa, od rieči do rieči'
u vinu ga nađem kako mutan leži.
Oči su mu izgorene zublje.

Znam da je nekoć cvao osmjesima,
što izgubljeni leže na dnu zaborava
i da je strastno dozivao trublje.

Bude mi žao, nešto me zagusi
i budem, k6 on, prašina bez boje,
u starom dvorištu konop osušeni.

Život nas zanese, dalekim očara,
a onda nas kao staru kurtizanu
ostavi bez nade, bez sjaja u zjeni.

Svakog dana u vinu ga nađem;
razgovaram s njim o pauku na gredi
što ga kao torzo svoj odredi.

1943.

SJETA

Ljubica DOŠEN

U tihoj noći
Nebo je tužno
Zvijezda je nestalo
Zrikavci travu bude.

O žarko ljeto
Dolaziš sjetno
U duši zanos drijema

A vjera i ljubav
Duginom nadom obasjane
Snagu i mir nude.

O ŽIVOTU I SMRTI ODLUČIVALI SU SIROVI I NEUKI BOLJŠEVICI

"Istovremeno s donošenjem Odluke o ustanovljenju i nadležnosti javnog tužioca DFJ, Predsjedništvo AVNOJ-a je za prvo javnog tužioca DFJ imenovala dr Jožeta Vlafana, advokata iz Kranja, čovjeka široke opće kulture i solidna stručnog znanja. I za javne tužioce federalnih jedinica bili su odabrani prvo-razredni politički kadrovi: u Srbiji Miloš Minić, u Hrvatskoj Jakov Blažević, u Sloveniji Jernej Stante, u Bosni i Hercegovini Dragoslav Ljubibratić, a potom Salko Fejić, u Makedoniji Petar Korobar, koga ubrzo zamjenjuje dr Kiril Miljković, u Crnoj Gori Živko Žižić, u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini Stevan Krdžalić, u Autonomnoj Oblasti Kosovu i Metohiji Ali Šukrija. Sve su to bili diplomirani pravnici, svi osim Kirila Miljkovskog.

Analogno ovakvom sustavu rukovodeće garniture javnih tužilaca u republičkim centrima, bili su i zajavne tužioce okruga i kotara imenovani mahom članovi Komunističke partije i učesnici u narodnooslobodilačkoj borbi. Mnogi od njih nisu bili pravnici, ali su se kasnije, uz redovan posao, doškolovali, a nemali broj njih završio je i pravni fakultet. Po istom političkom i stručnom kriteriju bili su birani i ostali rukovodeći, pa i stručni i pomoćni kadrovi u aparatu javnog tužilaštva. Skoro svи stariji pomoćnici i pomoćnici u saveznom javnom tužilaštvu, kao i pomoćnici u republičkim javnim tužilaštvima, koji su stajali na čelu pojedinih odjeljenja, bili su prvoborci i diplomirani pravnici. Bio je to kadar zaista spremjan da s uvjerenjem i inicijativno izvršava sve zadatke koji su se tada postavljali pred javno tužilaštvo.

No, koliko god to bio kvalitetan kadrovski sastav, ipak mu je nedostajalo stručno znanje da bi s uspjehom mogao obavljati mnogobrojne pravne poslove, koji su postajali sve složenijim. Mnogi drugovi i na vodećim položajima u tužilaštvu jedva su prije rata stigli da diplomišaju, pa nisu imali gotovo nikakve praktične spreme i iskustva, velikim brojem tužilaca i referenata u kotarskim i okružnim tužilaštvima, naročito u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, bili su dojučerašnji partizani, ljudi s osnovnom školom i ponekim razredom gimnazije. Za stručno osposobljavanje tih drugova organizirali smo, već od 1946. dalje, kurseve, najprije tromjesečne, pa šestomjesečne i na kraju devetomjesečne, na kojima su oni stjecali osnovna znanja iz krivičnog, građanskog i upravnog prava, iz krivičnog i građanskog postupka, pa i neke najelementarnije pojmove iz teorije države i prava."

(Josip Hrnčević, *Svjedočanstvu*. Globus, Zagreb, 1984., str. 100.-101.) Cl

KNJIGA O KOMUNISTIČKIM ZLOČINIMA U LEPOGLAVI

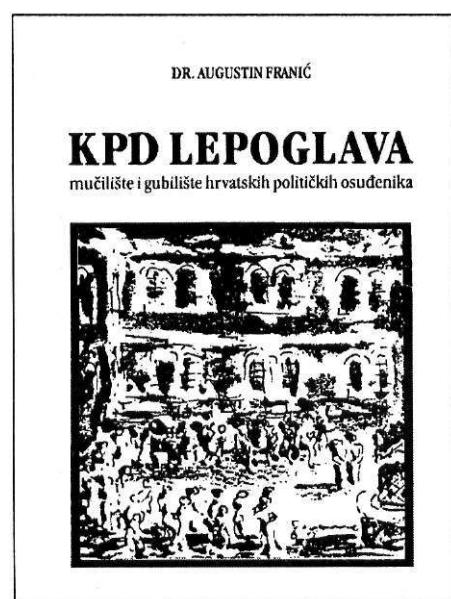
Početkom srpnja ove godine, u nakladi Hrvatskoga društva političkih zatvorenika izšla je knjiga dr. Augustina Franića *KPD Lepoglava – mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika* (Zagreb, 2000., 248 str., s 41 dokumentarnim prilogom i sažetcima na engleskome, španjolskom i njemačkom jeziku).

Iako ne treba nipošto podcenjivati nažalost malobrojna memoarska djela, valja istaknuti da je ova knjiga po mnogočemu prvič u literaturi o hrvatskome političkom uzništvu. Ta je literatura, i beletristička i znanstvena - ne slučajno - neobično oskudna. Kao što su zapuštene, zaboravu prepustene kaznionice, tako je zapušteno i naše pamćenje o njima, i naša svijest o njihovu značenju i ulozi. Ni ova knjiga nije monografija o lepoglavskom mučilištu u komunističkoj Jugoslaviji, koja u Hrvatskoj nije priređena ni u punih deset godina od sloma komunističke Jugoslavije. Za razliku od drugih zemalja izšlih iz komunizma, u kojima su državne vlasti na različite načine poticale istraživanja i otvarale arhivske fondove, u Hrvatskoj se svaki istraživač danomice spotiče o prepreke koje se motiviraju "politikom pomirbe" i sličnim ideološkim razlozima.

Istraživanje koje graniči s nemogućim

Uslijed toga je zaprijećeno ili bar uveleke otežano sustavno i ozbiljno znanstveno istraživanje. Šutjeti o zlodjelima jugoslavenskih komunista u Hrvatskoj je poodavno sastavni dio političke korektnosti. Do siječnja 2000. bilo je korektno veličati tobobožni komunistički antifašizam, koji nerijetko ne samo da nije zaostajao za totalitarizmom i terorom fašista i nacista, nego je čak i prednjačio. Od siječnja ove godine korektno je tvrditi da se u doba ranijih, hadzezeovskih vlada rehabilitiralo ili čak promicalo "ustaštvo", iako se upravo u to doba (pod ogrtičem tzv. pomirbe) onemogućavalo provođenje sudskih postupaka protiv notornih jugoslavenskih komunističkih zločinaca.

Zbog toga svaki pokušaj koji se opire tim ideološkim rešetkama valja posebno pozdraviti i poduprijeti, jer je to redovito pokušaj pojedinca, koji stoji nasuprot sustavu. Za to je potrebna građanska hrabrost, a uvijek poštovanje zaslужuju oni, koji se ne boje svoje gradove graditi na Vezuzu, ni slati svoje brodove u neistražena mora.

Grafika robijaša Ive Barčevića na naslovnoj stranici Franićeve knjige

Dr. Augustin Franić

I piscu ove knjige, dugogodišnjemu hrvatskom političkom uzniku (do svoje dvadesetdevete, napominje on, izdržao je svojih devet godinica), nesumnjivo je trebalo građanske hrabrosti i upornosti, da

prikupi, prouči i analizira mnoštvo fragmentiranih podataka o najtragičnijem segmentu tamovanja u Lepoglavi: umorstvima hrvatskih političkih uznika. Dr. Franić ne krije svoje motive. On želi mlađim naraštajima ostaviti svoju knjigu kao oporučku, kao zalog i svjedočanstvo patnje bez koje nije moguće ostvariti slobodu. Istodobno, on želi dati zasluženu zadovoljštinu preživjelim uznicima i rodbini umorenih, ali i izraziti poštovanje prema osobnoj čestitosti i čistoći idealizma svojih mrtvih supatnika. Za nj oni nisu mrtvi, nego i dalje žive u prijateljstvu iskovanim u najtežim mogućim uvjetima, kao čvrsta i neraskidiva spona s Domovinom i Bogom.

Nakon uvodnog dijela, u kojem ukratko, ali sadržajno i dojmljivo opisuje povijest lepoglavske kaznionice, te činjenice i dojmove zajedničke svakom zatočeniku (ulazak u tamnicu, odjeća i obuća, šetnja, pošta i paketi, prehrana i posjeti, rad na izvanjskim radilištima, stegovne kazne, ustroj zdravstvene službe i sli.), auktor donosi poimenični popis umrlih osuđenika prema zatvorskim podatcima. Razumije se, da službenim zatvorskim podatcima pristupa s razložnim krajnjim oprezom. Upozorava, da tobobožne naravne smrti u tamnici zapravo nikad nisu naravne, nego su uvijek posljedkom zlostavljanja, iscrpljenosti, izgladnjelosti, tjelesnog i duševnog terora. U nizu slučajeva, štoviše, dokazuje da je "naravnom smrću" i "pokušajem bijega" prikriveno okrutno umorstvo.

Poimenični podaci o umrlima i ubijenima

Tjelesno i duševno zlostavljanje u kaznionici u više je navrata dovelo do skupnih bjegova. Njima pisac posvećuje posebnu pozornost, nesumnjivo i zbog toga što je u nekim memoarskim djelima bilo nepreciznosti, pa i pretjerivanja. Uvjerljivo dokazuje, da ni uprava lepoglavske tamnice u nekim slučajevima nije znala točan broj bjegunaca (iz čega bi se moglo zaključiti, dauprvo vrijeme, 1945., nije bilo posve pouzdanih podataka o broju i identitetu zatočenika, što će, ne-

sumnjivo, biti skopčano s nekontroliranim umorstvima). Franić utvrđuje i dokumentira sastav skupina bjegunaca i opisuje njihove pojedinačne sudbine. Za veliku većinu stoji, da im se nakon bijega gubi svaki trag. Također nepobitno ustanavljuje, da nisu rijetki slučajevi u kojima je bijeg insceniran, očito radi toga, da se organizira i lakše opravda umorstvo.

U knjizi su, dakle, sustavno obrađene sudbine više stotina umrlih i ubijenih hrvatskih političkih uznika. Za svakoga od njih doneseni su osobni podaci, te podaci o djelu za koje ih se teretilo, sudu koji je izrekao osudu i njezino trajanje. Za svakoga je naznačena sudbina: nadnevak i prepostavljeni odnosno utvrđeni uzrok smrti.

Promatrani pojedinačno, ovako sređeni podaci upućuju na vrijedan zaključak: većini zatočenika nije se na teret stavljalo nikakvo određeno (a ponajmanje dokumentirano i u pravednome, zakonitom sudskom postupku utvrđeno) zlodjelo, nego je za osudu dosta jalo "simpatiziranje" Nezavisne Države Hrvatske ili suradnja s njezinim vlastima, čak i pripadnost redovitim oružanim snagama. Uzeti skupno, podatci o nacionalnom sastavu osuđenika i stražara, te o smrtnosti osuđenika, koje je dr. Franić prikupio i objavio u ovoj knjizi, jasan su dokaz protuhrvatstva i zločinačke naravi jugoslavenskoga komunističkog režima.

Upravo na primjeru ove dragocjene studije, biva jasno, koliku bi vrijednost predstavljavali na sličan način obrađeni i, eventualno, objavljeni sažeti podatci o svakom hrvatskom političkom uzniku, koji bi pored osobnih podataka obuhvaćali inkriminaciju, naziv i sjedište sudišta, oznaku, broj i trajanje osude, mjesto izdržavanja kazne i napomenu o smrti ili izdržanoj kazni. Regesta hrvatskoga političkog uzništva bila bi nesumnjivo najteža optužnica protiv jugoslavenske, kako ne-komunističke, tako i komunističke države i ideje i, ujedno, snažan argument u prilog hrvatske narodne samobitnosti i državne neovisnosti. Knjiga dr. Augustina Franića neka bude poticaj za takav pothvat.

Ovakvi pothvati zasljužuju potporu države

Kako bi se u drugome izdanju ove vrijedne knjige, a i u mogućim drugim sličnim pothvatima, izbjegli nedostatci,

Lepoglavska kaznionica

korisno je dobrohotno napomenuti, da knjiga dr. Franića ima nekoliko manjih tehničkih nedostataka. U najvećoj mjeri oni su posljedkom nedostatka novčane potpore i drugih objektivnih okolnosti. Tako je, primjerice, lektura i korektura provedena nedovoljno temeljito. Iako je auktor napomenuo, da je iz metodoloških razloga dijelom preuzeo nehrvatsko nazivlje (npr. upravnik, a ne upravitelj), šteta je, da se u auktorskom tekstu rabe nazivci poput *cjevanice* ili *učestvovanja*. Manji previdi zbili su se i kod naziva naselja. Primjerice, osuđenici Mijo Medvidović i Ivan Vejić rođeni su u Glavini kod Imotskoga, a ne u Glavinama; Ante Mustapić-Veljačić u Lovreću (a ne u Lovreču), Jure Pejković u Rašćanima (a ne Rašćanima), Ante Tomas u Drinovcima (a ne Drenovcima) i sli.

Svakako bi bilo korisno, da su si nakladnik i auktormoglipriuštitoš nekoliko stranica, koliko bi potrebovalo za kažalo osoba, koje bi uvelike olakšalo preglednost i korištenje knjige kako u znanstvene, tako i u neznanstvene svrhe. S druge strane, zahtjevniji će čitatelj požaliti i zbog toga što knjizi, u koju je pisac uložio nesvakodnevnu ljubav i upornost, te višegodišnji trud, nedostaje znanstvena apatura, tj. potanji podatci o smještaju i srednosti arhivskoga gradiva. Međutim, radi

se jednostavno o tome da pismohrana nema. Postoje fragmenti u najvećoj mjeri uništene građe, od koje njezini posjednici zaziru, svjesni da je ona još i danas politički opasna. Zbog toga je auktor napomenuo, da mnogi svjedoci i pomagači pri prikupljanju podataka žele ostati anonimni. Očito se neće raditi o samozatajnosti, nego o - strahu. A taj strah, kao i činjenica da su arhivi i nakon 1990. ili uništeni ili zatvoreni, najbolje ilustrira hrvatsku stvarnost.

Unatoč ovim kritičkim napomenama, knjiga dr. Franića o stradanjima hrvatskih političkih uznika u lepoglavskoj kaznionici od 1945. do 1990. važno je i dragocjeno djelo, bez kojega se - to se već sada može reći - neće moći pisati povijest Hrvata i Hrvatske u komunističkoj Jugoslaviji. Zbog njezine nezaobilaznosti, knjigu bi trebala imati svaka knjižnica koja drži do sebe. Time će se potaknuti ne samo njezino drugo izdanje, u kojem bi se ispravili spomenuti "tehnički" nedostatci, nego bi se dao zamah i drugim sličnim istraživanjima. Jer, vrijeme prolazi, a s njim i svjedoci. Narod, pak, koji ne pamti žrtve najboljih svojih sinova, zaboravlja i svoja stradanja. Ne bi bilo prvi put, da takav narod ponovno prođe istu Golgotu. (M. N.) •

Knjiga dr. Augustina Franića može se nabaviti kod Podružnice HDPZ – Dubrovnik, Don Franje Bulića 6, 20000 Dubrovnik (ili: p. p. 289), tel/fax: 020/420-302.

DRSKE LAŽI SAB-a

SAVEZ ANTIFAŠISTIČKIH
BORACA HRVATSKE

Pavla Hatza 16, 10 000 Zagreb
tel: 48 39 996, 48 39 997; fax: 48 40 826

MINISTARSTVU PROSTORNOG UREĐENJA,

GRADITELJSTVA I STANOVANJA

Putem Županijskog ureda Varaždin

VARAŽDIN

Zagreb, 17.07.2000.

Broj: 01-232/2000.

Savez antifašističkih boraca Hrvatske protiv lokacijske dozvole izdate od strane Varaždinske županije - ispostave ureda Ivanec, klasa: UP/I-350-05/00-01/20., ur. broj 2186-04/1-02-00-03, od 21.06.2000, u zakonskom roku podnosi

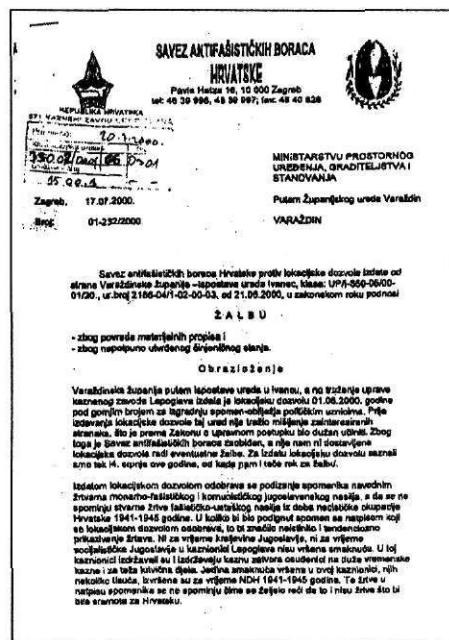
Ž A L B U

- zbog povrede materijalnih propisa
-zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

O b r a z l o ž e n j e

Varaždinska županija putem ispostave ureda u Ivancu, a na traženje uprave kaznenog zavoda Lepoglava izdala je lokacijsku dozvolu 01.06.2000. godine pod gornjim brojem za izgradnju spomenobilježja političkih uznicima. Prije izdavanja lokacijske dozvole taj ured nije tražio mišljenje zainteresiranih stranaka, što je prema Zakonu o upravnom postupku bio dužan učiniti. Zbog toga je Savez antifašističkih boraca zaobiđen, a nije nam ni dostavljena lokacijska dozvola radi eventualne žalbe. Za izdatu lokacijsku dozvolu saznali smo tek 14. srpnja ove godine, od kada nam i teče rok za žalbu.

Izdatom lokacijskom dozvolom odobrava se podizanje spomenika navodnim žrtvama monarho-fašističkog i komunističkog jugoslavenskog nasilja, a da se ne spominju stvarne žrtve fašističko-ustaškog nasilja iz doba nezadruge okupacije Hrvatske 1941-1945 godine. U koliko bi bio podignut spomenik sa natpisom koji se tako ne spominje, to bi bio podsticanje i motivacija za ponovno prikazivanje žrtava. Ni za vrijeme kraljevine Jugoslavije, niti za vrijeme socijalističke Jugoslavije u kaznionici Lepoglava nisu vršena smaknuća. U toj kaznionici izdržavali su i izdržavaju kaznu zatvora osuđenici na duže vremenske kazne, a ne na smaknuća. Smaknuća nisu vršena u toj kaznionici, a niti u nekim drugim nezadružnim kaznionicama, izvršene su za vrijeme NDH 1941-1945 godine. Te žrtve u natpisu spomenika se ne spominju čime se željelo reći da to i nisu žrtve što bi bila sramota za Hrvatsku.

vršena u ovoj kaznionici, njih nekoliko tisuća, izvršena su za vrijeme NDH 1941-1945 godine. Te žrtve u natpisu spomenika se ne spominju čime se željelo reći da to i nisu žrtve što bi bila sramota za Hrvatsku.

Stvarnim političkim žrtvama ubijenim u kaznionici Lepoglava tokom vladavine ustaša 1941-1945 godine već je podignut

spomenik u blizini kaznionice. Sve drugo što se želi na spomeniku ovjekovječiti, neistina je usmjerena na produbljenje mržnje i obmanu građana.

Kako Varaždinska županija - Ispostava u Ivancu nije zatražila mišljenje od zainteresirane strane, tj. od Saveza antifašističkih boraca Hrvatske, kako nije dostavila lokacijsku dozvolu nama na mišljenje, te kako je odobrila da se sagradi spomen-obilježje sa neistinitim i tendencioznim natpisom, predlažemo da Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske predmetnu lokacijsku dozvolu Varaždinske županije — Ispostave ureda u Ivancu ukine i zabrani izgradnju spomenika koji bi izazivao nove podjele i mržnje.

Dostavljen:

- Ministarstvu graditeljstva, prostornog uređenja i stanovanja
- Ministarstvo pravosuđa
- Uprava kaznionice Lepoglava
- Gradonačelnik Lepoglave

Podnositac žalbe

Predsjednik SABH:
mr. se. Ivan Fumić

STATISTIKA JUGOKOMUNISTIČKOG ZLOČINA

LI LEPOGLAVI

(Umrlji i ubijeni politički uznici)

	HRVATI	SRBI	OSTALI	UKUPNO
UMRLI	185	14	18	217
UBIJENI	140	13	-	153
UKUPNO	325	27	18	370

(Napomena: Riječ je o egzaktno, poimence utvrđenim žrtvama. Njima treba prirobiti tzv. žitare, koji također nisu bili kriminalci, a može se pretpostaviti, da za dio ubijenih i umrlih političkih uznika nisu postojali ili nisu sačuvani podaci. Podatke prikupio i obradio dr. Augustin Franić.) □

"MUKA PO BLEIBURGU" MATE MARČINKA

Mvo pred nama "Muke po Bleiburgu" Mate Marčinka. Ova knjiga svilenom niti vodi Matu od prvih dana školovanja do zrelog pjesnika, književnika i povjesnika.

Mato iz rodne Hrastovice, pod budnim okom župnika Vilima Cecelje započinje školovanje u Nadbiskupskom sjemeništu kamo ga šalju roditelji, posebno majka, u nadi da će taj "žgoljavi" dječak postati svećenik.

U sjemeništu na Šalati susreće vrlo dobre odgojitelje i profesore, koji snažno potiču Matin smisao za književnost. Mato je djetinje vezan uz profesore Petra Grgca, Jeronima Kornera, Berka. Posebno mu u lijepom sjećanju ostaju prof. Arhanić i prof. Mate Ujević, koji je otac Hrvatske enciklopedije. S poštovanjem Mato spominje široku djelatnost profesora Ujevića. Posebno se zaustavlja na čitanci koju je Ujević priredio za više razrede srednje škole "Plodovi srdca i uma" objavljene 1941.

Veli Mato: "Iz te sam čitanke naučio više iz književnosti nego iz svih drugih priručnika." (str. 38). Sjeća se pjesnika Viktora Vide i citira njegove "Majke": "Kratko kad ostare vraćaju se same / u dječe zavičaje / s ključevima tajne / Velike u bolu / prilaze prozoru / ko da netko zove!"

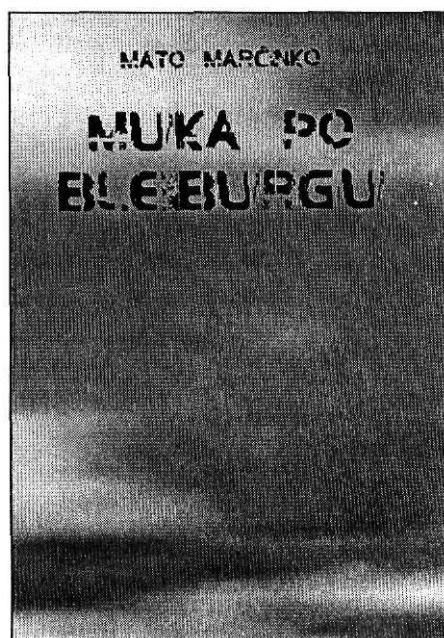
Iz iste knjige citira "Moj dom" Silvija Strahimira Kranjčevića: "Ja domovinu imam, / tek u srcu je nosim, / i brda joj i dol/ gdje raj da ovaj prostrem, / uzalud svijet prosim/ i... gutam svoju bol." I A. G. Matoš ostavlja dubok dojam na đaka Matu kad 1907. pjeva: "Sloboden je Hrvat, sve to teže biti / zato tužan lunjam tuđim tlom bez puta / kao zvuk od zvona, kad kroz šumu luta."

Sjeća se Mato svojih profesora Ivana Oršanića, Dušana Žanka, Pavla Tijana, Cesarca, a s posebnim poštovanjem Mato se sjeća otaca isusovaca, kad su započeli voditi sjemenište 1937/38. godine. Spo-

Piše:

Kaja PEREKOVIC

minje uzornog isusovca Jambrekovića, o. Ivana Kukola, koji je bio odgojitelj i nastavnik vjeronauka, te o. Jovića, prefekta. Mato se sjeća čestih izleta u Remete, Medvedgrad i Majci Božoj Sljemenskoj, veli: "Tu su nam profesori uvijek držali predavanja iz povijesti."

Naslovna stranica Marčinkove knjige

1941. uspostavom NDH, sve su škole podijelile spomen-svjedodžbe prije završetka redovne školske godine. Mato dobiva svjedodžbu za malu maturu jer je završio četvrti razred. Formira se hrvatska vojska i mnogi su mladići otišli u vojsku. Sjeća se Mato daje u Petrinji prva hrvatska vojska bila Kvaternikova garda, a nosili su plava odijela i crven-kape. Odmah prvih dana pogiba u selu Grabovcu hrvatski vojnik od četničke ruke koje vodi Vasilj Gačeša, koji će od četničkog vojvode uskoro postati partizan i legenda kad se u šumi Brezovici 22. lipnja komunisti dižu na ustanak. Oko Petrinje i Hrastovice zulumčare četnici. Pale i kolju ne-

vine ljude. Pljačkaju samostan u Čuntiću i pale crkvu.

Mato ne ide od 1941/42. u sjemenište. Školovanje nastavlja u Križanićevoj ulici, u I. klasičnoj gimnaziji. Oduševljen je profesorom Marakovićem, uzornim djelatnikom struke i kršćanskog usmjerjenja i mladih. 1942. pogiba mu brat Jandro u borbi s četnicima kod Dubice što ga rastužuje. U klasičnoj gimnaziji posebno je povezan s prof. Smerdelom, od kojeg uči književnost. Od 1942/43. godine Mato je u Klasičnoj gimnaziji u Hrvatskim (Srijemskim) Karlovicima. Tu se susreće s kolegama Milanom Radićem i prognanicima iz Južne Hrvatske, koji su pobjegli ispred Talijana, Josipom Bepom Dominisom, te Dragom Bulićem i drugima.

Kako je Mato već izbrušen pjesnik, na poticaj Gustava Krkleca objavljuje u zemunskom *Graničaru* pjesmu "Moja domovina" i veli: "U srđcu nosim gordost njenih gora / i livade joj cvjetne i bogate joj šume / Sav nemir njezin ušao u me / i tok njenih rijeka i sum njenog mora..."

Uredništvo *Hrvatskog naroda* nagrađuje ga s 10.000.- Kuna za pjesmu "Borci" 18. lipnja 1944. Nakon završetka mature vraća se iz Karlovaca u Zagreb. "Borce" je uglazbio otac Kamilo Kolb i pjevani su na Hrvatskom krugovalu: "Gledaju smrti u oči / Dok čelik po njima pada / Stupaju korakom čvrstim kroz blato / maglu i rosu / Mjesec je stao od čuda, oblak ih zadijaljen gleda / a zvijezde pitaju: tko su?... / i idu tako... u borbu! / Zagrmi top / A mnoštvo zaklikta. / Srnu niz klance, njive i polja / niz lomne gudure krša / padaju. Dižu se. Padaju! / Pred njima uspravan, visok / kockasti barjak leprša."

U jesen 1944. Mato se prijavljuje u vojsku NDH prije početka studija. Rasporedjen je nakon osnovne obuke u Topničku zrakoplovnu bitnicu u Zadarskič. Raspored — pisarnica, pa ima mogućnosti za književni i glumački rad,

Kostajnica 1618.

ujedno polaže ispite na Pravnom fakultetu. Ozbiljno poboljeva na plućima. Stiže u vojnu bolnicu u Krajiškoj od kuda 1945. u teškoj grozničici ide na put muke po Bleiburgu. Teško je vjerovati da čovjek toliko nevolja može izdržati.

U svim teškim časovima muze ga ne napuštaju. Njegove pjesme su glas rodoljublja i povijesne zbilje. Mato bolno doživljava tragediju Bleiburga i Križnog puta, i sad veli: "Kako je grozno zvučala pjesma bjesnih proletera dok su bespomoćne pred sobom tjerali, a oni pjevaju: 'Padaj kišo, krv isperi, kud prolaze proletari', dok roblje mirno ide u neizvjesnost." I veli Mato: "Moj daljnji život bit će život s poklanima i ubijenima od Bleiburga do Bjelovara. S njima ću doručkovati, objedovati i večerati. Oni će živjeti u mom srcu i buditi se sa mnom. Pokušavao sam živjeti i neki svoj život, ali pobjeći od njih nisam mogao."

I onda dolazi Bleiburg nakon Bleiburga. Bunt protu nasilja i tiranije. A pjesnik ne prestaje izricati osjećaje. Mato opisuje svoj usud i ruga se brojci 13, pa veli: "Puno toga mi se dogodilo pod tim brojem, pa i zatvor" (vidi str. 78). Rođen je 13., u zatvor u Petrinji zatvoren je 13. rujna 1945., veli: "Smrt me po tko zna koji put preskočila. Dok idemo kroz propuhane hodnike ili se vraćamo u ćelije, prolazimo ispred ćelija osuđenih na smrt.

Kroz rešetke vidimo bradati i zapušteni, nečisti. Kost i koža. Bulje nijemo u neku svoju nevidljivu točku."

Veli dalje: "Desno pluće mi se raspara i raskašuje u siraste mase koje bolno iskašljavam sa krvlju. Uvjereni daću ovaj puta uistinu brzo krepati, OZN-aški me krvnici (a vođa im Srbin Đuro Arbutina), 31. listopada puštaju kući."

Marčinka usud ne pušta na miru. Pjesništvo ga odvodi i u Staru Gradišku jer ga Vrhovni sud Republike Hrvatske, zbog pjesme "Hrvatska molitva" osuđuje na godinu dana strogog zatvora. Preporučujemo da pažljivo pročitate ovu njegovu knjigu, što je svojevrsno evanđelje, ne doduše po apostolu Mateju, već po Mati Marčinku. To je izvanredno zrcalo Mate - pisca, pjesnika i povjesničara. Nezaobilazne su stranice koje piše o sretnom braku s Marijom, rođenom Bulić. •

*Knjiga se možete nabaviti u
HDPZ-u, Masarykova 22/IV, Za-
greb.*

*Cijena joj je 100,00 kuna plus
poštarina.*

TRI ZRCALA

(Pjesme Višne Sever)

Za poetesu i slikaricu, hrvatsku političku uznici Višnu Sever možemo s opravdanjem reći dajoj je Gospodin učinio velike stvari: darovao joj je talente i ona ih nije zakopala i sakrila, nego ih u svoj njihovo veličini umnožila i nesebično daruje nama i Domovini.

Nije lako pisati o Višni, jer se u njoj i oko nje isprepliće njezina poezija, njezino slikarsko umijeće, znanstveni rad i predanost služenja Hrvatskoj. U poeziji se okušala odavno, slikati je počela kao zrela osoba, a na smrt osuđena odrabijala je svojih pet godina u cvijetu mladosti. Nakon robije slijedi još teže robijanje u jugoslavenskoj slobodi. Nikad nije mogla dobiti stalni redovni posao, ali Višnja se nije dala. Uči, studira, piše i slika.

U ovom prikazu ne bih razglabao o pjesmama u ovoj zbirci i o Višnjinoj poeziji. To je na početku knjige opširno i studiozno učinio Bogdan MESINGER, a u pogovoru sažeto i prosudbeno Svetoslav SLAMNIG. Jabilo samo čitateljima toplo preporučio ovu knjigu s prekrasnim ilustracijama u boji, i upozorio da je ovakav način svjedočenja o hrvatskim sudbinama ne manje važan od onog kronološkog i memoarskog, dapače, ovo je viša razina iskaza povijesne zbilnosti piipadnika jednog naroda, kojima je bio namijenjen zator i zatvor, ali se ljudi poput Višne Sever nisu dali. Zločinačka ideologija i politički sustav nisu u Višnji i hrvatskim Višnjama ubili ni pjesnikinju, ni slikaricu, ni znanstvenicu. Onaje svoja zrcala očuvala i u svojoj poeziji, svom slikarstvu i svom znanstvenom radu ozralila hrvatsku zbilju i hrvatsku dušu.

Toplo preporučujem ovu knjigu pjesama u nadu da Višnjini izvori usprkos hudom vremenu ne će presahnuti.

Knjiga je objavljena u Osijeku, a može se nabaviti i kod autorice ili preko HDPZ-a u Masarykovoj 22/IV, Zagreb. (A.V.) D

TOMISLAV JONJIĆ: «HRVATSKA VANJSKA POLITIKA 1939. - 1942.»

ijednu znanost nije politika nastojala pretvoriti u svoju sluškinju kao povijest. To naročito vrijedi za povijest potlačenih naroda, kakav je sve do nedavno bio hrvatski. Nasilnici su povijesnim argumentima nastojali opravdati svoje nasilje nad politički slabijim narodima, uništiti njihovu samobitnost i ugušiti u njima svaku pomisao na državnu nezavisnost, bez koje nema nacionalne slobode. U tomu su se kao povijesnim argumentima služili svakovrsnim krvotvornama i prešućivanjima činjenica. Makar ju se neprekidno nastojalo podrediti nehrvatskim političkim ciljevima, hrvatska povijest nikada nije krvotvorena kao u komunističkoj Jugoslaviji. Po shvaćanju jugoslavenske historiografije, napredno je i humano sve ono što je prosrpsko i jugoslavensko. Ono što je izrazito hrvatsko nazadno je ili barem moralno problematično. Borba za hrvatsku nacionalnu samobitnost i državnu nezavisnost, naravno izvan okvira bilo kakve Jugoslavije, izdaja je, a nositelji te borbe najgore su izdajice.

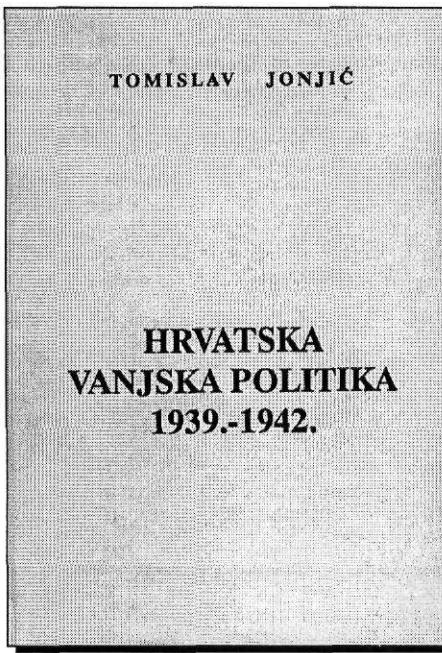
Odrastajući u neslobodi a indoktrinirani ovakvom političkom filozofijom, mnogi talentirani hrvatski povjesničari ni u slobodi ne uspijevaju probiti okvire ovakvoga razmišljanja i napisati objektivno i na znanstvenim činjenicama utemeljeno povijesno djelo. Krvotvorenju je naročito izvrgnuta povijest hrvatskoga naroda u zadnjih osamdesetak godina i povijest pravaštva u cjelini. Stoga nas raduje objavljivanje svakoga znanstvenoga djela, koje obrađuje spomenuta povijesna razdoblja na temelju kritične analize svih raspoloživih dokumenata i bez unaprijed postavljene teze.

Takvo djelo izišlo je iz tiska prije dvadesetak dana i nalazi se pred nama. To je djelo «Hrvatska vanjska politika 1939. - 1942.», što ga je napisao To-

Piše:

Ivan GABELICA

mislav Jonjić. Djelo obuhvaća 850 gusto tiskanih stranica formata A4. U njemu je sadržano golemo povijesno gradivo. Sama bibliografija obuhvaća 38 stranica. U svomu radu pisac se služio domaćom i inozemnom arhivskom građom. Posebno valja naglasiti, da se služio još neobjavljenom građom iz Hrvatskoga državnoga i Švicarskoga saveznoga arhiva. Zbog

toga je u ovako kratkom vremenu bilo nemoguće temeljito proučiti tako opsežno djelo i dati o njemu konačan znanstveni sud. Ali već sada sa sigurnošću mogu tvrditi, da su u djelu obrađena sva bitna pitanja, koja se odnose na promatrano povijesno razdoblje, daje pisac za svako svoje stajalište iznio uvjerljivu argumentaciju, da se osvrnuo na sva sebi suprotstavljena stajališta, navodeći razloge, zašto ih ne prihvata i drži pogrešnim i da je naveo izvore iz kojih su on i njegovi protivnici crpili argumentaciju za svoja stajališta. Dakle, pišući ovo opsežno povijesno

djelo, pisac se je nedvojbeno služio besprijkornom znanstvenom metodom.

No, konačan sud o ovomu djelu ne bi se mogao donijeti ni nakon daleko svestranijega proučavanja. Povijest nije egzaktna znanost i njezini rezultati uvijek podliježu provjeravanju i korigiranju. Uvijek se događa, da različiti stručnjaci, primjenjujući također znanstvenu metodu, dođu do različitih stajališta o nekomu znanstvenom problemu. Stoga se može dogoditi, da seriozna stručna kritika ospori ili da dalja povijesna istraživanja, pogotovo na temelju do sada nepoznatih dokaza, opovrgnu neke od znanstvenih rezultata, do kojih je došao Jonjić. Uvjeren sam, da to osporavanje ili opovrgavanje može biti samo u nebitnim, sporednim stvarima. Stoga je sigurno, da u buduće ni jedan ozbiljan povjesničar ne će moći ignorirati Jonjićeve znanstvene rezultate i argumentaciju kojom se on služio da dođe do tih rezultata.

Znanstveni rezultati u knjizi «Hrvatska vanjska politika 1939. - 1942.» u mnogo čemu se razlikuju od stajališta, koja su do sada vladala u hrvatskoj historiografiji. To dokazuje, da je Jonjić samostalan, izvoran znanstveni misilac. On je relativno mlađi čovjek, ima tek 35 godina. Nije profesor povijesti, niti je zaposlen na fakultetu ili bilo kojoj drugoj znanstvenoj ustanovi. Po zanimanju je odvjetnik. Pa možda je baš zato i mogao napisati ovako zrelo znanstveno djelo, jer u svomu radu nije sputan nikakvim neznanstvenim obzirima ili ideološki upropastenim auktoritetima i predrasudama, a pravnička naobrazba, koju bi svaki povjesničar morao imati, i odvjetničko iskustvo izgradili su u njemu kritičan odnos prema povijesnim izvorima, neophodan u radu svakoga povjesničara. Stoga od njega očekujemo, da hrvatsku povijesnu znanost obogati novim ovako zrelim djelima i da još temeljitije obradi

pojedina pitanja, koja su u sadašnjoj knjizi, po naravi stvari, obrađena samo u općim crtama. Ali u svakom slučaju, nakon ovoga djela slika povijesnih zbiljanja u Hrvatskoj u Drugom svjetskom ratu i uoči njega bit će bitno drugačija nego što je bila prije toga.

Ta nova povjesna slika, koju nam argumentirano i neodoljivo nameće knjiga gospodina Jonjića, u najkraćim crtama je ova: Srž hrvatske povijesti u 20. stoljeću je sukob između hrvatstva i jugoslavenstva. Ja bih išao korak dalje i dodao, daje to srž hrvatske povijesti i u drugoj polovici 19. stoljeća. Razdoblje između 1939. i 1942. je vrijeme nje-mačke dominacije u Europi, pa su o toj činjenici morali voditi računa i prilagođavati joj se ne samo prvaci Ustaškoga pokreta i Hrvatske seljačke stranke kao relevantni politički čimbenici hrvatskoga naroda, nego isti takvi čimbenici i mnogo drugih europskih naroda. Hitler u više navrata priznaje, da je Mediteran talijansko utjecajno područje. «Hrvatski dnevnik», glasilo Hrvatske seljačke stranke, ističe nezabilaznost sila Osovine u rješavanju europskoga pitanja i pozdravlja priključenje Sudeta Njemačkoj kao izraz prava naroda na samoodređenje.

U studenom 1938. dr. Vladko Maček obraća se «Promemorijom» za pomoć Italiji u rješavanju hrvatskoga pitanja i nudi joj veće teritorijalne ustupke nego što je dobila Rimskim ugovorima od 18. svibnja 1941. On ništa ne poduzima za teritorijalno proširenje Banovine Hrvatske. Štoviše, onemoguće svako javno manifestiranje takvih težnji, kao što je sazivanje prosvjednog skupa u Subotici. Kao podpredsjednik jugoslavenske vlade, zabranjuje prosvjedne skupove u Srbiji protiv pristupanja Jugoslavije Trojnomu paktu.

Unatoč zabranama rada u Italiji, Njemačkoj, Mađarskoj i u drugim europskim državama, Ustaški pokret neprekidno djeluje, što je dokaz nje-gove autohtonosti. Nema ni jednoga jedinoga dokaza, da je dr. Ante Pavelić

I. POSTANAK BANOVINE HRVATSKE	1
I.1. Uvodne napomene - Europa u doba Adolfa Hitlera	1
I.2. Hrvatska vanjska politika 1934.-1939.	21
I.3. Međunarodni čimbenik kao dio Mačekove pregovaračke taktike	33
I.4. Neuspjeh prvoga kruga pregovora s Cvetkovićem	55
I.5. Ponovni Mačekovi pregovori s Cianom	63
I.6. Nastavak pregovora s Cvetkovićem i sklapanje Sporazuma	79
I.7. Nezadovoljstvo uspostavom Banovine Hrvatske	91
I.8. Susret Pavelić-Ciano u svjetlu Mačekove jugoslavenske politike	116
II. USPOSTAVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	143
II.1. Osovina gospodari Europom	144
II.2. Hrvatska seljačka stranka za Jugoslaviju između dva bloka	164
II.3. Hrvatska seljačka stranka i pristup Jugoslavije Trojnom paktu	184
II.4. Državni udar u Beogradu i početak travanjanskog rata	206
II.5. Okolnosti proglašenja Nezavisne Države Hrvatske	250
II.6. Pavelić i proglašenje NDH	278
II.7. Političko značenje desetotravanjskog čina	296
III. MEĐUNARODNO PRIZNANJE I UTVRĐENJE GRANICA NDH	307
III.1. Međunarodno priznanje	309
III.2. Pavelić, Anfuso i Veesenmayer u Karlovcu	312
III.3. Čimbenici koji su utjecali na hrvatsko-talijansko razgraničenje	343
III.4. Hrvatsko-talijanski pregovori u Ljubljani	389
III.5. Talijanski ultimatum: Pavelić i Mussolini u Tržiču	430
III.6. Rimski ugovori i njihove neposredne posljedice	466
IV. HRVATSKA IZMEĐU SILA OSOVINE	485
IV.1. Pavelićev posjet Hitleru i Ribbentropu; pristup Trojnom paktu	486
IV.2. Pokušaji pribavljanja priznanja od strane neutralnih država	494
IV.3. Razgraničenje s Mađarskom: pitanje Međimurja	534
IV.4. Hrvatska na istočnoj fronti: na tragu grofa Cavoura	564
IV.5. Hrvati u fronti protiv Nezavisne Države Hrvatske	582
V. U BORBI PROTIV PONOVNE OKUPACIJE	637
V.1. Korijeni talijansko-četničke urote protiv Hrvatske	638
V.2. Talijanska reokupacija razvojačenoga pojasa	674
V.3. Njemačko-srpska kombinacija, reintegracija zemunskog trokuta i utvrđenje granice s Crnom Gorom	738
V.4. U papirnatom ratu sa zapadnim Saveznicima	751
V.5. Ponovni talijanski pokušaj okupacije Hrvatske	773
V.6. Prema stabilizaciji države i režima u 1942.	790
V.7. Zagrebački sporazum	824
Summary	857
Zusammenfassung	863
Resumé	869
Resumen	875
Kazalo osoba	879
Kazalo citiranih auktora	897
Literatura	905

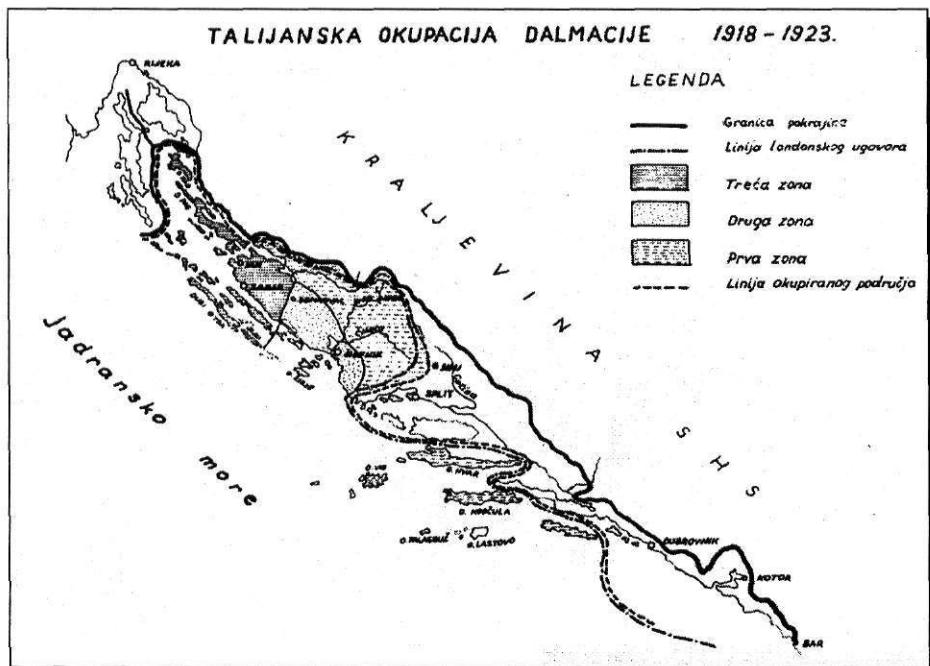
Sadržaj Jonjićeve knjige

za vrijeme emigracije prihvatio bilo kakve obveze teritorijalne ili druge političke naravi prema Italiji. Dapače, postoje dokazi, da nije prihvatio nikakve takve obveze. Cianov Dnevnik je nevjerodostojan kao povijesni izvor.

Sukob između dr. Vladka Mačeka i dr. Ante Pavelića nije sukob između zastupnika demokratske i totalitarne ideologije. To je sukob između nositelj a jugoslavenske i hrvatske koncepcije u hrvatskoj politici. Dr. Ante Pavelić je bezuvjetno za rušenje svake Jugoslavije i za uspostavu nezavisne hrvatske države na cijelom hrvatskomu po-

vijesnomu i etničkomu prostoru. Dr. Vladko Maček je za hrvatsku autonomiju unutar Jugoslavije na okrjenomu hrvatskomu povijesnomu i etničkim! prostoru. Stoga je on bezuvjetno za obranu Jugoslavije i prijavača biti podpredsjednik vlade u prosovinski orijentiranoj Jugoslaviji, ali odbija biti državni poglavар u prosovinski orijentiranoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Ni Njemačka ni Italija nisu u svojim osnovama imale uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, a niti su je željele. Ona je nastala voljom hrvatskoga

naroda, predvođenoga Ustaškim pokretem, kojemu su se pridružili dijelovi Hrvatske seljačke stranke. Hrvatski narod je iskoristio napadaj Njemačke na Jugoslaviju, razoružavao jugoslavensku vojsku i prije dolaska njemačkih ili talijanskih postrojbi u pojedinim mjestima širom Hrvatske proglašavao Nezavisnu Državu Hrvatsku i u njima ustrojavao hrvatsku državnu vlast. I u samom gradu Zagrebu proglašena je Nezavisna Država Hrvatska 10. travnja 1941. prije ulaska njemačke vojske u Zagreb.

Prilikom sastavljanja prve hrvatske državne vlade dr. Ante Pavelić je pozivao HSS-ovce da uđu u vladu, nudeći im da biraju ministarska mesta, kako bi time ojačao mladu hrvatsku državu, ali oni su to odbili. U pregovorima s Italijom o državnim granicama, hrvatske se državne vlasti obraćaju za pomoć Njemačkoj, no Njemačka, ne želeći se zamjeriti Italiji, odbija Hrvatskoj pružiti pomoć. Stupanje prvaka Hrvatske seljačke stranke u jugoslavensku izbjegličku vladu, protuhrvatsko dje-lovanje srpske nacionalne manjine i drugi objektivni politički čimbenici slabili su hrvatske pozicije u pregovorima s Italijom, pa su zaključeni Rimski ugovori bili štetni za Hrvatsku, što je prouzrokovalo dalje poteškoće hrvatskoj državi.

Rimskim ugovorima nisu bili zadowoljni ni talijanski iridentistički krugovi, pa su oni organizirali i naoružavali četnike, dajući mjestimice oružje i komunistima, i tako poticali srpsku pobunu, kako bi uništili hrvatsku državu. Zbog toga se Hrvatska sve više oslanja politički na Njemačku i u Hrvatskoj sve više jača protutalijansko raspoloženje, kojim su prožeti i politički krugovi od vrha do dna. To daje povoda Talijanima, da se još više upleću u hrvatske državne poslove. U rujnu mjesecu 1941. uvodi se talijanska vojna uprava u hrvatskomu priobalnom pojasu, ali je ta vojna uprava u mjesecu lipnju 1942. ukinuta i zamijenjena hrvatskom upravom.

Dolazi do krvavih fizičkih razračunavanja između Hrvata i Srba. Prve zločine počinili su Srbi, a s hrvatske im se strane uzvraća. Te zločine s hrvatske strane čine samovoljni pojedinci, tzv. «divlje ustaše». To nikada nije bila politika hrvatskih državnih vlasti. Ustaški prijek sudovi osuđuju na smrt i strijeljavaju osobe, koje čine zločine nad nevinim stanovništvom. Nema dokaza, da su tako postupali srpski pobunjenici za zločine počinjene nad hrvatskim stanovništvom. Radi smirivanja pobune i stabiliziranja države dr. Ante Pavelić donosi odluku o sazivu Hrvatskoga državnoga sabora, o

osnivanju Hrvatske pravoslavne crkve, proglašava amnestiju za pobunjenike koji se vrate kućama i donosi druge slične političke mjere. Sve te mjere imaju ograničen učinak, jer talijanska soldateska ne želi smirivanje stanja u Hrvatskoj i njezinu političku stabilizaciju.

Ali, to stanje ometaju i njemački i mađarski vojni i politički krugovi. Iz Mađarske se šire iridentistički zahtjevi i prema drugim hrvatskim područjima, a ne samo prema Medimurju. Među njemačkim vojnim i političkim krugovima uvijek je postojala jaka prosrpska struja. Ta struja podupire Milana Nedića i sklapa s njime sporazum o pripajanju Srbiji istočne Bosne. Taj pokušaj odcjepljenja dijela hrvatskoga državnoga područja onemogućen je energičnim držanjem hrvatskih vlasti. Tako je Nezavisna Država Hrvatska neprekidno bila ugrožena ne samo od četnika i partizana, od Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i Sovjetskoga Saveza, koji je nikada nisu priznali, i od jugoslavenski orientiranoga dijela Hrvatske seljačke stranke, nego i u ništa manjoj mjeri od vlastitih saveznika (Italije, Njemačke i Mađarske).

Stoga je knjiga «Hrvatska vanjska politika 1939. - 1942.» dokumentiran prikaz dramatične borbe hrvatskoga naroda, da sačuva svoju krvlu stečenu Nezavisnu Državu Hrvatsku, protiv koje su bili svi onodobni politički čimbenici na svim ratujućim stranama. Uz nju je bio samo hrvatski narod sa svojim tadašnjim političkim vodstvom. Ovu knjigu morala bi imati svaka hrvatska rodoljubna obitelj. •

Tomislav Jonjić: Hrvatska vanjska politika 1939. - 1942. (IX + 944 str.). Osim u knjižarama, knjiga se može nabaviti kod nakladnika: Libar d.o.o... Zagreb, Držićeva 14, tel/fax. (01) 6152-967.

SJEĆANJA Blaža Bordića

Jzlazak iz tiska knjige Blaža BORDIĆA MOJA SJEĆANJA - Hrvati u okovima velikosrpskog i jugokomunističkog režima dobra je prilika da se progovori i o problemu sustavnog objavljivanja knjiga bivših hrvatskih uznika u bivšim jugo-državama, a i diljem svijeta, od Sibira preko Švedske do dalekih Amerika gdje su robijali, a i sada na doživotne kazne osuđeni čame hrvatski rodoljubi. Za osudu je i povijest nam neće lako oprostiti neodgovorno ponašanje prema istinskom, bez politikanstva i osobnog političkog probitka, svjedočenja borbe za hrvatsku državu. Što se dogodilo, što im je činjeno, kako se sudovalo i kako su robijali diljem svijeta Hrvati koji su htjeli samo jedno: slobodu za sebe i svoj narod i pravo na vlastitu državu. Ovdje na prvom mjestu prozivljem našu udrugu što nije odmah po osnivanju organizirala i vlastitu nakladničku djelatnost i pokrenula nizove knjiga svjedočenja kao neupitne povijesne dokumente. Za pohvaliti je što časopis "Politički zatvorenik" većinu svog prostora posvećuje objavljivanju svjedočenja i problemima robijanja, ali izostalo je ono glavno: sustavnost i sigurnost da će napisano biti stručno obrađeno i napokon objavljeno.

Budući da nije imao pouzdanog nakladnika, Blaž Bordić se pouzdao u sebe i odazvao se, kako kaže u svom obraćanju čitatelju, glasu savjesti i rodoljubne dužnosti, da progovori o jednom za hrvatski narod teškom vremenom za koji je bio sudbinski vezan. Pakao logora - zatvora u Staroj Gradiški nije slomio Blaža Bordića, naprotiv, ojačao ga je da izdrži sve ono što mu je dosuđeno i, više od toga, da

preživi proživljeno, dočeka uskrsnuće Hrvatske i evo da napiše svoje svjedočenje.

Knjiga sjećanja Blaža Bordića pozamašna je. Na gotovo petstotina stranica uobičajenoga knjiškog formata Blaž je svoja sjećanja podijelio u šest dijelova. Prvi dio *Državni neprijatelj* ima sedam podnaslova. Tu

upoznajemo Blaža kao osobu koja se od malih nogu osjećala kao političko biće. Prva sjećanja su sjećanja na političke događaje i prilike u kraljevskoj Jugoslaviji, ostvarenje snova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, rat i surovo poraće. Drugi dio pod naslovom *Politički emigrant* u kojem opisuje svoj emigrantski život od Italije preko Francuske do Njemačke te pripadnost tajnim organizacijama i djelovanje u njima. Treći dio pod naslovom *Presuda u ime "naroda"* opisuje istražni zatvor, optužnicu i presudu. Četvrti dio *Ovdje ćeš lijepo i polako umrijeti* opisuje život i rad u kaznionici Staroj Gradiški. Čudesna su i po-malo nevjerojatna sjećanja Blaža Bordića. Prirodno je i normalno da čovjek nepravdu i patnju, a osobito ljudsku podlost i zločestoću potiskuje u zaborav, odbacuje od sebe ružno, a mašta o lijepom i nada se dobrom. Kod Blaža Bordića nije tako, on je nevjerojatan u svojim sjećanjima. On se sjeća svega: od velikih i ružnih prijetećih riječi do sitnih detalja i razgovora u životu robijaša. U petom dijelu knjige *Konačno slobodni* opisuje se život na slobodi koji je često za mnoge hrvatske robijaše bio gori od onog u zavoru, pa tako i za Bordića. On ponovno emigrira i nakon burnog i opasnog emigrantskog života vraća se u slobodnu Hrvatsku.

Šesti dio knjige je dokumentarni, gdje su objavljeni faksimili sudske i policijske dokumente. Knjiga je inače ilustrirana fotografijama kaznionice u Staroj Gradiški.

Za kraj ovog prikaza možemo se bez okljevanja složiti s Markom Lovinčevićem, da je Blaž Bordić jedan od onih iz plejade hrvatskih besmrtnika, boraca za hrvatsku državu čiji je život bio ispunjen geslom "Sve za Hrvatsku, Hrvatsku ni za što", te da će prije umrijeti nego izdati Domovinu i borbu za njenou uskrsnuće.

Ovo je knjiga koju bi morao imati svaki hrvatski dom, svaka škola, svaka gradska i ina knjižnica, jer je uz niz drugih knjiga hrvatskih robijaša nezaobilazno svjedočanstvo naše sudsbine i opomena da se povijest ne ponovi.

Knjiga je izašla u autorovoj nakladi u Donjim Andrijevcima i može se dobiti kod autora ili preko HDPZ-a u Zagrebu, Masarykova 22/IV. (A.V.) •

NAD OTVORENIM GROBOM MARIJE HRANILOVIĆ

(Govor Kaje Pereković, predsjednice HDPZ, na sprovodu Mariji Hranilović, na Mirogoju, 24. srpnja 2000.)

"Ovako, narednice, ne umiru ljudi tuđega uvjerenja... OVI DOBRO ZNADU ŽAŠTO GINU".

Izrekao je ovu istinu pater Miller, isповједник Matije Soldina i Marka Hranilovića 25. rujna 1931., uoči samoga njihova smaknuća.

Danas na počinak, u njedra ova naše ispaćene zemlje, predajemo jednu ženu, najstariju po vremenu izrečene presude sudionicu u toj borbi, sestru Marka Hranilovića, našu dragu Mariju.

Teško je govoriti dok se rastaješ od prijatelja i supatnice iz zatvora. Ali, mi smo ponosni što smo idejno bili povezani u istoj borbi i ponosito išli istom cilju. Nadam se da mi ne ćete zamjeriti što želim pogled malo vratiti unatrag i pri-pomenuti tok tvrde pravaške borbe za slobodu Hrvatske.

Skupina od 18 osoba 10. ožujka 1931. godine optužena je uz Marka Hranilovića i Matiju Soldina po državnom tužitelju Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu da organiziraju rušenje postojećeg uredenja države Jugoslavije. Ova naša sestra po uzništву, Markova je sestra, čija politička kalvarija započinje još tamo 1928/29., od kad je njena "krivnja" jer "radi protiv naroda i otadžbine", kako to stoji u optužnici: "Član VHI.-optužena Hranilović Marija okrivljuje se da je 1928/29. što je u svom stanu primala na svoju adresu pisma od gospodina Perčeca iz inostranstva koja sadrže šifrirane upute za agresivnu terorističku djelatnost protu Jugoslavije, a ista su bila upućivana njenom bratu Marku i njegovoj grupi radničke omladine za rušenje postojećeg državnog uredenja i pripreme zločina po članku I. Zakona o zaštiti javne bezbednosti poretka u državi Jugoslaviji. . . ."

Marija je svjesno i aktivno pomagala borbu svog naroda, znajući temeljno načelo "klin se klinom izbjiga".

Jako je voljela svoju braću Stanka i Marka. Pomagala je njihovu političku - pravašku opredijeljenost i spretno sakrivala prispjelu poštu i prenosila dalje poruke i promidžbeni materijal. Nu, jednom je iznenađena naglim upadom policije i tom prilikom zaplijenjeni su neki letci i jedna pjesma "Na smrt osuđenome": Gustav Perčec borbu vodi / Da Hrvatsku oslobođi, / Da joj vrati njena prava, / Baštinu od Tomislava. / Da s Hrvatske zbaci robstvo /1 slobodu njoj da vrati, / Otišao u tuđinu da i ondje progovori / Riječ muževnu i odlučnu.

Dobro je poznato da je ustaški pokret Dr. Ante Pavelić osmislio i pokrenuo na temeljima Starčevićeve državotvorne misli tek nakon zločinačkog ubojstva hrvatskih zastupnika u srbijanskoj Skupštini 1928. godine. Nije potrebno govoriti da je obitelj Hranilović bila pod prismotrom antihrvatskih zbirova, ako znamo da je Marijin brat Stanko još prije odlaska u emigraciju bio organizirani pravaš. Stanko odlazi u emigraciju 13. svibnja 1928., a atentat u Beogradu je događaj iza toga. Stanko tamo surađuje s emigrantom generalom Sarkotićem i pukovnikom Perćecom.

Ali, vratimo se našoj Mariji i čujmo što je sama rekla: "Nakon toga znala sam da će biti preslušavana, da će biti uhićena jer sam sudjelovala u svim akcijama. Tako je počela višemjesečna istraga koja je trajala skoro dvadeset mjeseci. Mene, doduše, nisu tjelesno mučili... Zatvorili su me u oveću sobu s prostitutkama i tako pokušali skršiti volju i duševnu snagu..."

Dalje veli Marija: "Ja sam jedno vrijeme dijelila ćeliju sa Ankom Butorac i Jagicom Oreški, ženom jednog poznatog komuniste. Dečki, Soldin i Marko, prošli su mnogo gore. Soldinu su cijeli vrat i stopala ispalili gaseći cigarete, a Marku su izbili sve zube, strašno ga vješajući vezanog na pušku i obješenog preko stolice dok ne padne u nesvijest, a da se o batinama i ne govari, koliko su ih tukli... Za naše suđenje prijavilo se puno branitelja da pokažu solidarnost protu zločinačkog režima.

Suđenje je započelo 4. svibnja 1931. godine. Na čelu branitelja bio je Dr. Vladko Maček, te Dr. Mile Budak, Kumičić, Protulipac, Jakovljević, Prebeg i drugi, a branili su nas, 18 optuženika."

Mariju je branio Dr. Dražić. 30. lipnja proglašenaje presuda i Marija je osuđena na 18 mjeseci zatvora u što joj je uračunat

Marija Hranilović

Ta pjesma i neke knjige bile su dokaz za sudsko gonjenje i osudu za suradnju u pokretu kojeg je vodio Dr. Ante Pavelić. Marija, ta krhka, mlada Zagrebčanka, s dubokim korijenom u Žumberku, organizirano sudjeluje u rušenju mrskoga karađorđevčevskog sustava koji je nametnut hrvatskom narodu, pa stenje pod tim jarmom sve tamo od 1918. godine.

i pritvor. Zbog togaje odmah puštena na slobodu i internirana u Sošice. Marija je teško podnjela tugu majke koja se grčila od bola za gubitkom sina. Marijaje majci bila podporanj u tuzi na dan i sat Markova smaknuća u Petrinjskoj. Nu, tragedija obitelji Hranilović i naše drage pokojnice ne prestaje. Tek uspostavom NDH bljesnulo je svjetlo slobode i zadovoljstvo da smrt brata i izgnanstvo drugog brata u tudinu, pa i njeno tamnovanje nije bilo uzalud.

No, oblak bola i strah ponovno se uvlači u Marijinu dušu kad 1945. Nezavisna naša država gubi samostalnost, a komunistički teror i bijes partizanskih osvrtnika provodi svoju silu i osvetu.

Marija je ranije bila osuđena "U ime naroda i otadžbine", a 16. svibnja 1945. na Okružnom sudu u Zagrebu osuđujeju komunističko-partizanski sudac Ranogajec "u ime naroda" na dvije godine prisilnog rada i zatvora. Marija kaznu izdržava najprije u logoru Pisanica, zatim u SI. Požegi.

Ja sam Mariju upoznala u Požegi kao mirnu, no odlučnu osuđenicu. Zbog lošeg zdravlja određeno joj je da se brine o vodi. Kako su iz jedinog bunara žene uzmale određenu količinu vode, Marija se brinula da se voda ne proljeva oko bunara i da svatko dobije istu količinu. Tako je to bilo sve dok nije sposobljen vodovod u glavnoj zgradi zatvora. Marija je ostala tiha, ali radišna čitav život.

Marija je živa enciklopedija uporne borbe za nezavisnost i slobodu Hrvatske. Između nas, bivših političkih osuđenica, prva je politička osuđenica za ideale slobode i nezavisnosti po pravaškim načelima. I, dok se oprštamo od naše Marije, zahvalni smo njoj što je uvijek nepokolebitivo sljedila ikonsku vjeru svojih predaka uskoka, što je bila jedna od petorki i aktivno pomagala borbu svoje braće i ostalih prijatelja za slobodnu i nezavisnu Hrvatsku.

Hvala Ti Marija i počivaj u miru do Uskrsnuća mrtvih! •

IN MEMORIAM

Istog dana pokopali smo Mariju Hranilović i Ljubicu Pavičić. O jednoj i drugoj pokojnici može se puno dobra izreći. Prva je politička osuđenica iz kraljevske karadorđevske Jugoslavije, pa naknadno i iz Titove. Obje ih susrećemo u Požegi. Marija, krhka i boležljiva, a Ljubica čvrsta mlada žena i majka koja dolazi u Požegu s djetetom, dok joj je suprug Dragutin robijaš u isto vrijeme u Lepoglavi. Zajedno su osuđeni presudom Okružnog suda u Osijeku, Ljubica na 13 godina robije koliko je dobio i suprug, kako piše u presudi od 30. svibnja 1947.: "zbogkrivičnogdjalaprotivnaroda idržave".

Ne znam može li se dokučiti bol mlađe majke koja se mora zbog izdržavanja dugogodišnje kazne rastati od svojeg djeteta. Tu bol je imala naša Ljubica.

Ljubica je tjeskobno podnosila svoj križ, no stislaje zube i zatomila svoje srce. Ponosito, bez krvmanja, izdržavala je svoju robiju na teškom i mučnom radu u Požegi. Bile smo zajedno u sobi "trinaestici", gdje su izdvojene žene s teškom robijom, osuđene na kaznu višu od 10 godina, odnosno one koje su sudili na smrt, pa pomilovali na visoke vremenske kazne.

Ljubica je nakon izdržanih 4 godine robije izšla iz zatvora. Živjela je u Osijeku u sretnom braku sa svojim mužem koji je se vratio sa robije nakon 7 godina. U mučnom životu bivših političkih osuđenika imali su troje djece koja su uzorno odgojena. A život naše Ljubice ugasio se nakon teške bolesti koja ju prati dugi niz godina. Naime, kao posljedica logora nosi posljedicu teške astme i srčane bolesti.

Od djece je bila poštovana i dobro zbrinuta. Iznenada umire nakon povratka sa sv. Mise. Molimo Gospodina da Ljubici i Mariji podjeli mir u vječnosti.

Kaja Pereković •

OBAVIJEŠT ČLANSTVU

Dobrotom udruge UHBDDR, od 15. rujna 2000., ponedjeljkom, srijedom i petkom od 10,00 do 16,00 sati otvorenje Klub HDPZ-a u Bauero-voj ul. 19 u Zagrebu. •

ZAHVALA

Na ime pomoći našem mješevniku, g. Ivo Lučić iz Županje uplatio je u prosincu 1999. iznos od 790,00 kn. Od srca zahvaljujemo i preporučujemo se drugim podupirateljima!

U SPOMEN

MARIJA HRANILOVIĆ

(30.VII.1907.-19.VII.2000.)

pripadnica prvoga ustaškog roja,
politička uznica u monarhofašističkoj
i komunističkoj Jugoslaviji

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

STANKO TOPIĆ

(25.02.1947.-04.08.2000.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JOSIP ŽLIMEN

Rođenje 27.8.1927. u Skradinu.

Uhićen 21.12.1946. u Ogulinu. Vojni divizijski sud u Zagrebu ga 29.6.1947. osudio na deset godina robije. Kaznu izdržavao do 7. 1. 1952.

Umro 19.9.1991. u Ogulinu.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

ŽELJKO IVANOVIĆ

umro 03.06.2000. u 50 godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

STANKO PEVEC

preminuo u 73. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Krapinsko-Zagorska

U SPOMEN

OSKAR HRDALO

1926.-2000.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

FRANJO PAVOŠEVIĆ

umro u 72. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

LJUBICA PAVIČIĆ

umrla 13.7.2000. u 78. godini života

Laka joj hrvatska zemlja!

U SPOMEN

LJUBO JELAVIĆ-MITROVIĆ

umro 08.08.2000. u 76. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

STJEPAN JURČIĆ

umro 23.08.2000. u 75. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

IVAN TOMAC

preminuo u 77. god. života u Križevcima

VINKO KRNJAK

preminuo u 75. god. života u Gornjem Maslarcu.

DRAGICA ČIŽMEŠIJA

preminula u 77. god. života u Zablatju.

NIKOLA MEĐIMOREC

preminuo u 81. god. života u Apatovcu.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ-Podružnica kopri vničko-križevačka.

U SPOMEN

STANKO TOLJ

rođ. 14.09.1912. umro 24.02.2000.

BLAGO SESAR

rođ. 31.01.1928. umro 04.04.2000.

ŠIMUN BEŠLIĆ

rođ. 16.01.1918. umro 22.04.2000.

IVICA ŠANDRK

rođ. 21.06.1924. umro 04.08.2000.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ HERCEGOVINA

U SPOMEN

JURICA JURAS

rođen 23.04.1919. u Karlovec, Ludbreg. Umro 18.08.2000.
Lišen slobode 1946. U zatvorima Zenica i Stara Gradiška izdržao kaznu od 3 godine.

Dr. ŽELJKO NAJMAN

rođen 25.01.1926. god. u Novoj Gradiški, osuđen presudom Vojnog suda za Slavoniju 05.07.1945. na kaznu zatvora od 10 godina, od čega je izdržao u KPD Lepoglava 4 god. 3 mjeseca i 6 dana.
Umro je 14. 08. 2000.

LJUBOMIR MARIČIĆ

rođen 09.05.1922. u Staroj Baski, Krk, osuđen presudom Vojnog suda Komande istarskog vojnog područja Rijeka, 1945. godine na 3 godine.

Presudom Vojnog suda Skoplje, Makedonija, 1950. ponovo suđen na kaznu zatvora od 3 godine. Kazne je izdržao u Staroj Gradiški i KPD Idrizovo, Makedonija ukupno 4 godine i 3 mjeseca.
Umro je 18. 08. 2000.

MIROSLAV JURKOVIĆ

rođen 25. kolovoza 1928. u Maloj Dobri, Skrad, osuđen presudom Vojnog suda u Nišu 1950. god. na 1 godinu strogog zatvora. Kaznu izdržao u Nišu. Umro je 06. 08. 2000.

Laka im bila hrvatska zemlja.

HDPZ PODRUŽNICA RIJEKA

U SPOMEN

MARICA BALEN

rođena 10.03. 1923 g. - umrla 9.04. 2000 g.

Lakajoj hrvatska zemlja!

HDPZ - Podr. Sis/Moslavačka

U SPOMEN

ANTE HEĆIMOVIĆ

umro 22.07.2000. u 77. godini

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Dr. FRANE JELAVIĆ

radiolog

čuvar narodnog zdravlja

rođen 28. 2. 1924. godine u Imotskom,
preminuo 19. 7. 2000. godine u Zagrebu;
8. prosinca 1945. osuđen je od Vojnog suda
na zatvorsku kaznu u trajanju od 4 godine i
gubitak čina zastavnika iz Domobranstva.Počivao u miru u svojoj hrvatskoj zemlji,
koju je toliko volio.

U SPOMEN

STANKO PEVEC

dugogodišnji uznik i član Hrvatskog društva bivših
političkih zatvorenika

1927.-2000.

Laka mu hrvatska zemlja!

IN DIESEM HEFT

Zahlreiche Schritte der kroatischen Regierung, die sich aufgrund des Resultats der Parlamentswahlen vom 3. Januar 2000 zusammensetzt, sind für staatsbildend-orientierte Kroaten, beunruhigend. Der neu gewählte kroatische Präsident hegt Kontakte und Treffen mit Politikern aus Staaten, die aus dem Zerfall Ex-Jugoslawien entstanden sind. Die Regierung erklärt öffentlich, dass das Insistieren auf nationaler Souveränität veraltet ist. In einem Teil der Öffentlichkeit diffamiert man unseren Befreiungskampf und erweckt so den Eindruck, dass Kroaten erneut in Richtung zur Erschaffung eines neuen Jugoslawiens oder einer ähnlichen Balkanassoziation hingleitet. Einer solchen Tendenz sollten sich Kroaten widersetzen, betont Mato **Marčinko** in seinem Text über aktuelle politische Bewegungen in Kroatien.

Die Präsidentin der Kroatischen Gesellschaft ehemaliger politischer Häftlinge, **Kaja Pereković**, schreibt einen kritischen Rückblick auf den vor kurzem erstatteten Besuch des Zagreber Erzbischofs in Serbien. Durch den Besuch des Grabes des serbischen König Aleksandar Karadordevic, wollte der Bischof öffentlich bezeugen, dass er keine Angst von unpopulären Schritten hat und dass er die Ostpolitik Vatikans den Interessen des kroatischen Volkes vorzieht.

Aleksandar Karadordevic' ist jener jugoslawische König, der kroatische Namen und Symbole verbat und durch Gewalt und offene monarchofaschistische Diktatur das "jugoslawische Volk" erschaffen wollte. Als den Schöpfer des Regimes, in dem Hunderte von Kroaten umgebracht und Tausende inhaftiert worden waren, haben kroatische und mazedonische Nationalisten gemeinsam 1934 in Marseille ein Attentat auf ihn verübt.

Einer der Führer der kommunistischen Partisanenbewegung in Kroatien, **Andrija Hebrang**, war 1945 Minister der Bundesregierung Jugoslawiens und wurde 1948 unter ungeklärten Umständen im Belgrader Gefängnis umgebracht. An ihn haben sich

Ivan Lučić Lucius, kroatischer Historiker

Mitte 1945 Kommunisten aus dem kroatischen Ort Suhopljje, mit einem Brief, in dem sie Beispiele des groß-serbischen Chauvinismus bei serbischen Kommunisten aufzählten, gewandt. Diesen Brief veröffentlichten wir gänzlich. Daraus ist ersichtlich, dass serbische Kommunisten, ohne Rücksicht auf ideologische Einstellung, ihren Haß auf die Kroaten nicht verborgen konnten. Im Schreiben werden Greueln an kroatischen Gefangenen und Zivilisten im Mai 1945 (Hinrichtungen, Verstümmelungen, das Abschneiden von Geschlechtsorganen u dgl.) beschrieben.

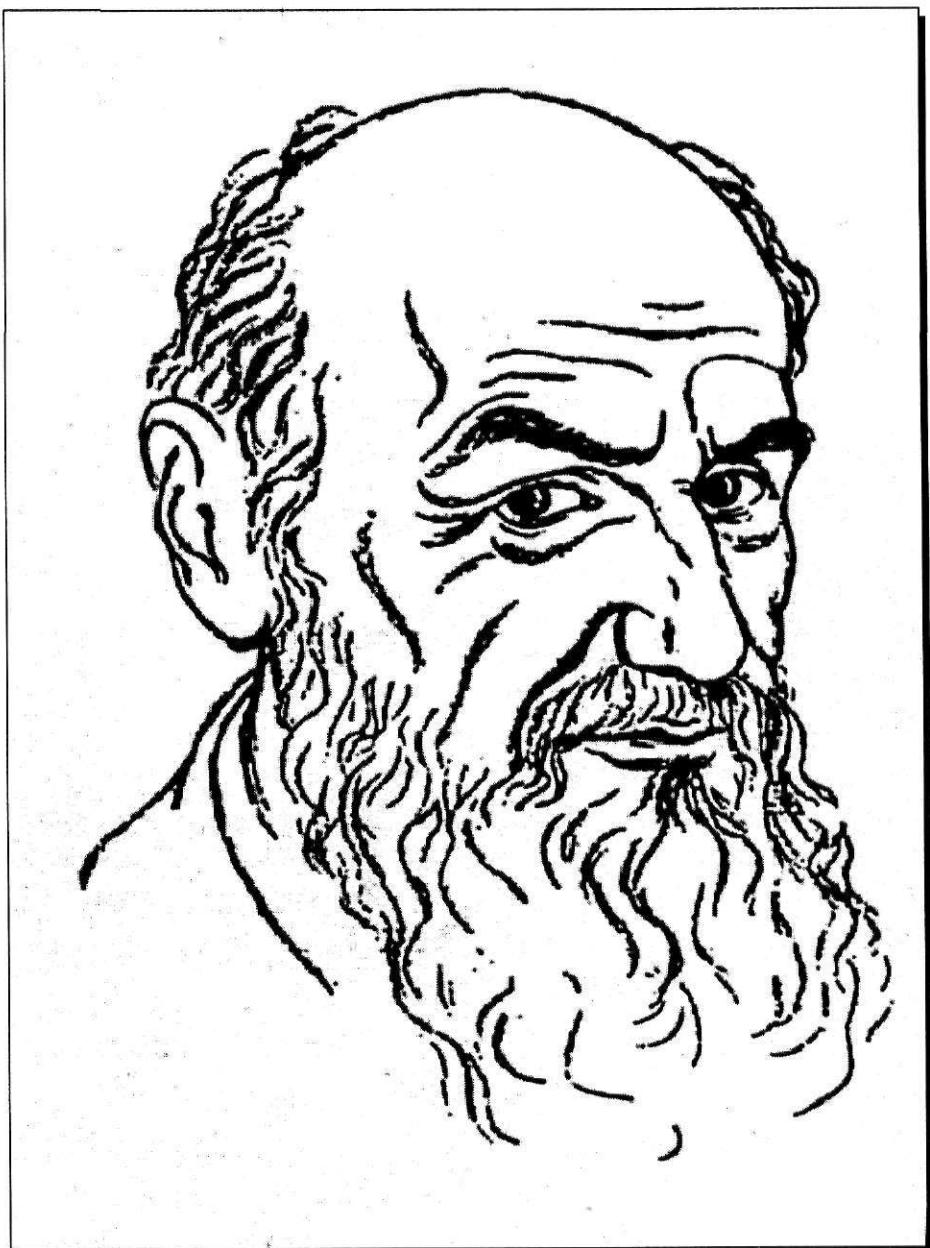
Kommunistische Kämpfer aus dem Zweiten Weltkrieg widersetzen sich der Kennzeichnung von Hinrichtungsstätten aus der kommunistischen Zeit in Jugoslawien. In einer vor kurzem veröffentlichten Mitteilung behaupten sie, dass in der jugoslawischen Strafanstalt Lepoglava niemand umgebracht wurde. Das Mitglied der Kroatischen Gesellschaft, **Dr. Augustin Franić**, ein ehemaliger Häftling, hat vor kurzem über diese Strafanstalt ein Buch veröffentlicht, in dem genau bewiesen ist, dass dort mehrere Hundert, in der Mehrheit Kroaten, grausam umgebracht wurden. D

IN THIS ISSUE

Numerous steps taken by the Government, formed on the basis of the parliamentary elections held on 3 January 2000, have concerned statehood oriented Croats. The newly elected Croatian president has been meeting with and developing co-operation with politicians from the states that emerged with the disintegration of the former Yugoslavia. The Government has openly stated that insisting on national sovereignty is archaic. Part of the public media is defaming the Homeland War and the notion arising is that Croatia is once again sliding towards a new Yugoslavia or some sort of similar Balkan association. Croats need to oppose this tendency, **Mato Marčinko** points out in his text on the current political circumstances in Croatia.

The president of the Croatian Association of Former Political Prisoners, **Kaja Pereković**, brings a critical review of the recent visit to Serbia by Zagreb's Archbishop to Serbia's Archbishop. Showing that he's not afraid of unpopular moves and that he strictly follows Vatican's Eastern policy, Archbishop Bozanić visited the grave of Aleksandar Karadorđević. Aleksandar was that Yugoslav king who prohibited the Croatian name and any reference to it and who forcefully and openly used his monarchical fascist dictatorship to create a "Yugoslav nation". As the creator of a regime in which hundreds of Croats were killed and thousands imprisoned, he was sentenced to death by Croat and Macedonian nationalists and killed in Marseilles in 1934.

One of the leaders of the Partisan Communist movement in Croatia, **Andrija Hebrang**, in 1945 was a minister in the federal Yugoslav government while in 1948 he was killed under suspicious circumstances in a Belgrade prison. Communists from the Slavonian town of Suhopolje wrote to Hebrang mid 1945, informing him of Greater-Serbian chauvinism amongst Serb communists. The letter

Croatian Renaissance writer Petar Hektorović

was published in its entirety. The Serbian communists could not hide their hatred towards the Croats, regardless of what their ideological beliefs were. The letter describes some of the atrocities committed against Croat war prisoners and civilians in May 1945 (murders, maiming, cutting off of sex organs etc.).

Communist fighters in World War Two today oppose any marking of mass grave

sites which emerged during the era of Communist Yugoslavia. In a recent press statement they claimed that there had been no loss of life in the Lepoglava prison. A distinguished member of the Croatian Association of Political Prisoners, **Dr. Augustin Franić**, recently published a book about that prison. In the book he notes exactly that several hundred prisoners, mostly Croats, were brutally killed in the prison.

1909.

Na vješalima. Suha kao prut.
Na uzničkome zidu. Zidu srama.
Pod njome crna zločinačka jama,
Ubijstva mjesto, tamno kao blud.

Ja vidjeh negdje ladanjski tajskut,
Jer takvo lice ima moja mama,
A slične oči neka krasna dama:
Na lijepo mjesto zaveo me put!

I mjesto nje u kobnu rupu skočih
I krvavim sli njenim znojem smočih
Moj drski obraz kao suzama.

Jer Hrvatsku mi moju objesiše,
Ko lopova, dok njeni ime briše,
Za volju ne znam kome, žbir u uzama!

A.G. Matos
Hrvatsko pravo, 17. 7. 1909.

Carte du Royaume d'ESCLAVONIE et du Duché de SYRMIE, dont l'un et l'autre sont séparés par l'Illore la Save et la Drave.

